

SÉD 16.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP
IV. évfolyam, 2018. 5. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2018. 5. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:
Géczy János

Szerkesztőségi titkár:
Hud Janka

Lapterv: Somody Péter
Tördelés: Dénes Tamás
Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:
Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:
seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Berta-Szénási Panna *PhD-hallgató*

Bodor Áron *rockénekes*

Borbásné Gazdag Gabriella *zenetanár,
karnagy*

Csuhai István *szerkesztő, kritikus*

Detre Villó *belsőépítész*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Földes Györgyi *irodalomtörténész, kritikus*

Gáspár Gábor *fotóriporter*

Gopcsa Katalin *művészettörténész*

Hermann István *levéltáros, történész*

Hud Janka *programszervező, pedagógus*

Jakab Réka *levéltáros, történész*

Kalóczy Beáta *szerkesztő-műsorvezető*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Mészáros Zoltán *kulturális menedzser*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos*

Nyakas Krisztián *zenész*

Órsi Ágnes *újságíró*

Regenye Judit *régész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Schreiber Márta *könyvtáros*

S. Lackovits Emőke *néprajzkutató*

Somogyvári Lajos *neveléstörténész*

Strenner József *ny. főkertész*

Szegedi-Szabó Béla *költő, író*

Szelényi Károly *fotográfus*

Veres B. Zsuzsanna *művelődésszervező*

Vörösváry Ákos *műgyűjtő, kiállításrendező*

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
 - Pannon Egyetem MFTK
Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.,
 - Hangvilla
Veszprém, Bruszniai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táborállás park 1.,
 - Szaléziánium –
Érsekségi Turisztikai Központ
Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

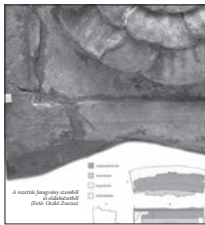
Tartalom

- 2 Regenye Judit
A kőbalta
- 3 Nyakas Krisztián
Lajkó Félix három arca
Lajkó Félix és a Volosi. Lajkó Félix és Jojo Mayer. Lajkó Félix szólókoncertje. VeszprémFest, Jezsuita templomkert, 2018. július 11–12–13.
- 4 Mészáros Zoltán
A mi házunk, mi festettük
A városháza és Tűztorony épületfestése a Rozé-, Rizling-, Jazz-napokon és a VeszprémFesten
- 5 M. Tóth Antal
A Nemzet Művésze csodát tett
A IV. Nemzetközi Auer Fesztivál nyitókoncertje, Vásáry Tamás vezényletével. Veszprém, Hangvilla, 2018. augusztus 1.
- 6 Borbásné Gazdag Gabriella
Auer szellemisége jelen volt
Az Auer trió hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, Szent István Terem, 2018. augusztus 2.
- 7 Kovács Attila
A Bartóké
„A Bartóké”. Zene húros hangszerekre, ütőkre és énekszóra. Herczku Ágnes és zenésztársai Bartók-estje. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, Szent István Terem, 2018. augusztus 3.
- 8 M. Tóth Antal
A műfajhoz méltón
A Kállai kvartett hangversenye a IV. Nemzetközi Auer Fesztiválon. Veszprém, Megyeháza, Szent István Terem, 2018. augusztus 4.
- 10 Kovács Attila
A klezmer virtuózai
A The Klezmatics koncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2018. augusztus 4.
- 12 Rostetterné Nagy Rita
Bizalom
Gárdonyi Zenekar. Veszprém, Hangvilla, 2018. augusztus 5.
- 12 Rostetter Szilveszter
Katarzis jegelve
Az Auer Fesztivál zárókoncertje: Gidon Kremer a Hangvillában, 2018. augusztus 5.
- 16 Gopcsa Katalin
Az üvegszobor kálváriája
Lugossy Mária Rheia című alkotásának sorsa
- 17 Schreiber Márta
Irodalom kontra időjárás
A veszprémi Ünnepi Könyvhét rendezvényei. 2018. június 14–16.
- 17 Farkasné Molnár Csilla
Európai filmtér
Utcamozi a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa pályázati projekt keretében, a Veszprém–Balaton 2023 Zrt. és a Veszprémi Programiroda Kft. szervezésében. Veszprém, Óváros tér, 2018. augusztus 30. – szeptember 2.
- 18 Detre Villó
Afrika, szavanna
Veszprémi játszóterek: az új Afrika-szavanna játszóter az állatkertben, valamint a Magyar népmesék és a Rézsús játszóterek a Kolostorok és kertek veszprémvölgyi projekt keretében
- 22 Vörösváry Ákos
Nem családi művészet
Family Art kiállítás. Dubniczay-palota, Magtár, Veszprém, 2018. július 26. – szeptember 9.
- 22 Őrsi Ágnes
A tetoválás művészete
Tattoo/Art kiállítás. Veszprém, Művészetek Háza, Dubniczay palota – Magtár, 2018. június 23. – július 15.
- 23 S. Lackovits Emőke
Vajkai Aurél világa
Vajkai világa emlékkiállítás. Vajkai Aurél születésének 115. évfordulójára. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2018. május 14. – 2018. szeptember 30.
- 23 Kálóczi Beáta
Bruszniai-vándorkiállítás
Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2018. szeptember
- 23 Szelényi Károly
A hófehér árnyalatainak bűvöletében
Természetes szépségek. Kércz Tibor fotókiállítása. Veszprém, Pannon Egyetem, a B épület aulája, 2018. szeptember 18. – október 1.
- 24 Szegedi-Szabó Béla
Könyvek művészete
Ars Lachrimarum, CD-lemez. Nagy Csaba – lant, Szászvárosi Sándor – viola da gamba. Custos Music, 2018.
- 25 Bodor Áron
„Menj, az úton menj tovább...”
Íródeák Művészeti Udvar. Veszprém, 2018. július 17–21.
- 26 Veres B. Zsuzsanna
Nyolcadik Irka
Veszprémi Irka VIII. Szerkesztette Botár Attila és Brassai Zoltán. Arany Elefánttyúk Társaság, Veszprém, 2018.
- 26 Somogyvári Lajos
A veszprémi hetes tűzerek elfeledett története
A veszprémi hetes tűzerek. A m. kir. 7. honvéd táborigényeszed és utódalakulata, a 41. honvéd tüzérezred első világháborús története. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: dr. Földesi Ferenc. Veszprémi Szemle könyvek 11. Veszprém, 2018.
- 27 Földes Györgyi
Trivulzió és társai
Wirágh András: Cholnoky Viktor, a szépipró. Írásgyakorlatok – publikálási stratégia – korai recepció. Tempevölgy könyvek 24, Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2017.
- 28 Hud Janka
Központban az oktatás
Iskolakultúra: pedagógusok szakmai-tudományos folyóirata, XXVII. évfolyam, 2017. január–december.
- 29 Jakab Réka – Hermann István
Konferencia az egyházmegye múltjáról
Erőgyűjtés és újrakezdés. A veszprémi egyházmegye története a 17. században. Egyháztörténeti konferencia a Veszprémi Főegyházmegye szervezésében. Veszprém, Szaléziánium, 2018. szeptember 6.
- 30 Berta-Szénási Panna
„Ma estére a népé lesz az egyházi iskola”
Az iskolák államosítása Veszprém megyében. Tematikus nap a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában, Veszprém, 2018. szeptember 13.
- 31 Rostetter Szilveszter
Purcell, utcazenekar
„Let mine eyes run down with tears”. Henry Purcell egyházi zenéje. Az Orlando énekegyüttes koncertje. Karnagy: Vikman Pál. Veszprém, Jezsuita templomrom, 2018. július 20.
- 31 Strenner József
Hosszú tús fenyőritkaságaink
- 34 Csuha István
A beszédes hiány
Erdey Dezső: Gyertyát vivő lány (bronz, 1987/1927, Veszprém, Cserhát-lakótelep)
- 36 Illyés Gyula bejegyzése a programfüzetbe
Veszprém megyei Nyomda Vállalat, 1974.

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Két csiszolt kőszkört mutatunk be a Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményéből. Mindkettőt sírban találtuk, mégpedig a Jutasi út melletti feltárás legjelentősebb leletének számító 5. sírban. A kőbalta szerepeltetéséhez az adja az apropót, hogy a múzeum nemrég nyílt, *Sziklától a kőbaltáig, erdőtől a sivatagig – Az ember hatása a klímaváltozásra az őskorban: egy eszköz története* című időszaki kiállítása éppen e köré a téma köré épül, betekintést enged a kőbalta történetébe, és kortárs néprajzi anyaggal demonstrálja a készítés technológiáját.

A kőbalta

Séd, 2015. tél, 2. old.

Séd, 2017. tavasz, 2. old.

Séd, 2017. nyár, 2. old.

Séd, 2018. 1–2. sz., 3. old.

Séd, 2018. 3. sz., 2. old.

Séd, 2018. 4. sz., 2. old.

A kőbalta gyönyörű tárgy, szinte szobor. Bár tagadhatatlanul munkaeszköz volt, mégis sokkal több annál, szimbolikus jelentőséggel bírt a használói számára, és bár más jelentéssel, de a mi számunkra is azzal bír. A balták készítését évezredekkel követő mai ember az őskor szimbólumát látja benne. Az őskor első három korszakát a *kőkor* elnevezéssel illettük (őskőkör, átmeneti kőkör és újkőkör) azon okból, hogy a használati eszközök nyersanyagai közül a legmaradandóbb a kő, tehát az ebből készült tárgyak kerülnek elő a legnagyobb számban a régészeti lelőhelyeken. Azon persze lehet elmélkedni, hogy az újkőkorra nem ille-e inkább az agyag kora elnevezés, tekintve, hogy edénytöredékből még többet találunk. De ha már a kőről van szó, akkor a csiszolt kőbalták mindenképpen az újkőkort reprezentálják. A paleolitikumban és a mezolitikumban pattintott kőszközöket használtak, a pattintással keletkezett vágóél tökéletesen alkalmas volt mind a vadászatra, mind az élelem feldolgozására szánt eszközöknél. A csiszolt kőszközök más nyersanyagból készültek, mint a pattintottak, és más célra is használták őket. Megjelenésük olyan új tevékenységi formák bevezetését követte, mint a földművelés (kapa), fakivágás (balta).

A szóban forgó veszprémi balták csiszolt kőszközök, és mindkettőn használat nyomait látjuk. A nagyobbik 13 cm hosszú átfúrt balta, tompa élű, valószínűleg kaptafa alakú vésőből alakították át. Szürke színű, barna foltos, nyersanyaga vulkáni kőzet. A kisebbik 4 cm hosszú, trapéz alakú, gondosan csiszolt kővéső. Nyersanyaga zöldpala. A baltákon kívül négy edény, egy másik balta, egy további baltatöredék, fenőkő, hat pattintott kőszköz (köztük egy obszidián), egy vaddisznógyar, két csiszolt csonteszköz és öt tengeri kagylóból csiszolt gyöngy volt az antropológiai meghatározás szerint 52–60 év körüli férfi sírjában.

Az 5. sír temetkezése több szempontból is figyelemre méltó. Megtalálható benne minden, ami a Kr. e. 5. évezred temetkezéseiben mellétként elő szokott fordulni. A tárgyak darabszáma magas, de talán érdekesebb, hogy az egyes tárgytipusokból esetenként többet is eltemettek. Kőszközből van a legtöbb a sírban. Használat szempontjából két csoportba sorolhatók: kész eszközök és az eszközkészítés tárgyai (fenőkő, töredék balta). A tárgyakkal két külön csoportban való sírba helyezése (a nyéllyukas balta és a véső a has előtt, a többi a fej előtt) is arra utal, hogy más megfontolásból kerültek oda.

A változatos leletanyag alapján különleges helyzetű személynek kell tekintenünk a halottat. A közösségben betöltött szere-

pének megközelítésében éppen a kőbalta segíthet. A nyéllyukas balta jellemzően a felnőtt férfisírok mellélete az újkőkorból, rangjelzőnek szokás tekinteni. Az a tény, hogy esetenként női sírban is előfordul, inkább erősíti, semmint gyengíti e feltételezést, ugyanis kizárja, hogy csupán az idősebb férfiak életkori csoportját jelezze. A közösség szempontjából kiemelt személy jelzője tehát, valószínűleg családfőt jelez. A nyéllyukas baltának hatalmi szimbólumként való értelmezése esetén a néhány sírből álló kis veszprémi sírcsoport különös jelentőséget kap, ugyanis a csoporthoz tartozó másik idősebb férfi sírjában (2. sír) is találtunk ilyet, úgy elhelyezve, hogy a halott láthatóan a kezében tartotta a balta mára már elenyészett nyelét és egy kis kővésőt. Egy csoporton belül nem kizárt több kiemelkedő férfisír előfordulása, akik több családot képviseltek. Rajtuk kívül négy nő és egy gyerek sírja tartozott az eltemetett csoporthoz.

A kőbalta tehát a családfő rangjelzője, legalábbis így értelmezzük a régészetben azt a korrelációt, ami nagyobb számú sír

Csiszolt újkőkori véső (fotó: Oszkó Zsuzsa)

vizsgálatakor megmutatkozott a felnőtt férfiak sírja és a kőbalták előfordulása között. Az előzőekben láttuk a régészet egyik alapvető módszerét, hogy a sírok leleteiből próbáljuk kiolvasni az őskori társadalom jellemzőit. A következtetéseink azonban igen bizonytalanok, hiszen a temetkezésnek csupán a maradandó anyagból készült tárgyi emlékeit találjuk meg, a szerves anyagból készültek (állatbőrök, értékes takarók, ruházat) elpusztulnak, és nem vagyunk tanúi magának a szertartásnak sem.

A bemutatott kőbalták a múzeum állandó kiállításán tekinthetők meg, a kőbalták készítése és használata pedig az időszaki kiállításon tanulmányozható.

Regénye Judit

Csiszolt újkőkori kőbalta (fotó: Oszkó Zsuzsa)

Lajkó Félix három arca

Lajkó Félix és a Vołosi. Lajkó Félix és Jojo Mayer. Lajkó Félix szólókoncertje. VeszprémFest, Jezsuita templomkert, 2018. július 11–12–13.

Biztosan tudom, hogy minden élmény, ami megtalál minket az életben, valamilyen formában szembesít önmagunkkal, mindazzal, amit létezésünk által a világba kihelyezünk. Ez a megállapítás ebben a formában akár közhelyes is lehetne, de vannak azok a szembesülések, amelyekről beszélnünk kell, mert tanulság lehet bárki számára, aki hallgatja, elolvassa tapasztalatainkat.

Séd, 2018. 4. sz., címlap

Muzsikusként átéltem már nem egy olyan koncertélményt, ami után napokig nem volt kedvem hangszert venni a kézbe, mert teljesen hiábavalónak éreztem minden erőfeszítést, hisz – gondoltam akkor – azt, amit

megfogalmaznék, úgysem tudom olyan művészien, magasztosan interpretálni, ahogy azon a koncerten hallottam. De volt ellentétes előjelű élményem is, amikor a kiváló minőség és a mesterien megfogalmazott mondanivaló arra ösztökélt, hogy azonnal hazamenjek gyakorolni, mert ez nekem is menni fog. Hogy miért írom le mindezt? Hiszen ezek olyan személyes élmények, amelyek igazán azok számára érthetőek, akik ugyancsak gyakorló zenészek, és ismerik a muzsikálás adta érzelmi élményeket. Azon túl, hogy ezen a három egymást követő estén kaptam egy, az eddiektől merőben eltérő muzsikusi élményt, van egy igen fontos hozadéka annak, hogy létezik és fáradhatatlanul koncertezik Lajkó Félix. Megtestesíti azt az ősi emberi attitűdöt, amit én tudatos természetességnek hívok. Ez manapság olyan ritka, mint a fehér holló. Annak, aki ismeri és érti az ilyen típusú embereket, teljesen természetesnek hat, hiszen ez lenne a normális.

Megnéztem egy-két riportot Félixszel, és fogtam a fejem. A riporterek ugyanis a 21. századi normák és elvárások szerint kérdeztek egy olyan embert, akinek az élet maga kortalan, egynemű és a maga természetes valójában őszinte. Mint önmaga. Semmi manír, semmi póz, smink, púder vagy bármi, amivel másnak, szebbnek, jobbnak akarna tűnni, mint amilyen. Nem szívesen rántom le a világgá kürtölt géniuszról a leplet, de Lajkó Félix az én szememben nem zseni, hanem AZ ember, aki felmérte, megértet-

te, hogy mi az ő önkifejező nyelve, és azóta ezen a nyelven beszél. És nem érdekli semmi más. Mesél, alkot, és – na jó – meg is mutatja a közönségnek. A színpaddal és az egyéniségével együtt járó felhajtást nagy duzzogva elviseli, mint járulékos nehézséget (panem et circenses...), egyébként meg zenél. És pont. És pont semmi más nem érdekli. És milyen érdekes, hogy mivel számára ez egyetlen pontra kihegyezett, koncentrált tevékenység, kellően zseniálisan csinálja! Szóval azon túl, kedves olvasóm, hogy az én személyes zenészi tanulságom ebből a három koncertből az, hogy egyszerűen nem érdemes más-hogy hozzányúlni a zenéhez mint nyelvhez, a laikus Lajkó-hallgatónak az lehet a mindenen átható tanulsága, hogy élni sem érdemes másképp, mint így. Őszintén, manírfmentesen, és azzal foglalkozva, amihez értünk. Nagyon egyszerűen hangzik ez, de végtelenül nehéz megvalósítani, ha erőből akarjuk. Csak úgy érdemes, ahogy ő teszi.

A koncertekről? Nem szeretnék hosszas elemzésbe bonyolódni. Impresszióim vannak bőven.

A Vołosi Banddel megmutatta, milyen jó csapatjátékos is tud lenni valójában. Mondjuk, nagyon szeret velük játszani, ami érthető is. Igazi összeforrott banda a Vołosi, láthatóan mindent lekísérnek gond nélkül, és az a bizonyos sokat emlegetett kelet-európaiság is összeköti őket. Ugyanolyan etno-gyökerű, de valójában stíluson túli (divatosan világszenének hívott) ösztönzenét játszanak külön-külön is, mint együtt. Bárhonnét közelíti meg az ember ezt a muzsikát, és bárhol csatlakozik be, az a benyomása, hogy madarak ezrei repkednek a feje fölött, beledalolva a végtelen világba. (Annak ellenére érvényesült mindez, hogy ennek a koncertnek is a szabad ég alatt lett volna a helye, de akkor a közönség elázott volna).

A második napon Jojo Mayer, a hasonlóan introvertált különc hangszer-

virtuóz szintén nagyon jó partnere volt Félixnek. A drum 'n' bass és a jazz világra felől közelítő kíséret, amit Félix sokszor géppuska tempójú játéka alá kevert, érdekesen modern ízt adott a koncertnek. Ahogy a Vołosi adott egy klasszikus keretet Félix játékanak, úgy Mayer inkább dobálta alá a dinamitot, aminek köszönhetően nagyon energikus improvizációfolyamat kaptunk. Akik ennyire mesterei a hangszerüknek, azoknak már nem is igen kell megírni bármit színpadra lépés előtt. Hiszen a zenének alapvetően erről kell(ene) szólnia. Megfogom a hangszert, és játszom. Ami jön. És aznap este ott ez megtörtént.

Végül a szólóest. Ahol a szólólista igazán el tudja engedni magát. Nincs megosztott figyelem, csak a zenész és a hangszere. Ideális állapot ahhoz, hogy valami megismételhetetlen szülessen. Olyan élmény, amiből nincs több. Ezer koncert után sem születik még egy olyan. Azt gondolom, hogy ami felfogható és befogadható, azt ott aznap este eljátszotta citerán és hegedűn.

Végezetül még egy gondolatot megosztok Önökkel, amit azért érzek fontosnak, mert Lajkó Félix igazán megérdemli, hogy olyan fülekhez jusson el a zenéje, akik valóban érdeklődően és nyitottan hallgatják. Őt ugyanis nem érdemes háttérzeneként hallgatni. Megkockáztatom, hogy autóban vezetve sem érdemes. Szánjanak rá időt. Az a legjobb, ha van egy nagy képernyős tévéjük ott-hon, ami képes internetvételre. Kapcsolják be a népszerű videomegosztó oldalt, keressenek rá bármelyik koncertjére, és ne csináljanak semmit, csak a zenét hallgassák. Megéri. Kielemezhetetlen három koncert volt. Pontosabban bűn lenne elemezni. Régen volt ilyen szabad zenei élményben részem.

Nyakas Krisztián

A mi házunk, mi festettük

A városháza és Tűztorony épületfestése a Rozé-, Rizling-, Jazz- napokon és a VeszprémFesten

A politikusok hajlamosak azt gondolni, hogy a rájuk bízott vagy, így az épületek is, amiket használnak, az övéik. A polgárok ráadásul hajlamosak azt hinni, hogy ez így is van. Mindennapos érzés és tapasztalat, hogy az ügyintézés miatt a *hivatalba* – maga a szó is hidegrázós borzongás – kényszerülő polgárok gyomra összeugrik, szinte nyomják őket a falak, kiszolgáltatottnak, aprónak, elveszettnek érzik magukat a *hatalom birodalmában*. Pedig ez nem így van. A polgárok hajlamosak megfélemleni arról, hogy minden épület, amit a köz szolgái használatba vesznek, valójában mindannyiunk közös tulajdona.

A VeszprémFest keretében a Rozé-, Rizling-, Jazz- napokon immár harmadik éve megrendezett, *Az én házam, az én tornyom* névre keresztelt gyermekrajz-pályázat címének az üzenete nyilvánvalóan erre a helyzetre kíván reagálni.

A *birtokba vétel* egyik formája, amikor a három-négyszáz veszprémi iskola saját fantáziája, kénye-kedve szerint mázolja össze – még ha virtuálisan is – a városháza és a Tűztorony, a két emblemikus veszprémi középület homlokzatát. Festenek rá kígyót-békát, varangyot és tündért, halakat és majmokat, gepárdot és papagájt, napot, holdat, csillagot.

A beérkezett rajzokat a Művészek Háza Hegyeshalmi László vezette grémiuma bírálja el évről évre, választja ki a tíz-tíz nyertes rajzot és a különdíjra javasoltakat. A nyertesek számos díj mellett azt a főnyereményt is kapják, hogy a fesztivál tíz napjának estéin minden egyes nyertes pályamű előben kerül fel az épületekre, persze fényfestéssel. Semmi bunda, csak szakmai bírálat. Figyelünk arra is, hogy a korcsoportok csak önmagukkal versenyezzenek, így alsó, felső tagozatos és középiskolás korú gyerekek rajzai egyaránt vannak a nyertesek között. A díjnyertes rajzokat a döntést követően egy utcai tárlaton, a városháza előtti téren ki is állítjuk, egészen a fesztivál kezdetéig.

Fessétek, mázoljátok, hisz a tiétek, szoktam a gyerekeknek mondani, persze ők ezt a vetületét az üzenetemnek még nem nagyon értik, de sebjaj, nem árt, ha tanulják, szokják.

Mondhatnám akár azt is, hogy mindez csak a fedősztorija annak, hogy egy alapvetően a negyvenen túliaknak szóló zenei, bor- és gasztrfesztivál hogyan tud platformot nyitni az iskolások felé, és bevonni őket, hogy ezzel megfeleljen bizonyos uniós pályázatoknak, de ez nem lenne igaz.

Mindezt tényleg nem ezért csináljuk.

Magunk is keressük azokat a pillanatok, amikor a boldogság a lehető legbűbajosabb formájában üti fel a fejét. Merthogy mi is szeretünk ezekben fürdőzni.

Kevés kedvesebb pillanat van egy ekkora fesztiválban, amikor a nyertes gyermekek a szüleikkel, barátaikkal, nagymamákkal és nagypapákkal érkeznek meg-

illetődötten a díjkiosztóra. Ennél már csak az a kedvesebb, amikor a fesztivál estéin, ahogy megy le a nap, és virulnak ki a homlokzatok a gyerekek művei alatt, ugyanígy jönnek családotul, barátokkal, és büszkén fotózkodnak abban a mesevilágban, amit az ő csodás képzeletük szült meg.

Mészáros Zoltán

Az idén immár negyedik alkalommal megrendezett Auer Lipót nemzetközi zenei fesztivál nyitóhangversenyén Mozart-művek hangoztak el. A Kováts Péter által vezetett Mendelssohn zenekart Vásáry Tamás vezényelte. A *Don Giovanni*-nyitány után a korai *Esz-dúr „Jeunehomme”* zongoraverseny szólalt meg, a szolista Fejérvári Zoltán volt. Szünet után a zenekar Mozart „nagy” g-moll szimfóniáját adta elő.

A Nemzet Művésze csodát tett

A IV. Nemzetközi Auer Fesztivál nyitókoncertje, Vásáry Tamás vezényletével.
Veszprém, Hangvilla, 2018. augusztus 1.

Séd, 2017. ősz, 6. old.

Mielőtt magáról a hangversenyről ír-nánk, szólnunk kell az előadóról. Vásáry Tamást, a Nemzet Művészt, Kossuth-díjas zongoraművészt és karmestert szoros szá-lak fűzik Veszprémhez.

Sok hangversenyen szerepelt városunkban szonátaestek, versenyművek szolistaiként, kamarazenei koncerteken, többek között Kováts Péter partnereként, nagyzenekari és oratorikus művek karmestereként. A mostani veszprémi koncert tíz nappal 85. születésnapja előtt volt. A Mestertől különleges zenei ajándékot, életre szóló élményt kaptunk. Fejérvári Zoltán (bár még csak 32 éves) a hazai és nemzetközi hangversenyélet sikeres szereplője. Rendszeres vendégművésze Európa és az Egyesült Államok legnagyobb koncerttermeinek, díjazott hanglezefelvételek kötődnek személyéhez, 2015-ben Junior Prima-díjban részesült. A veszprémi közönség első alkalommal ünnepelhette művészetét.

Az 1985-ben alakult Mendelssohn Kamarazenekar korábban is gyakran muzsikált fúvós és ütős hangszerekkel kiegészülve szimfonikus zenekarként, és adott elő különböző zenei stílusú nagyzenekari és közreműködőként oratorikus műveket. A 2017/2018-as évad során azonban olyan előrelépésnek lehettünk a tanúi, amelyre

talán még a bennfentes szakemberek és az együttes leghűségesebb barátai sem számítottak. Nemcsak a barokktól a 20. századig ívelő gazdag repertoárjukra, a műfaji sokszínűsége gondolunk. Sokkal inkább interpretációik magas színvonalára, különösen Haydn, Mozart és Beethoven nagyzenekari műveinek mives előadására. Talán nem túlzás, hogy ma már szimfonikus zenekarként is az egyik legjobb hazai együttesként tarthatjuk őket számon.

A IV. Auer Fesztivál nyitókoncertjén nem volt ünnepi köszöntő, laudáció, műsorközlés. Bejött Vásáry Tamás, beintette a zenekart, és felcsendültek a *Don Giovanni*-nyitány (K 527) ismert diabolikus akkordjai. Az opera ősbemutatóját Prágában, 1787. október 29-én maga a szerző vezényelte. A kortársak és az utókor Mozart félig komoly (*semiseria*) színpadi művét az „operák operájának” tartották (és tartják ma is), amelyben a pátosszal telített, drámai jelenetek keverednek a komikus helyzetekkel. A mindössze hatperces nyitány elegendő volt a zenekarnak, hogy meggyőzően igazolja felkészültségét. A karmester legfinomabb instrukcióit is mesterien követték. A szép, kiegyenlített vonós hangzás mellett magával ragadó volt a kamarazenei minőségű és kultúrájú fúvósok.

A zenekar a nyitány előadásával saját maga számára igen magasra tette a mércét. Ebben az ünnepi hangulatban a mozar-ti életmű egyik különleges opuszának az

előadása következett. Az *Esz-dúr zongoraversenyt* (K 271) Mozart 21 éves korában, 1777-ben komponálta a francia zongoraművész Jeunehomme kisasszonynak. Az I., *Allegro* tétel szokatlanul kezdődik: a zongora a zenekar első akkordjai után, szinte türelmetlenül „beeszl” a téma kialakításába, majd egy trilla után elkezdődik a zenekar és a szolista bensőséges együttzenélése. A fúvósokat ebben a műben két-két oboa és kürt képviseli. A II., *Andantino* tempójelzésű tétel dallamos témáját a hegedűk mutatják be. Talán itt érződik leginkább, hogy ez a versenymű stílusában, gálans, szellemes, választékos csevegésével inkább a barokk utolsó szakaszának, a rokokónak a része, és nem az érett klasszikus idősza-khoz tartozik. A III., *Rondo, Presto* jelzésű tétel briliáns körtánc-témáját a zongora mutatja be, az első közti szakasz után a vonósokkal felváltva játssza a sziporkázóan jókedvű, olykor harsányan vidám, szellemes témákat. A fiatal Mozart láthatóan élvezte a felszabadult, vidám alkotás adta szabadságot, fürdik az ötletekben. A művet vígoperaszerű, csattanós finálé zárja. Fejérvári Zoltán rendkívül stílusosan, sok zenei színnel, gazdag hangulati palettán muzsikált. Nehéz a kitűnő zenekari hangszeres teljesítmények közül bármelyiket kiemelni. Nekem a kürtösök játéka különösen tetszett. A közönség elismerése egyaránt szólt a szolistanak, a zenekarnak, mindenképpen azonban a

Mesternek, Vásáry Tamásnak, akinek az irányításával emlékezetes előadás született. Az ünneplést Fejérvári Zoltán ráadással, Robert Schumann *Waldszenen* zongoraciklusának zárószámával (*Abschied*) köszönte meg.

A szünetben volt időnk végiggondolni az élményeket, és felkészülni a zeneirodalom egyik legnagyobb alkotásának, Mozart legszemélyesebb hangú szimfonikus vallomásának, a „nagy” g-moll szimfóniának (K 550) a befogadására. Vásáry Tamás szinte megbabonázta a zenekart, amely egészen kitűnően muzsikált. Az I., *Molto allegro* tételen végighömpölyög a nyugtalanságot, feszültséget árasztó, panaszos „sóhaj” motívum. A II., *Andan-*

te tétel a reménykedés, a feloldódást és vigaszt nem találó vágyakozás megannyi fokozatán vezet végig bennünket. A lassú tétel kidolgozás szakaszában Pándi Marianne szavaival „démoni erők viaskodnak egymással”. A III., *Menuetto* tétel sem a megszokott táncos karakterű, talán csak a népzenei jellegű trió alatt csökken kissé az egész műre jellemző feszültség. A IV. tétel tempójelzése *Allegro assai* (nagyon gyorsan). A szimfónia híres előadásai során a karmesterek (Vásáry Tamáshoz hasonlóan) inkább tömör, könyörtelen feszességet, démoni kérlelhetetlenséget sugallnak. Az utolsó akkordok után, az élmény súlya alatt szinte illetlenségnek éreztük a tapsot. A varázsos hangulatot jól jellemez-

te a hangverseny váratlan záróeseménye. Amikor az utolsó tételt követő döbbszűnő elmúltával kitört a hangos ünneplés, Vásáry Tamás leintette a publikumot, és alig hallhatóan, szinte megtörtén, látható elérékenyültséggel csak ennyit mondott: „Én a g-mollt már sokat vezényeltem, de így még soha”. A drámát és feszültséget nem lehetett tovább fokozni. Ráadásként a zenekar Mozart egyik felhőtlenül boldog zenéjét, a *Figaro házassága* opera nyitányát játszotta.

A Mendelssohn zenekar Vásáry Tamás vezényletével, emlékezetes hangversennyel nyitotta meg a IV. veszprémi Auer Fesztivált.

M. Tóth Antal

Auer szellemisége jelen volt

Az Auer trió hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, Szent István Terem, 2018. augusztus 2.

Veszprém zeneszerető közönsége minden évben nagy várakozással tekint az Auer Fesztiválra. A város neve ma már nemcsak Gizella királynő nevével fonódik össze, hanem az itt felnevelkedett, majd világhírűvé vált hegedűművész és zenepedagógus Auer Lipót nevével is. Az ő szellemi zenei örökségének manifesztációja a 2018-ban negyedik alkalommal megrendezett Auer Fesztivál. Fontos, hogy egy város felfedezze múltjának olyan kiválóságait, akik nemzetközi szinten kiemelkedtek kortársaik közül. Fontos a múltunk felmutatása a jelennek és a jövő generációjának. Mint mindannyian, akik itt éljük a mindennapjainkat Veszprém-ben, Auer Lipót is innen indult el különleges zenei tehetségével a világhírnév felé. Ma a fesztiválra olyan világhírű művészek érkeznek, akik Auer Lipót zenei nagyságát idézik – korának hegedűművészt, kamaramuzsikust, a cári udvar szólóhegedűsét, a még 80 évesen is a Carnegie Hallban koncertező hangszerjátékost –, és művészetükkel ezt az örökséget viszik tovább.

Az Auer trió művészei is ezt a zenei küldetést teljesítik. Mindhárman zenepedagógusok, zeneakadémiai tanárok és hangszeres művészek, akik egyszerre oktatják és gyakorolják a művészetet.

Fülei Balázs zongoraművész a Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára, rangos fesztiválok vendége, számos hazai és nemzetközi verseny díjazottja, Európa szinte valamennyi országában fellépett, koncertezett Kínában, az Egyesült Államokban, Japánban, Izraelben és Ausztráliában. Több szólólemeze jelent meg, és Prima Junior-díjjal, Artisjus-díjjal és Solti Foundation-díjjal ismerték el művészi tevékenységét.

Kováts Péter sokoldalú személyiség, Bartók-Pásztory-díjas hegedűművész, a Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára, a Mendelssohn Kamarazenekar művészeti vezetője, az Auer Fesztivál megálmodója és művészeti vezetője. A világ számos koncerttermében lépett fel szólistaként vagy kamarazenekarával. Kiváló művészekkel dolgozott együtt, Európa számos országában tart kurzusokat, versenyek zsűritagja. A Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével ismerték el munkásságát.

Szabadkán született a trió 3. tagja, Varga István csellóművész, kamarazenesz. Európa legnevesebb hangversenytermeiben koncertezett, mesterkurzusokat tartott, tanított az Újvidéki és a Belgrádi Zeneakadémián, a Camerata Academica kamarazenekar és a Goldberg vonóstrió

megalapítása a nevéhez fűződik. Az Újvidéki Zenei Ünnepek művészeti igazgatójaként nagyszabású kamarazenekari fesztiválokat szervezett. Jelenleg a Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára, rendszeresen koncertezik Csalog Gábor zongoraművésszel.

Három különböző korú és karakterű egyéniség, más-más életpályával, akik a színpadon egymásra figyelve, egymást erősítve vagy a másikat előtérbe helyezve együtt keltik életre a zeneirodalom kiemelkedő alkotásait. Augusztus 2-án este 8-kor a későn érkezők már nem találtak helyet maguknak Veszprém megye legszebb termében, a Megyeháza Szent István Termében, mely kiváló helyszíne volt az Auer trió estjének. A koncert első felében Haydn *G-dúr trió Magyar rondó No. 25* tele szólalt meg. A mű magán hordozza a kor azon szemléletét, hogy a zongora kapja a központi szerepet. A 3. tétel, a *Magyar rondó* tétel méltán híres. Ebben több, Eszterháznál hallott verbunkos táncot, dallamot dolgoz fel a szerző. A közönség már itt élvezhette az Auer Trió kiváló együttműködését. A művészek nemcsak életre keltették a művet, hanem a zenében élni és érvényesülni is hagyták egymást. A Haydn műveire jellemző derű és életöröm megtöltötte a Szent István Termet.

Rendkívüli zenei pillanatokat adott Beethoven *D-dúr triója* megszólaltatása, melynek alcíme, a *Szellem* talán a 2. tétel különösen sötét hangvétele miatt került

rá, valójában nem tudjuk, ki és mikor nevezte el így. A trió együtt élt, lélegzett, az előadók egymás lelki rezdüléseire reagálva interpretálták a művet.

A koncert záródarabja Mendelssohn népszerű, szenvedélyes hangvételi *op. 49. no 1. d-moll triója* volt. Úgy tűnik, helytálló a darab ősbemutatójáról közölt kritika, melyet maga Schumann írt. Ebben kijelenti, hogy ez a mű „az akkori kor mestertriója, amely az évek múltán az unokáinkat is gyönyörködtetni fogja. Mendelssohn (...) a legcsillogóbb a zenészek között.” A d-moll trió igazi briliáns, könnyed és sziporkázó zene. Ezt a hangvételt kaptuk vissza az Auer trió tolmácsolásában is. Tűz, robbanékonyság jellemezte előadásukat. Egy rendkívüli lelki utazás, amelyben a megpihenést az ihletett záróhangok jelentették, melyek a csendben még tovább éltek.

Igazi zeneesztétikai élményt kaptak ezen az esten a koncertlátogatók. Szép környezet, kiváló művészek, nagyszerű előadás, kiegyensúlyozott összjáték, életre kelt mesterművek. A közönség ezt a művészi produkciót a helyszínen vastappsal jutalmazta, s az est emelkedett hangulatát a lelkükben továbbvitték a mindennapokba.

Borbásné Gazdag Gabriella

A Bartóké

„A Bartóké”. Zene húros hangszerekre, ütőkre és énekszóra. Herczku Ágnes és zenésztársai Bartók-estje. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, Szent István Terem, 2018. augusztus 3.

Bartók az a magyaroknak (legalábbis kellene hogy legyen), mint a németeknek Bach, az osztrákoknak Mozart, a franciáknak Berlioz, a finneknek Sibelius, és folytathatnám a sort. Pontosan ezért fontosak az ilyen zenei momentumok, amelyek ezt a halk szavú zenei zsenit idézik meg a múltból táplálkozó, de hihetetlenül előremutató muzsikáján keresztül. Az Auer Fesztivál szervezőinek telitalálata ez a kora délután felhangzó koncert. A terem tele volt, és biztosan jöttek volna többen is, ha van hely.

Bartókkal elfogult vagyok, nem is akarom tagadni. Nem csak azért, mert a világ egyik legjelesebb komponistája, vagy azért, mert olyan zenei világot teremtett, amely megkerülhetetlen most már mindörökké. Nekem személy szerint olyasmit adnak darabjai, amitől fellelkesülök, elámulok és megborzongok. Aurája fogva tart, akkordjai, ritmikája lázba hoznak. A jazz-zenére tett hatása vitathatatlan, már akkor is, ha csak az akkordhelyettesítésekre gondolok. Nélküle nem létezne sem modern klasszikus zene, sem modern jazz. Levegőt sem kapok, amikor arra gondolok, milyen méltatlanul bántak vele életében, és mennyire kevés az, amit az utókortól kap megbecsülésben, tiszteletben, ez már néha fáj. Na, ezért fontos, hogy megkaphassa méltó helyét a klasszikus zenét felvonultató fesztiválokon. Herczku Ágnes és zenésztársai nemcsak zenéit hozták el sajátos felfogásban, hanem egyben tisztelegtek és tiszteletet adtak Bartóknak. Nívós az előadás, kiváló a hangszeresek, a bartóki szellemet tükrözik az átdolgozások. Érezte ezt a Bartókot ismerő és kedvelő közönség is. A hangverseny értékéből még a visszhangos megyeházi nagyterem sem tudott levonni semmit. Azt hiszem, ekkora teremben felesleges egyébként a hangosítás, a megszólaló akusztikus hangszerek mindegyike képes „beszólni” a termet. Talán érdemes ezt fontolóra venni, mert az erősítés egyébként is mindig változtat egy hangszer eredeti hangján, nincs az a hangmérnök, aki képes lenne teljesen kolorizálatlan hangot reprodukálni. Emiatt aztán néha kicsit hangosabb és karcosabb volt a zongora a kelletténél, elnyomta a többieket. Kiss Péter a zongorázás azon fokán áll, aki tudja, mikor milyen dinamikával kell megszólaltatni a hangszert, így viszont

a hangmérnök korrekciója helytelen is lehetett.

„A Bartóké”. Zene húros hangszerekre, ütőkre és énekszóra, tájékoztat a promóciós anyag. Az előadás címe Bartók egyik legismertebb és legjelentősebb művére utal. Herczku Ágnes (ének), Kiss Péter (zongora), Szalai András (cimbalom), Szabó Dániel (cimbalom), Nikola Parov (gadulka, duda), Orczy Géza (ütősök), Herédi Zsombor (harmonika) két részben adják koncertjüket. A koncert népdalok egy felvételbejátszásával indul (Balogh Kálmán játszik kiscimbalmom a pedagógia célzattal komponált *Gyermekeknek dalokból*), hogy közben bevonulhassanak a zenészek, majd cimbalommal, zongorával kísért dalokkal indulhat a koncert. Az első részben a *Magyar népdalok énekhangra és zongorára 1–10.* (1906), *Nyolc magyar népdal énekhangra és zongorára* (1917) és a *Hús magyar népdal énekhangra és zongorára* (1929) témáiból tematikus blokkokban kapunk ízelítőt. Herczku Ágnes népdal- és Bartók-szereteté igazolja a művekkel kapcsolatos bőséges tájékoztatója. Beszél Bartók népdalfeldolgozásainak tudatos építkezéséről, a hármas szemléletéről kompozícióival kapcsolatban. Az első megközelítés az eredeti dallam kiemelése, a másodiknál a kíséret már szuverén, inkább a mondanivaló karakterét erősíti, szinte más dimenzióba repítve a dallamokat. A harmadik út, amikor szinte már csak a népdal szellemisége marad, Bartók zenei szemléletét tükrözendő. Elsőként az első kompozíciós módra jellemző dalok hangzanak Szalai András cimbalom-átírataiban. Herczku Ágnes ötlete, hogy a leginkább székelyföldi dallamok feldolgozásai ne csak zongora-, hanem cimbalom-kísérettel szólaljanak meg. Szalai

András zeneszerzést is tanult, így hajlott az énekesnő ötletének megvalósítására. A közönség megénekltetése után (Bartók reménye is az otthonokban felhangzó magyar népdaléneklés volt) az első utas megközelítés dalblokkja következik. Ezt követően az *Improvizációk magyar parasztdalokra* (1920) második tétele hangzik fel zongorán, és a második utas megközelítés talán legjellegzetesebb példajaként a szinte enigmatikus hatású *Juhászcsúfoló*. Herczku énekmodora a népi énekmodort követi, de látszik, hogy értékrendjében benne van a hídkeresés más zsánerű zenék felé. Széles skálán mozog ez az ének, tiszta, sallangoktól mentes, sokszor metsző, sokszor végtelenül lágy. A *Hej, Dunáról fúj a szél* nagyon népies díszítésű szólóéneke után zongorán is felhangzik, Bartók felfogásában. Kis Péter, ahogy ebben a darabban is, az est folyamán többször bizonyítja mély Bartók-ismeretét, csiszolt technikájú játékát, pontosan, markánsan, Bartókhoz méltóan interpretál. „Tessenek nyugodtan tapsolni”, mondja Herczku a közönségnek, amelyik kissé nehezen ocsúdik a súlyos hangzások után. Nem könnyű ez a zene, átfogó, a zenetörténet számos korszakának elemét magába fogadva olyat hordoz, amit még ma sem (sőt!) egyszerű megérteni. Átérezni viszont igen, mert a különleges hangok, harmóniak egy mélyen érző géniusz lelkét tükrözik.

„Annyi cimbalmosság van ezekben a dalokban, főleg a székelyföldiekben”, vezeti fel a dalnok a következő blokkot. Szalai József (András édesapja) átírataiban, Faragó Laura éneke mellett a '70-es években a *Tíz magyar népdal* esetében már meglépte, amit most Herczku Ágnes és társai tovább visznek a jóval nehezebb *Hús magyar népdal* és a *Nyolc magyar népdal*

esetében. Hol csak cimbalom, hol zongora és cimbalom a kíséret Szalai András átírataiban. Halálról, rabságról, kínhalálról, reménytelenségről szólnak a dalok, az utolsó a *Tömlöcben*, a nagy kedvenc. Jók az átíratok, hiszen Bartók minden zenei rezdülése átjön cimbalmon is, és ez a sajátos játéktechnikát kívánó hangszer a tört akkordokkal, távolról a citerát idéző hangzásával talán többet visszaad a népies ízről, mint az egy szál zongorakíséret. Néha egyenesen a dallamból következő akkordok, néha nagyszerűen cizellált, technikás cimbalom kísér, komplexebb harmóniak mentén. Ez utóbbiban Szabó Dániel tűnik ki leginkább. A „desszertnek” titulált, szünet előtti utolsó blokkban a *Székely lassú*, a *Székely friss* mellett a *Hat forint* szól a zongora osztinatója mellett. A harmadik utas szemlélet legjellemzőbb darabja az *Allegro barbaro* a maga szilajságával, a zongora ritmikus szemléletű használatával, itt most Kiss Péter előadásában. Bartók egyfajta szarkasztikus válasza az őt ért támadásokra. És íme, mára a zongorairodalom egyik legjelentősebb darabjává vált szédületes tempójával, polimodalitásával, rubatóival. Két és egynegyed perces az időtartama (Bartók belső metronómja annyira pontos volt, hogy minden darabját képes volt az időtartam-jelzéseknek megfelelően játszani) megfelelő tempó mellett. Kiss Péter az általam ismert interpretációktól kissé eltérően játssza, mutatva szuverén felfogását.

Szünet után megint Kiss Péter indít a *Zongoraszonátával*. Hihetetlenül nehéz mű, pár kisebb elütéstől eltekintve nagyon korrekt előadásban. Bartók vonzalma a balkáni ihletésű darabjaiban jelentkezik. A koncerten innentől valóban a bolgár népzeneé a szerep. Mindenképp ki kell emelni Nikola Parov gadulka-, dudu- és tapantjátékát, amely nagyszerűen ül rá ezekre a ritmusokra. Belülről, intuícióból játszó, ösztönös zenészegettség és egyben társait pillantásokkal irányító karmester. Rodopei dudajátékkal kísért ének után a páratlan ütemszámú bolgár eredetű népdalok szólalnak meg, köztük a Nagy László fordította *Három tücsök* magyarul és bogáru. Aztán kiegészül a zenekar, hiszen elérkezett a finálé pillanata, „össznépi”, mondja Herczku Ágnes. Sodró gyimesi muzsika hangzik fel utoljára, a közönséget kímélő szokásos levonulás-visszatapsolás kényszerjáték helyett, azonnal ráadásként.

A zene fejlődése mindig valamely népre jellemző dallamkincs nyomán indult az évezredek folyamán. Avatott mesterek ezt felhasználva vagy szuverén alkotó módján alakították zenéjüket. Bartókban mindkettő megvan. Herczku Ágnesék koncertje tökéletesen igazolta ezt.

Kovács Attila

A műfajhoz méltón

A Kállai kvartett hangversenye a IV. Auer Fesztiválon.
Veszprém, Megyeháza, Szent István Terem,
2018. augusztus 4.

A Kállai vonósnégyes az idei Auer Fesztiválon Mozart C-dúr „disszonancia” kvartettjét, Puccini Krizantémok című művét és Verdi e-moll vonósnégyesét adta elő.

Auer Lipót életében a vonósnégyes meghatározó szerepet játszott. 21 éves korában, 1866-ban Hamburgban kvartettet hozott létre, majd a korszak leghíresebb német vonósnégyese, a négy Müller testvérből álló együttes a primárius Karl Müller-Berghaus tartós betegsége miatt meghívta első hegedűsnek. Velük szakmai tapasztalatokat és elismerést szerzett magának. Amikor 23 évesen kinevezték Szentpéterváron a konzervatórium tanárává, professortársaival létrehozta a világhírűvé vált Auer-Davidov vonósnégyest (Auer, Pickel, Weickmann, Davidov), amely Haydn, Mozart, Beethoven és a kortárs orosz zeneszerzők (mindenekelőtt Csajkovszkij és Borogyin) műveinek első oroszországi előadója volt. Ez is indokolta, hogy a IV. veszprémi Auer Fesztiválon a műfaj méltó módon legyen képviselve.

A fiatal muzsikusokból álló, 2015-ben alakult Kállai vonósnégyes rövid időn belül nevet, elismerést szerzett magának. A 32 éves első hegedűs, Kállai Ernő egykor rendkívüli tehetségként került a Zeneakadémiára, diplomáját a New York-i Juilliard Egyetemen, Itzhak Perlman tanítványaként szerezte. A kvartett másik három tagja, a II. hegedűs Szajkó Géza, a brácsás Dráfi Kálmán és a gordonkás Balázs István szintén kiváló muzsikus. Várakozással készültünk veszprémi bemutatkozásukra.

A koncert a vonósnégyes-irodalom egyik legnagyobb alkotásával, Mozart Joseph Haydn tiszteletére írt, 6 kvartettből álló sorozatának utolsó művével, az 1782-ben komponált C-dúr vonósnégyessel (K 465) kezdődött. A mű melléknevét („Disszonancia”) a kortársak adták, akik nem tudták elfogadni az első *Adagio* tétel szokatlan hangzásait, akkordfűzéseit. Jellemző a korabeli fogadtatásra az itáliai komponista, Giuseppe Sarti véleménye: „Szabad az egészséges emberi felfogással szemben a muzsikusokat szégyenbe hozni, és az egyes szólamokat úgy beléptetni, hogy a hallgatóság szomorú legyen? Elképzelhető olyan kiadó, amely ezeket a műveket ki fogja nyomtatni?” A bécsi Artaria, amely

Haydn, a későbbiekben Beethoven, majd Schubert műveinek is egyik kiadója lett, vállalkozott erre, de (jellemzően) a korrektúrát visszaküldték a szerzőnek, mondván az általuk szedési hibának vélt „idegen akkordokat és disszonanciát” javítsa ki.

Ma a Haydnnak dedikált kvartetteket a klasszikus vonósnégyes-irodalom legtökéletesebb mintái között tartjuk számon. A négytétéles (*Adagio-Allegro, Andante cantabile, Menuetto-Allegro, Allegro molto*) C-dúr kvartett maga a polifón vonós kamarazenélés, vagy ha úgy tetszik, egy 16 húrú hangszerre, a vonósnégyesre komponált zene. Mi valósult meg mindebből 2018. augusztus elején, az Auer Fesztivál koncertjén? Szerencsére nagyon sok, bár érzésem szerint az együttes e remekmű ideális előadásával még adósunk maradt. A mű indítása, a mintegy másfél perces szokatlan akkordkavargás mesteri volt: tökéletes vonósnégyes hangzást hallhattunk, kristálytisztá intonálással. De a folytatásban rövid időre az első hegedű vette át a főszerepet. Azonnal kiderült, hogy Kállai Ernő virtuóz, briliáns technikájú muzsikus, akinek a hegedűhangjára oda kell figyelni. A vonósnégyes műfaja azonban ennél sokkal többet igényel: tudja-e minden egyes kvartettjátékos a zene megszólalása érdekében társai egyenrangú együttműködését szolgálni? Bármely hangszernél az indokolatlan, érdekesnek, szokatlannak, újszerűnek, meglepetésnek szánt hangsúlyeltolás, ráerősítés, amely elsősorban az önérdekű figyelemfelhívást szolgálja, stílus-, sőt zeneidegen. A professzionális vonósnégyes hangzás egyik fokmérője a homogén, egységes megszólalás és a zenei alázat. Ez most időnként annak ellenére sérült, hogy a zenésztársak – hála felkészültségüknek és muzikalitásuknak – megpróbálták hozzáerősödni a mindenképpen kitűnni akaró primáriushoz. Nekem különösen tetszett a brácsás Dráfi Kálmán, aki érett, ugyanakkor visszafogott játékával szinte átmelegítette a közös hangzást. Balázs István muzikális csellójátéka a nagy előd „vonósnégyes gordonkásokéra”, Banda Edé-re, Mező Lászlóra, Botvay Károlyra, Fejér

Andrásra, Magyar Gáborra és a többiekre emlékeztetett.

A szünet előtti másik darab az operaszerző Giacomo Puccini korai, 1890-ben komponált, *Krizantémok* című, mintegy hatperces, elégikus hangvételű vonósnégyes tétele volt. A hatásos, méltán népszerű, temetéseken gyakran játszott kompozíciót Pernye András szerint „bevonja az emlékezés fátyla, valamiféle könnyes szín és búcsúzó gesztus”. Emlékezetesen szép előadást hallottunk.

A szünet után Giuseppe Verdi e-moll vonósnégyese hangzott el, amely 1873-ban született Nápolyban. 1872/73 telén a zeneszerző a *Don Carlos* és az *Aida* ottani bemutatása miatt hosszabb időt töltött a városban. Mivel a próbák technikai okok miatt elhúzódtak, Verdi tétlenül időzött hotelszobájában, és szinte unalmában komponálta művét, amelyről röviden azt mondta: „Nem tudom, jó vagy rossz, de az biztos, hogy kvartett.” Az utókor véleménye a kompozícióról kedvezőbb, mint a szerzőé volt: Verdi művét a legjobb 19. századi, Itáliában született vonósnégyesnek tartják, amelyet gyakran és sikerrel adnak elő. Verdinek a komponálás során mintául Joseph Haydn kvartettjei szolgáltak. Az volt ugyanis a véleménye, hogy az itáliai zenéléstől idegen a vonósnégyes műfaja. Olyan, mint egy saját környezetéből kiszakított növény. Az e-moll vonósnégyesre nem is jellemző az olasz dallamgazdagság, sokkal inkább a szigorú ellenponttechnikának, a zeneszerzés szabályainak pontos és következetes betartása. Az utolsó tétele nem a megszokott könnyed, játékos, esetleg rondó formájú, hatásos kódával záruló örömszene, hanem egy gyors tempóban előadandó, technikailag igen nehéz fuga (*Scherzo fuga: Allegro assai*). Közben a III. tétel triójában az olasz opera rajongói is megkapják jutalmukat: a csellista az itáliai kantabilitás minden szépségét megmutatva dallamos szerenádöt énekel, a kvartett többi tagjának gitárszerű kíséretével.

A Kállai vonósnégyes elemében volt. Jól érvényesült a tagok technikai tudása, muzikalitása, korrekt zenei formáló képessége. A megérdemelt sikert az együttes ráadásokkal köszönte meg. Először a Verdi-vonósnégyes teljes III. tételét hallottuk újra, Balázs István cselloszerenádja most is szépen szólt. Majd Weiner Leó 1933-1934-ben komponált I. *Divertimentó*jából a csürdögölő hangzott el. Kállai Ernő hegedülését a közönség nagy tetszéssel fogadta. A Kállai vonósnégyes veszprémi bemutatkozása zenei élményt jelentett.

M. Tóth Antal

A The Klezmatics együttes klezmeralapokon nyugvó, de annak határain jócskán túllépő muzsikája szó szerint felforrósította a hangulatot és a levegőt a Hangvilla nagytermében. A távozó közönség boldog elégedettséggel az arcán fogadta a koncert utáni késő nyári este hűvösebb levegőjét. Hazafelé sétálva talán még ott lüktetett a fejekben ez a különös, egzotikus zene.

A klezmer virtuózai

A The Klezmatics koncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2018. augusztus 4.

Az Auer Fesztivál leginkább a klaszikus zenét szeretőknél kínál programot. A The Klezmatics koncertje kivételként erősíti ezt, hiszen a sok-sok forrásból táplálkozó klezmermuzika semmiképpen sem tartozik ebbe a kategóriába. A műfaj több évszázad folyamán alakul ki, leginkább a kelet-európai askenázi zsidóság tradícióira építkeznek. A bizánci, azaz dupla harmonikus dúrskála (a, h, c#, d, f, f# g#, a) hangjai az elsődleges forrása, amely nagyon hasonlít az arab skálához vagy a cigány dúrhoz. Ez az alaptónus a darabokon belül több szekcióban lüktet, sokszor váltakozik a moll és a dúr hangzás. Beleszól ebbe számos nép zenéje, legyen az görög (fríg domináns), török, az arab skála, a harmonikus moll és még sok más hangsor a keleti, délkeleti vidékekről. Ritmusvilága ugyanígy változatos, felismerhetők a közel-keleti, a görög, itt-ott az aszimmetrikus balkáni ritmusok. Nyelvezete általában a jiddis, mondanivalójával az emberi sorsot megszólaltatva. Elsősorban népi összejöveteleken, esküvőkön, mulatságokon hangzottak fel a klezmerdallamok. Aztán az Amerikába történő 19–20. századi nagy kivándorlás nyomán egy hatalmas kulturális kohó, számos fúzió nyomán kitermeli a sajátos amerikai klezmert, amely ráadásul a jazzel ötvöződve magas igényű zenei stílust eredményez. Egy biztos, az európai fülnek hihetetlenül egzotikusan hangzik. És ha ezt a műfajt jól művelik, akkor meg már-már bűbájos a hatás. A The Klezmatics pedig nagyon jól műveli.

A banda harmincéves fennállása alatt sajátos, magas igényű klezmervilágot alakít. Pályafutásuk alatt sokakkal játszanak együtt a klasszikus és a jazz-zene mestereiből, de ők hatan kiváltképpen nagyon jól érzik egymást, nagyon együtt zenélnek.

A zenekar „legzenészebbje” és „esze” a trombitás Frank London. Irányító személyiség, amolyan „igazi lélekzenész”, nem beszélve hihetetlenül technikás trombitálásáról. Monte Christo összes vagyona le merném fogadni, hogy a jazzben ugyanígy otthon van. Ha kell, zongorázik vagy billentyűzik. A koncert egyik számát zongorán olyan kortárs akkordokkal, hangzásokkal tölti meg, hogy már-már irigykedem. A zenekar lelke énekével Lorin Skamberg, aki nem mellesleg zongorázik, harmonikázik és gitározik. Nem is akárhogy énekel, az öröm és a fájdalom kifejezése ezen a magas fekvésű tenorhangon tökéletes ebben a stílusban, vele örül és zokog az ember lelke. Lisa Gutkin hegedűn a klezmerornamentika mestere, és egy dal erejéig megmutathatja tiszta, egyszerű énekmodorát is. Járatos a jazzben az outgoing (a harmóniáktól elszakadó) szólóival a szaxofonon, az „öblögetős” cífrázásaival klarinéton és fuvolán Matt Dariau, aki ha kell, zongorázik is egy kicsit. Paul Morrisett basszusgitáron és a kis méretű cimbalmon játszik, ez utóbbi sokszor magára maradván kíséri az éneket, ő is érzi ezt a műfajt. Michael Sarin ütőhangszereken játszik, talán ő az egyetlen, akinél néha összeráncolom a szemöldököm. Egy dobos legyen halálpontos. A zenészek javarésze multi-hangszeres, és természetesen mindenki énekel a kórusokban. Gyönyörű a *capella* hangzások születnek a koncert egy-egy intim pontján. Nagyon jellegzetesek a kollektív szólózások az egyszerű harmóniastruktúrák mentén, nemegyszer repkednek az igencsak technikaigényes hatvanegyed hangok az amúgy is tempós zenében. A ritmikái világ is változatos, mindenképp érdekes lejtésű páros és páratlan ritmusképletek mentén alakulnak a zenék és a dalok. Nézzük meg közelebbről őket.

A koncert tematikája, mondhatni, tökéletes. A felfokozott tempójú, pezsgő dallamokat szinte himnikus kesergők váltják, hogy aztán ismét egy-egy sodró lendületű instrumentális vagy énekelt darab ingerelje vastapsra a közönséget. Az első dal mindjárt egy igazi tempós klezmerzene. Meg is alapozza a hangulatot (bennem meg Kusturica filmjeinek érzésvilága ötlük fel), ha nem szeretné valaki ezt a zenét, az sem igen tudná magát kivonni a hatása alól. Jön is a közönség kísérő, majd vastapsa és füttye. A második instrumentális dal cizellált hegedűvel indul és nagyon „buliérzetű”, persze jó kis hangszeres szólókkal megtűzdelve. A „The Klezmatics from New York City”,

a „bocs” a borzalmas magyarságomért” és a „csodálatos fesztivál” kulcsmondatok máris összhangot teremtenek a közönséggel. A következő kompozíció balett-höz készült egy New York-i táncársulat számára, *Falusi érzet* címmel. Jellegzetes hangokkal indít a cimbalom és a fuvola, az ének pedig szinte arabos érzettel ül rá ezekre, aztán a hegedű egy nagyon szép dallammal fojtja belénk a lélegzetet. Belép a többi hangszer is, hogy a komplexebb építkezés után teljesedjen ki az itt-ott arab zenére jellemző lüktetésű dobbal. Egyszerűen szép! Vastaps! A majdhogynem rockos dobindítás után a harmonika klezmerdallama kúszik elő, és a kíséret is vált, szinte Szerbiában érzem magam. Jók ezek a megkomponált hangszerszólások. Itt jönnek azok a korábban említett, modern hangzású zongorabejátszások a nagyon jazzes szaxofonimprovizációval, ami mögül azonban mindig kikanalál a klezmer jellemző hangsora. Még moduláció is van. A trombita aztán egy igazán modern szólóval színezi tovább. Végül érkezik a hegedű leheletfinom, mégis buja dallama. A zárás hatásos tutti. Nagyon jó! Két dal bekonferálásakor – „jobb, ha nem is értitek a jiddist, hiszen az egyik lehangoló, a másik meg igazán lehangoló” – jót derül a közönség, a zene pedig egy öregemberről mesél a viharos, esős éjszakában *Night, Die Nacht* címmel. Tényleg szomorú, viszont nagyon szép az ének! Majd jön egy nagyon érzelmes, az elveszett gyermekre emlékező altatódal, megénekeltetve a közönséget is. Ismét vastaps! A következő egy ukrán népi stílusra jellemző dal, amely két gengszterről szóló szöveggel kombinálódik (sic!), mondja a hegedűs hölgy, és derül a publikum. Odesszában is előadták, ahol is a nagyszámú közönség boldogan táncolt. Nem csoda, nagyon pezsdítő zene. Szünet. A Klezmaticsra a szabad gondolkodás, az epikureizmus jellemző, „csatlakoztatok”, indítja a második felvonást a zenekarvezető. Az abszolút klezmerdal mögül kissé a cirkuszi zenére és a kabaré világára emlékeztető hangulat kandikál ki. Sokadik színfoltként cimbalom indítja az imaszerű énekkel folytatódó, majd teljesen arab zenei hatást hozó dalt. A zárás előtti nagyon intim, majd szinte sikítással felérő ének után a kóda teljesen arab frazeálású fohász. Aztán egy instrumentális közepes tempójából egyre fokozódó iramú ritmikus klezmer szól, kvintváltásos harmóniákkal, virtuóz trombita, hegedű és szaxofon, majd kollektív szólásokkal, kiállásokkal, érde-

kes zárással. Tényleg tudnak! A következő egy ismert himnusz $\frac{3}{4}$ -ben az egyesült emberiségről a Franco-rezsim idejéből, Katalóniából, erőről és bátorságról, mindnyájunk szabadságáról. Amerikai dalszerzőtől, Woody Guthrie-től származik a himnikus induló, a *The Best I Can*, klezmeres hangszeres szólókkal. Tartal-

mas mondanivaló, lírai énekkel, a közönség énekével zárva. Törökös hangzású, mozgalmas instrumentális nóta az ezt követő, hangszeres szólóval és kollektív szólókkal, szinte táncolni lehetne rá, végül a szólóének és a kórus is bekapcsolódik, majd a *capella* zárják. Intim cimbalom és zongora indítja a követke-

ző, fríg témájú dallamot, és ugyanilyen intim, de erőt sejtető az ének. A szaxofon fájdalmat sikít, ugyanígy a magára maradó ének, végül a *capella* kórus ismétli végtelenül a témát. *Hej, la-lali-lali*, kéri éneklésre a közönséget a sodró tempójú záródalhoz Frank London. Persze, hogy nem mehetnek le a színpadról. Még két „buli” ráadásdal (egyikben az *Egy szál harangvirág* témájával) miután megkapták virágaikat, de aztán a közönség kénytelen beletörődni, egyszer minden koncertnek vége van: „Ez a jó éjszakát dal” – búcsúzik a zenekarvezető.

A The Klezmatiks az amerikai klezmer műfajának kiemelkedő, Grammy-díjjal is jutalmazott képviselője. Harminc éves pályafutásuk érlelte zenei összhangjukat. Ennyi év után sem vált enerválttá a csapat, koncertjüket humor, életkedv vagy éppen fájdalom, de mindenképpen magas színvonalú megszólalás jellemezte. A közönség érezte is ezt, és a zene különleges hangzása, hatása mellett is rajongani tudott, benne élt a koncertben. Az Auer Fesztivál ismét sikeres estét zárhatott.

Kovács Attila

Bizalom

Gárdonyi Zenekar. Veszprém, Hangvilla, 2018. augusztus 5.

A zenekar a fesztivál zárónapján, a talán legjobban várt, leg-rangosabb koncert délutánján a Hangvillában adhatta elő műsorát.

Az együttes 25 év alatt ért fel a csúcra. Komoly háttér munka, tudatos tervezés, csapatépítés és Demel Eszter karizmatikus egyéniségén túl a város vonózenekarának, a Mendelssohn Kamarazenekarnak is köszönhető az eredmény. A zenekar tagjai – akik a zeneiskola tanárai is egyben – segítik a felkészülésben az együttest. Meggyőződésem, hogy a fiatalok számára példa és húzóerő a felnőtt együttes munkája. Nem beszélve Kovács Péterről, aki segít a kiválasztott művek átültetésében az együttes részére, és tanácsai val is segíti a felkészítők munkáját.

Maga a koncert Demel Eszter bűbajos, anyai összekötő szavaival a darabok között – az együttes kulisszatitkairól, apró történetekkel a felkészülésről, a közeli verseny eseményeiről – családi eseménnyé tette az előadást. A koncerten Rameau, Couperin, Bartók, Martinu, Hacsaturján, Orbán György, Csajkovszkij és Bizet műveiből csendültek fel részletek. A zenekar tagjai közül a legkiválóbbak szólistaként is közreműködtek. Alföldi Nelli (hegedű) és Nasszer Tamara (cselló) Bizet *Gyermekjátékok: Pápás-mamás* című tételében, Hartmann Domonkos (cselló) Csajkovszkij *Nocturnjében* játszott a zenekar szólistájaként.

Nem az aktuális zenekar produkciója volt, de a délután egyik csúcspontja Martinu *Változatok egy Rossini-témára* című műve, melyet Hartmann Domonkos (cselló) és Forgó Benjámin (zongora) adott elő. Mindkét fiatal a budapesti Bartók Béla Zene-művészeti Szakgimnázium végzős tanulója, immár mindketten sikeres felvételi vizsgákon túl, egyetemi szinten folytatják tanulmányaikat. Előadásuk meggyőzte a hallgatóságot, fogunk még velük találkozni a hangversenyszínpadon.

Aki hallott már alapfokú zeneiskolában vonós hangszert tanuló gyerekeket játszani, az tudja, milyen nehéz értékelhető, élvezhető hangot megszólaltatni ezekben a tanulóévekben, mennyi kitarás kell tanártól, diáktól, szülőtől, családtól, míg eljut valaki addig, hogy ilyen színvonalon játsszon, mint amit a Gárdonyi Ifjúsági Vonózenekartól hallottunk. És mindez önmagában még nem elég, kell hozzá egy megszállott vezető, aki megtalálja a megfelelő segítőtársakat, az előadható műveket, melyeket a zenekarral elfogadtat, és a koncerten eléjük áll, és elvárásolja, megbűvíli őket, hogy úgy szóljon minden darab, mintha az a világon a legegyszerűbb volna. Ezzel élményt szerez elsősorban maguknak a zenekari tagoknak, amit kivetítenek a közönségre, hogy mindenki részesüljön belőle, és felszabadultan tapsolhasson köszönetképpen.

Rostetterné Nagy Rita

Az Auer Fesztivál zárókoncertje: *Gidon Kremer a Hangvillában, 2018. augusztus 5.*

Katarzisz jegelve

Nem túlzás állítani, hogy meghatározó jelentőségű volt a világ egyik legkiválóbb hegedűművészenek, a 70-es éveibe tavaly belépő, mégis örökifjú, örökké kísérletező Gidon Kremernek a veszprémi vendégszereplése. Nemcsak a koronát tette fel az amúgy is rendkívül magas színvonalú fesztivál záróakkordjára, hanem akkora közönséget vonzott, hogy többen, miután már nem kaptak jegyet, mégis eljöttek a Hangvillába, hátha valaki visszamondja, és bejutnak az üresen maradt helyre, s ha nem, akár az ajtón kívülről is, de mindenképpen hallani akarták a világsztárt. Zenészek és laikus zenekedvelők, intézmények képviselői, Veszprém polgármesterével az élen, fiatalok és idősek, korra és nemre való tekintet nélkül rajongással fogadták Kremer éteri magasságokat ostromló, mennyei játékát, újabb kísérletét.

A hangversenyt Mieczysław Weinberg, a lengyel-zsidó származású, 1939-től 1996-ban bekövetkezett haláláig a Szovjetunióban (illetve annak utódállamában) élő, alig ismert, ám rendkívül fontos zeneszerző Op. 136. No. 6. hegedű-zongora szonátája nyitotta. A darabot szólóhegedű indítja, egyenletes, széles vonású, súlyos, nagy ugrásokat felsorakoztató, állandóan ismétlődő, mégis elemeiben folyton változó dallammal. Idővel ugyanazokkal a hangokkal, mintegy kánonszerűen belépve társul a zongora uniszónóban, míg végül egy (az előzmények után meglepő) moll akkord véget vet az enyhén erőszakos duettnek, és a zongora „jutalomjátéka” következik: egy sokkal lágyabb, immár akkordikus hangfolyam, melynek ugyan semmi köze a moll akkord megjelenése által sugallt funkciós zenei attitűdhöz, s alapja a hegedű által bemutatott hangstruktúra, ám sokkal finomabb, gyengédebb környezetben. A zongoraszólamot Yulianna Avdeeva, a fiatalon világhírt elért nagyszerű orosz zongorista, a 2010-es varsói Chopin-verseny győztese játszotta. A két művész olyan érzékenységgel reagált egymás legapróbb rezdüléseire, mintha ugyanannak az organizmusnak részét képeznék. A zenei szövet lassanként átalakul: a kezdeti hangstruktúra apró részekre oszlik, föl-, majd alászálló repetitív dallamfoszlányokká enyhül, a siratódallamok világát idézve. Ekkor döbbenünk rá, hogy

a kezdő hangstruktúra valójában Istent dicsérő héber sófár-parafraízis. Végül az anyag megszelídül, mondhatni, elszenderül, s egyetlen halk, uniszónó hangon ér véget. A darab rögtön érthetővé válik annak ismeretében, ha tudjuk, hogy Weinberg családjának csaknem egésze a náci holokauszt áldozata lett.

Ezután Schubert Op. 100-as Esz-dúr triója következett. A hegedű-zongora duóhoz társult Giedrė Dirvanauskaitė ifjú gordonkaművésznő, aki 2009 óta rendszeresen kamarazenél Kremerrel. Schubert e remekműve számos buktatót tartalmaz: nemcsak magas fokú együttműzsikálni-tudást igényel, nemcsak próbára teszi a koncentrációképességet, s mindezt igen magas technikai szinten, hanem sajátos, semmihez sem hasonlítható tartalmat hordoz: egyaránt magán viseli Beethoven szilajságának és a bécsi szalonok világának, a külvárosi színházi muzsikusok karriervágyának és az emberi halandóság vándorúthoz hasonlításának jegyeit, melyben ott van a csalódás és a szerelem, az elmúlás és az önfeledt mulatozás, az embert porszem léte ellenére jellemző nagyravágyásának hangja. És a három művész csak játszott: mintha pillantást nem is vetnének egymásra, beletemetkezve a zenei folyamatba, tudatában annak, hogy mindegyikük annak egy, egyaránt fontos része, melyben hol egyikük, hol másikuk kerül előtérbe. Nem Gidon Kremer és partnereinek

nagyságát érezhettük itt, hanem magát Schubert világát, az abszolút zenét, ahol az előadó szerényen egészen háttérben marad, csak annyiban „van jelen”, amennyiben a zeneszerző drámaiságát átnyújtja hallgatóságának. Ez igazi nagyságuk titka. Valódi katarzist élhettünk át, mely felemeli az embert, ez állapotában „jobbá teszi”, majd ilyenén módon transzformálva visszahelyezi a földre.

Ugyancsak Schubert-darabbal kezdődött a második rész: a B-dúr polonézben (D 580) Kremer társa a Mendelssohn Kamarazenekar, mellyel tökéletesen sikerült visszaadni a tánc báját, szellemes melodikáját.

Ami ezután következett, az Kremer kísérlete, s a *Silvestrov és Schubert találkozása* címet viseli. Valentin Silvestrov idős, ám rendkívül aktív, az avantgárd izmusaitól megcsömörlött komponista, aki újabban az „önmagáért szép” zenei ideálját tűzte ki maga elé. *Öt darab hegedűre és zongorára* című művének egyes tételei közé Schubert a-moll szonatinájának hegedűre és vonószekarra készített átírtának tételeit illesztette. Kremer így vall erről: „Így a két romantikus a partitúráik által egy virtuális hídon találkozhat, s remélem, hogy frissítő élmény lesz ez úgy az előadónak, mint a hallgatóságnak. Miért? Mert úgy tűnik, hogy Schubert és Silvestrov a szépségnek ugyanazt a nyelvet beszélnek, annak ellenére, hogy Schubert századokkal ezelőtt élt, míg Valentin

még mindig alkot és nagyon kreatív”. Való igaz: Silvestrov zenéje valóban szép, érdekes, nem funkciós, hármashangzatokból álló, csupa megnyugtató harmóniákból áll, egyszerű, egységgé, folyamattá soha nem szerveződő dallamfoszlányokkal. Schubert zenéje viszont konkrét dallamokból, a formának megfelelő hangnemekből, az egyes tételek különböző tempójának megfelelő, emberi emóciókat idéző és előidéző zenei anyagból áll. Kettejükben valóban közös a szépség. Csakhogy szépség és szépség között különbség van: a Schubert-szonatina zenei történetét hordoz, megfelel az esztétikai kategóriának, miszerint „a zene a hangzó világ visszatükröződése”, vagyis a szavakkal már meg nem fogalmazható gondolatoké, melyek ilyen-olyan módon ütköznek egymással, s melyeknek megnyugtató konklúziója az emelkedettség érzését, ha tetszik, a katarzist idézi elő. A tételek együtt, egymás után... Csakhogy Schubert tételei egy „szépség önmagáért” ideálba ékelődtek bele, mely nem is akar folyamattá válni, csak a pusztán szépségben elernyedést tűzi ki célul. Ez azonban – bármilyen kellemes érzetet is ad – hamis művészet. Mint a popzene, melynek ugyanez a célja: rózsaszín mázzal leönteni a világ mocskát, s szemünket behunyva nem venni róla tudomást. A schuberti folyamat e megszakítások miatt nem képes elhozni azt az élményt, ami miatt íródott: az emelkedettség eljut egy bizonyos szintre, ahol egy másik impulzus belép, és

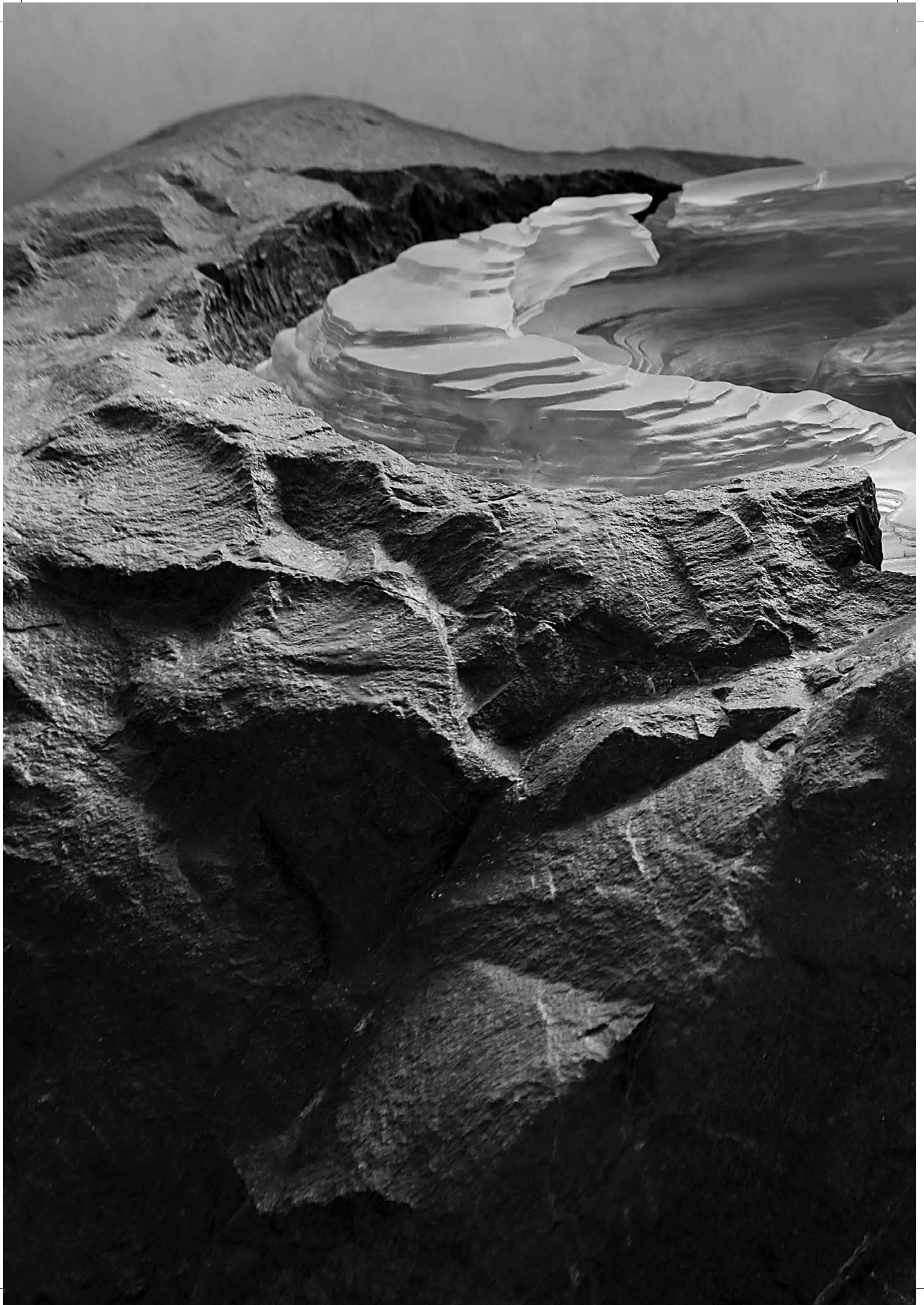
megáll az időtér: kellemes harmóniák egymásutánja némi dallamemlékekkel, mely sehonnan sehova nem tart: megfagy. Katarzisz jegelve.

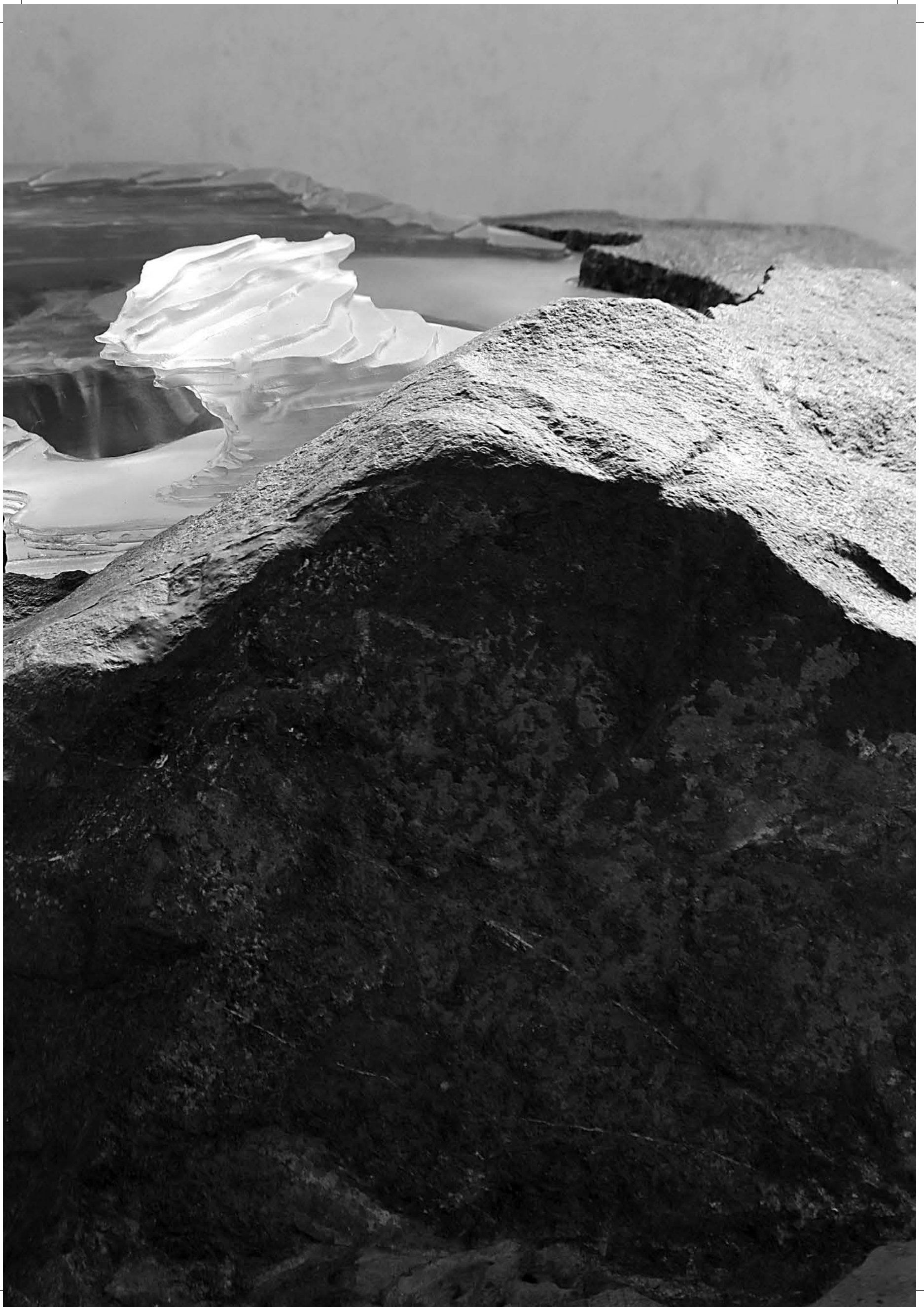
A hegedű „nagy öregje” ráadásképpen Arvo Pärt *Pater Noster* című művét adta elő. Az eredetileg énekhangra íródott mű hasonló karakterű, csak mivel itt konkrét imáról van szó, a szöveg adja meg a zene értelmét, Isten végtelenségének megjelenítését. Szöveg nélkül legalább a darab címét közölni kellett volna a hallgatósággal, hiszen ez esetben nem autonóm zenéről van szó.

Gidon Kremer először csaknem ötven éve, pályájának elején koncertezett Veszprémben – de az 1970-es Csajkovszkij-hegedűverseny győzteseként már akkor berobbant a világ élmezőnyébe. Akkor korántsem volt ekkora hallgatósága. Játékát mindig is hallatlan szerénység, a közönség tisztelete és a szerzők iránti alázat jellemezte. Hangja egyedülálló: pianói lehetőségek, mégis átütnek a legnagyobb hangzásokon is. Vibrációi mindig csak annyira sűrűek, amennyire a dallam kiemelését szolgálják. Intonációja, vonókezelése szinte utolérhetetlen. Igazi nagy művész ő, alázatos, ugyanakkor hallatlanul igényes, s ezt megköveteli partnereitől is. Akivel leáll muzsikálni, az csak nagyszerű művész vagy együttes lehet. A Mendelssohn Kamarazenekarral leállt...

Rostetter Szilveszter

Az üvegszobor kálváriája

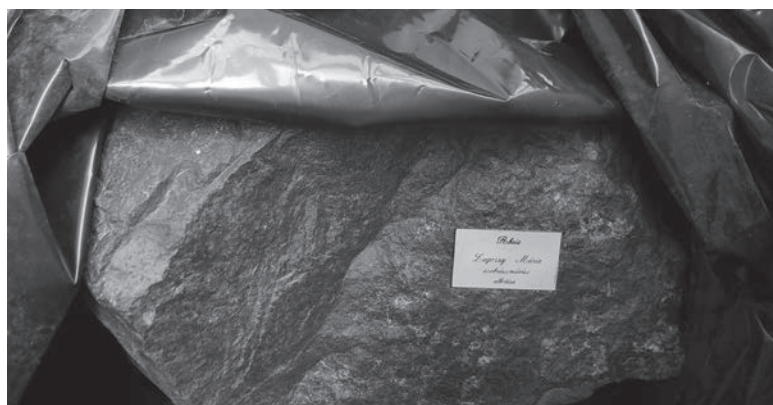
Lugossy Mária *Rheia* című alkotásának sorsa

A szobroknak is megvan a maguk sorsa – ahogy egy korábbi Séd-cikkben (2017. tél, 52–55.) idéztük a *Megmozdult szobrok – Veszprém eltűnt köztéri alkotásai* kapcsán az eredeti, könyvekre vonatkozó mondást („Pro captu lectoris habent sua fata libelli”). Milyen kalandos is lehet ez a sors! Így utólag már szinte túl egyszerűnek, szimplának tűnik a politikai-ideológiai tudatformálás az emlékműállítások kapcsán. Mert annyi más szempont is előfordulhat. Vannak városok, ahol közösségi akarat hív életre egy-egy szobrot, és az meghatározza a teret. Másutt a nagyrészt véletleneknek köszönhető köztéri szobor utólag alakít át egy-egy helyszínt. Huszonegyedik századi, csöppet sem jellemző az a történet, amely egy kiváló művész, Lugossy Mária (1950–2012) szobrával történt, itt, Veszprémben.

Hosszú helykeresés után az új Balaton plázában helyezték el Lugossy *Rheia* című szobrát 2004-ben. Remekül megvilágított helyre, sétálóutak kereszteződésének közepére. Mindig akadt néhány érdeklődő látogató-vásárló, aki meg-megállt, elgondolkodott a szobor láttán, mígnem néhány év múlva egy korábban mellékszeplőnek vagy a háttér staffázfigurájának gondolt szereplő iniciatív megoldást tett: a pláza vezetősége a roppant súlyos szobrot az épület másik olyan helyére szállíttatta, ahol a szintet tartóoszlop támasztja alá. A nagyméretű kő-üveg-bronz súlyát pedig nem mindenhol bírja el egy épület. A vezetés szempontja a kereskedelmi vezérlv: minden négyzetméterért, ezt a kevesebb mint két négyzetméter is az eladandó áruk bemutatásának kell szentelni. A thai büfé asztalai, székei lettek a szobor szomszédai, és nemegyszer könyöktámasznak használták a szilárd kötömböt, néha csikket is nyomtak el az üveg és kő találkozásánál.

2010-ben aztán, a *veol.hu* írása szerint a pláza vezetése nyilatkozott, hogy nem ők kapták ajándékba a szobrot, készséggel vissza is adják a városnak. Ismét megindult a helykeresés, mert az anyagok miatt fedett hely kellett, és viszonylag állandó hőmérsékletű. Korábban felmerült egy köztér, rajta tetőszerkezet építése, majd a könyvtár aulája, a múzeum, a városháza, a jezsuita templom... Sor került az ajándékozás írásos lebonyolítására. A szerződés szerint: „Szerződő felek megállapodnak abban, hogy a műalkotás végleges helyét az Önkormányzat később határozza meg. Átvevő vállalja, hogy a jelen szerződés tárgyát képező műalkotást soha nem értékesíti, és semmilyen módon nem terheli meg.” (Azt nem vállalta, hogy méltó helyen helyezi el!) Mivel nem sikerült hely szempontjából egyezsége jutni a középületet illetően, így került a VKSZ (Közüzem Szolgáltató) raktárába.

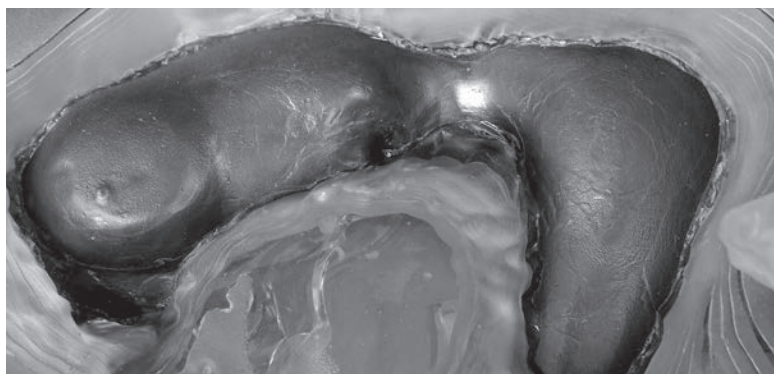
Az üveg, bronz, diabáz (vulkáni, magmás, szürke kő) szobor magassága 89 cm, legnagyobb átmérője 200 cm. A művész nyolcvanas években kezdett „zárványos” alkotásainak egyike. A „zár-

vány”, vagyis idegen anyag hol higany, hol, mint jelen esetben is, bronz üvegbe foglalása. A művészt a két forma, a formán belül megjelenő másik forma és azok egymáshoz való viszonya izgatja, sokszor a kettő feszültsége: és ehhez hozzájárult a külső, zárt tömb, a kőszikla, amely egy természetes kőnek és a mesterséges formáknak együttélésével tovább dinamizálja az alkotást. Lugossy több olyan művet készített, amelyekben a keletkezés titkát kutatta, a teremtésmítoszokat idézett, archaikus képzeteket társított, szimbolikus üvegtömböket hozott létre; geológiai formák, ember alkotta építmény-emlékek és a természettel összekötött szellem együttélésében. A természet és a görög hétköznapiakat is benépesítő istenek együttesen vannak jelen a művekben: Rheia ugyais Gaia földistennő lánya – bronztorzója a kompozíció központjában –, aki élettelenül kagylóba zárva várja Kronosz (gyermekének apja) felszabadító ölelését. Van egy különös sajátossága is ennek a műnek, ami Lugossy több munkájánál, és nem csak kiállítás tárgyaknál, hanem több köztéri alkotásánál is tetten érhető: hogy a művek fő nézete a felülnézet. Ezek közül a legdöbbenetesebb a székesfehérvári II. világháborús kompozíciója: a fekete gránitlapokkal bélelt talajszintből mélydomborműként emelkedik ki a domináns motívum: a piarista templom sérült, csonka harangja. A szemlélő pedig óhatatlanul fejet hajt. Megérinti az a kollektív emlékezet, amely mindenfajta háborúhoz felelősséggel viszonyul. De más műveknél is tetten érhető ez a felülnézet: a veszprémi múzeum gyűjteményében lévő, *Amfiteátrum* című műnél, a *Mediterráneum 2001*-nél vagy a drámai hangú *Misztériumnál*. Akárcsak a *Rheia* esetében: lenyűgöző látvány, nézőbűvölő az az aszimmetrikus szabályosság, ahogy a rétegelt, ragasztott, homokfúvott, polírozott üveglapok hol sejtelmes, hol tükörsimára csiszolt felületéből részben kiemelkedik, részben átdereng a bronz testtöredék fémes felülete. A művész utolsó korszakában egyre nagyobb szerepet kaptak a figurális elemek, ennek egyike a *Rheia*.

Ma a szobor fekete takarólepelbe burkolva a cs/6-ban, a csarnok/6-ban áll. Mellette a Gutenberg-galaxis szintén köztérre, kiállításra kívánczó olyan matuzsálemei, mint a hajdani veszprémi nyomdából származó régi nyomdagép vagy az ólombetűket (is) őrző, sokfiókos fa szekrény. A British Museum, a New York-i Corning Museum of Glass, a párizsi Musée des Arts Décoratifs, a tokiói Suntory Museum mellett, ahol szintén megtalálhatók Lugossy Mária művei, Veszprém múzeuma is ilyen gazdag raktárszinten. És csak várjuk, mint sok más esetben, hogy itt is majd a befogadó tér fogja meghatározni a szobrot?

Gopcsa Katalin

A veszprémi Ünnepi Könyvhét rendezvényei. 2018. június 14–16.

Irodalom kontra időjárás

Életemben először nagyon csúnyán lekéstem egy határidőt: a veszprémi könyvheti rendezvényekről kellett volna írnom a Séd előző számába. Ürügyet persze bőven találtam a halogatásra, a sok munkától elkezdve a családi elfoglaltságokig, de az igazság az, hogy olyan gondolatok fogalmazódtak meg bennem, amiket konfliktuskerülésként nehezen írtam le. Most, hogy már távolabb vagyunk a könyvhétől, talán egy kicsit könnyebb lesz elvonatkoztatni a konkrét helyzettől, bár elkerülhetetlen, hogy visszautaljak rá. Szeretném hangsúlyozni, hogy töprengéseimmel nem a könyvhét szervezőit akarom kritizálni (köszönet a rengeteg munkájukért, amivel létrehozták ezt a rendezvényt), hanem olyan kérdéseket megfogalmazni, melyekre érzésem szerint jelenleg nem találjuk a választ – és azt hiszem, nem csak Veszprémben nem találjuk.

Akik kint voltak tavasszal a könyvhéten, bizonyára emlékeznek rá, hogy a szervezők nagyon gazdag és változatos programot állítottak össze: a vendégek között egyaránt voltak fiatalok, helyi alkotók és „nagy nevek”. A helyi sajtóban többször megjelentek az előzetes beharangozók. Sebő Ferenc szerintem az utóbbi évek legjobb megnyitóbeszédét mondta el csütörtök délután. Jó ötlet volt, hogy sok zenei betét színesítette a programot. Gece Mónika és Kilián László mindent elkövetett, hogy folyamatosan fenntartsák az érdeklődést – és mégis, amikor kint voltam, szinte mindig azt tapasztaltam, hogy maroknyi ember figyelt a színpadon elhangzotakra, függetlenül attól, hogy ki volt az aktuális vendég. Valahogy nem volt igazán „lelke” a rendezvénynek.

Próbáltam gondolkodni, hogy mi lehetett a visszafogott érdeklődés oka. Könyvtárosi tapasztalatom, hogy az időjárással mindent és mindennek az ellenkezőjét is meg lehet magyarázni: ha sokan jönnek, azt is, ha kevesen, azt is. Továbbá ha jó az idő, azért nem jönnek, ha rossz, akkor meg azért nem. Az első délutánt tehát magyarázhatta a rendkívül hideg és esős idő. Nem segítettek a programütközések sem, melyek közül a *Veszprémi Szemle* és a *Séd* bemutatójának a közönsége potenciális résztvevője lehetett volna a könyvhétnek is. Ekkor zajlott a veszprémi gyerekek és családok jelentős részét megmozgató *Kabóciádé* is. Ez szinte lehetetlenné tette, hogy érdemi gyerekprogramok színhelye legyen a könyvhét, pedig nagyon fontos lenne, hogy a legfiatalabbak is abba nőjenek bele, hogy van az évek egy olyan hétvégéje, amikor minden a könyvekről szól.

Azt hiszem, kicsi ez a város ahhoz, hogy megengedjük magunknak azt a luxust, hogy ennyire egymásra szervezzük a programokat. Nem tudom, hogyan lehetne a gyakorlatban megvalósítani, hogy gördülékenyebb legyen az egyeztetés. Néhány intézmény egymás között már próbálkozik vele, de magamról is tudom, hogy annyi mindennel kell párhuzamosan foglalkoznom, hogy néha megfeledekem róla. Hogyan kellene tovább bővítenünk ezt a kört? Úgy gondolom, hogy például a korábban említett helyi folyóiratok bemutatóinak helyük lehetett volna a könyvhéten (is). Mindkettőnek van már olyan rangja, hogy megpróbáljunk rájuk is figyelni, a könyvhétől függetlenül is.

Gondolkodtam azon is, hogy mennyire szerencsés, hogy Veszprém más időpontban tartja a könyvheti rendezvényeit, mint az ország többi városa, és saját magammal sem tudok megegyezni. Értem az érveket, hogy nagyobb eséllyel lehet meghívni beszélgetésre és dedikálásra a szerzőket, mert jobban ráérnek ebben az egy héttel elcsúsztatott időpontban. De idén például 300 körüli kötet jelent meg erre az alkalomra időzítve. A 300 szerző biztos nem egyszerre beszélget és dedikál Pesten. Nem tudom, csak gondolodom: vajon ha Veszprém is csatlakozna az eredeti időponthoz, nem jutna-e el több emberhez az esemény híre, hiszen akkor az országos tévék és rádiók is foglalkoznak vele?

Nem véletlenül foglalkoztam ennyit a szervezési kérdésekkel. Az egyik nagy kérdés ugyanis az számomra – és ezt most már

a könyvhétől függetlenül mondom –, hogy miért ilyen kicsi ebben a hatvanezres városban az a nyitott és érdeklődő csoport, akik nemcsak azért jönnek el egy irodalmi rendezvényre, mert ismerik az adott vendéget, hanem azért is, mert kíváncsian várják, hogy egy-egy esetleg kevésbé ismert alkotó mit tud mondani számukra. Egy-egy irodalmi rendezvény szervezésekor a legtöbb stresszt az okozza, hogy lesznek-e résztvevők. Mit kell tennünk, hogy ez megváltozzon? Bele kell-e nyugodnunk, hogy többnyire ugyanazokkal az emberekkel találkozunk ezeken az eseményeken? Hogyan kell lavírozni, hogy azoknak is adjon valamit az adott beszélgetés, akik jól ismerik az alkotót, és azoknak is, akik először találkoznak vele? Miért vannak kevesen azokon a találkozóinkon is, amikor a magyar sikerkönyvek szerzőit hívjuk meg?

Mit kell tennünk, hogyan kell megújulnunk, hogy az irodalmi rendezvényeken részt vevők között a jelenleginél jóval több legyen a fiatal? Hol vannak az egyetemisták? A nyáron a munkatársaim NKA-támogatással szerveztek kamaszoknak egy olvasótábort, rendkívül érdekes programmal, sok kirándulással, játékkal. Akik ott voltak, nagyon jól érezték magukat – de sokáig kérdéses volt, hogy lesz-e elegendő jelentkező. Mit csinálunk rosszul? Abban biztos vagyunk, hogy ha nem akarjuk elveszíteni ezt a generációt, akkor nekünk is változnunk kell. De hogyan? Lehet, hogy egyszerűen csak arról van szó, hogy a generációs különbségek miatt nem hívjuk meg azokat a szerzőket, akik az ő meghatározó alkotói, akikről ők beszélgetnek egymás között? Nem találjuk az utat egymáshoz?

Látszólag a középgeneráció távolléte a legkönnyebben magyarázható és sajnos egyúttal a legnehezebben orvosolható: főállás, mellékállás, karrier, gyerekek, idős szülők. Mindannyiunk számára ismerős helyzet, amikor lelkesen beírunk a naptárba egy programot, aztán mire eljön az ideje, sajnálkozva töröljük. De azért mégis: Veszprém egyetemi város, iskolaváros, sok magasan képzett értelmiséggel és szakemberrel. Hol vannak?

Schreiber Márta

Európai filmtér

Utcamozi a *Veszprém–Balaton 2023*

Európa Kulturális Fővárosa pályázati projekt keretében, a *Veszprém–Balaton 2023 Zrt.* és a *Veszprémi Programiroda Kft.* szervezésében.
Veszprém, Óváros tér, 2018. augusztus 30. –
szeptember 2.

Négy nap, nyolc film európai alkotóktól, Európa gondjairól. Európa valóban az Óváros térre költözött a nyár búcsúztatására szánt rendezvény idejére: egyrészt a szabadtéri vetítésekhez kialakított „térdiszajn” révén, másrészt a választott filmek idézték meg témájukban Európát, az európai embereket aktuálisan foglalkoztató társadalmi, magánéleti kérdéseket.

Esti fél 8-as és fél 10-es kezdéssel a négy napon nyolc filmet láthattak az érdeklődők. A térre érkezőket babzsákfotelek, nyugágyak színes, hangulatos kavalkádja fogadta. Mögöttük sörpadok sorakoztak, így közel 200 embernek biztosítottak a szervezők ülőhelyet. A ledfal segítségével még a teljes sötétedés előtt is élvezhető, kitűnő volt a képmínőség. A profi szervezést mutatta, hogy büfé várta közönséget, volt kulturált mosdóblokk, világító #VESZPRÉM2023 installáció, és szállt a csokis pattogatott kukorica illata. Hívogató, kellemes arcát mutatta városunk főtere.

Köszöntőjében Mészáros Zoltán, a *Veszprém–Balaton 2023 Zrt.* ügyvezető igazgatója elmondta, hogy európai mintákat látva szerveződött a négynapos szabadtéri vetítés, s egyben inspiráció-

nak is szánják a helyi közösségek részére, hogy ki-ki próbálkozzék, valósítson meg olyan programokat, melyekkel városunk kulturális arculata gazdagodik, hogy már a pályázati időszakban is profitálhassanak közösségeink és a város lakói a felszínre kerülő ötletekből.

A választott filmek kétségkívül az utóbbi évek európai filmtermésének legjavát reprezentálták. Mondhatnánk azt is: érzékenyítő tréning részesei lehettünk a kiváló filmek segítségével. Kezdeként erős felütés volt az *Egy tökéletes nap* (spanyol, 2015) háborús filmszatíra a délszláv háborút lezáró béke első napjainak megidézésével. Boszniát láttuk egy kedves, kacagtató és egyúttal torokszorító filmben, mely csodálatos egyszerűséggel, pusztán finom utalásokkal mesélt a háború borzalmairól. A háború utáni, egyáltalán nem megnyugtató állapotok felmutatásával érezhetővé vált: az öreg kontinensen az imént még harcok dúltak, van mitől tartanunk és főképp van mire vigyáznunk itt, Európa közepén. A második film, a *Táncterápia* (angol, 2017) a magánélet gondjaira fókuszált. Válságba került házasságban, elhanyagolt testvéri kapcsolatban élő, ötvenen túli szereplői óvatossá, lassan épülő barátságokkal, az újrakezdés nehézségeivel szembesítették a nézőt, megmutatva, hogy a tánc csodákra képes, és közösségépítő ereje kivételes. A második estén a *Sötétben* című krimi (német-francia, 2017) és a máris kultfilm-mé váló, Európai-filmdíjra jelölt *Kosok* (izlandi filmdráma, 2015) című alkotás volt látható. Ahogy az előző napon, most is volt néhány mondatos bevezető a filmek előtt. Csütörtökön Buvári Tamás szólt pár keresetlen szóval a bemutatandó alkotásokról, a második nap Dócsy Norbert igyekezett ráhangolni a teret megtöltő filmbarátokat az előttük álló filmélményre. Ráhangolás ide vagy oda, embert próbáló feladat ilyen fajsúlyú filmekből kettőt befogadni gyors egymásutánban. Mindegyik alkotás mély nyomot hagyó, elgondolkodtató, olyan, amelynek képi és gondolati világában még hosszasan, akár napokig elidőznénk. Bármennyire nyitottak vagyunk, és kíváncsiak az új élményre, nem könnyű a képzeletbeli *törlés* gombot megnyomni, és készen állni, hogy ismét hatás alá kerüljünk. A harmadik napon a migráció témáját érintette – persze több más kérdés mellett – mindkét film. A *Négyzet* (svéd-német-francia, 2017) több síkon, több árnyalatot felvázolva mutatta be a mai svéd társadalom problémáit, s a *remény másik oldala* (finn krimivígjáték, 2017) is bőven szolgált gondolatébresztő felvetéssel a szíriai fiú finnországi, elkeseredett álláskeresőjén kívül. Aki Kaurismäki a legjobb rendezés díját nyerte filmjével a berlini filmfesztiválon. Bevezetőt Kőrösi Orsolya, a Robert Capa Központ igazgatója tartott, vasárnap pedig Ferenczi Gábor filmrendező, tanár bocsátotta filmes útjukra a jelenlévőket felkészült, alapos elemzéssel. Sajnos szombaton és vasárnap búcsút kellett venni a csillagos égtől, a melengető nyári estétől, mert az eső bekényszerítette a vetítéseket a Hangvilába. Kényelem volt, de a szabadtéri mozizás varázsa itt már elillant. Vasárnap ismét két erős filmélmény várt a nézőkre. A *Viszontlátásra odafönt* (francia, 2017) egy francia könyvsiker filmes adaptációja, több szálon futó történet, mely az első világháború utáni évekhez vezet vissza, s a harc értelmetlenségén kívül sok morális kérdést boncol, lebilincselő filmes eszközökkel. Ekkor sem maradt sok idő az erkölcsi tanulságok megfogalmazására, következett Xavier Dolan cannes-i nagydíjas filmje, az *Ez csak a világvége* (kanadai-francia dráma, 2016). A sorozat záró film – az előző alkotáshoz képest szinte monodráma – jószerevével egy lakásnyi térbe zsúfolt, leginkább közeli dolgozó, a színészeket hihetetlenül erős és egyszerűre finom játékokra sarkalló magánéleti dráma. Fojtó hangulatával és főhős kilátástalan küzdelmének bemutatásával méltó zárása volt a négyestés, intenzív moziélménynek.

Egy árnyék vetült csupán az eseményre. A propaganda arról szólt, hogy Veszprémben még soha nem látott filmalkotások kerülnek vetítésre, holott az Agóra filmklubban a nyolc filmből hetet már bemutattak. Mindegyik film érdemes persze az újranézésre, csupán a kommunikáció és a szervezők körültekintésének hiánya zavaró, bár Mészáros Zoltán a sorozatot indító bevezetőjében igyekezett kiköszörölni a csorbát, helyreigazította tévedésüket. S az már csak egy abszolút szubjektív megjegyzés, hogy a választás több esetben francia alkotásra esett, miközben például nem volt sem magyar film, sem román a palettán. De majd legközelebb...

Sok ehhez hasonló impozáns filmes eseménnyel könnyebb lesz kivárni a filmbarátoknak, míg a város kulturális stratégiájában 2020–2023-ra előirányzott művészmozi végre megvalósul!

Farkasné Molnár Csilla

Afrika, szavanna

Veszprémi játszótérek: az új *Afrika-szavanna* játszótér az állatkertben, valamint a *Magyar népmesék* és a *Rézsűs* játszótérek a *Kolostorok és kertek* veszprémvölgyi projekt keretében

Érdekes kaland volt számomra a veszprémi új állatkerti játszótér megnézése. Esős napot sikerült kifogni, és ettől még különösebb lett a látogatás. Egyetlen gyerek sem mutatkozott ugyanis, és így módom volt magát az elkészült „alkotást” látni, mintegy a tervet, a gondolatot, és beleképzelhettem a leendő használókat, a gyerekeket.

A Veszprémi Állatkert munkatársa, Koloszar Anita tájékoztatójából kiderül, hogy 2018 júliusában nyitott meg az intézmény Afrika-szavanna játszótérea, amelyet az idén 60 éves Veszprémi Állatkert legnagyobb születésnapjára ajándéknak tekintenek. „Afrika lenyűgöző egzotikuma, fantasztikus állatvilága mindig is kiemelt helyet kapott az állatkertben. Az Afrika-tematikájú játszótéren a gyerekek bepillantást nyerhetnek Afrika különleges állatvilágába, a tanzániai Serengeti Nemzeti Park felfedezésébe. Az élményhajón eljátszhatják, hogyan érkeztek az első állatok Afrikából a Veszprémi Állatkertbe. Próbára tehetik ügyességüket a drótkötélpályán, az ugrálón és a különböző mászókékon. Még egy különleges, zebracsíkos szafariparipul is landolt itt, megemlékezve Bernhard Grzimek híres Afrika-kutató munkásságáról. Ebben a gyerekek fel is mászhatnak. A közel egyhektáros élményjátszóterén 25 különböző játszóelem várja a kisebb és nagyobb gyerekeket. A függőágyas hintától a nagy lengőkötél hintán át a szafari terepjáróig számos különleges játszóelem teszi egyedivé a játszótérteret.”

Megtudom továbbá, hogy az állatkert elképzelése alapján a terveket az Ilona-malom Műhely készítette, Takács Edvárd és Vincze Attila tájépitész tervezőkkel. A kivitelező is az Ilona Malom Műhely Bt. volt, a Vemévszer Építő és Szerelőipari Kft. mint az állatkertben több fejlesztést is összefogó generálkivitelező alatt.

Teljesen érthető az állatkert részéről a minél nagyobb vonzással bíró játszótér kialakítása. Magamnak van olyan tapasztalatom, hogy a gyerekeket az állatkertbe vinni, a belépő összegét megfizetni és megpróbálni a játszótérre elkerülni nem könnyű, hogy a nagy értékű látványt, az állatokat nézni lehessen. A gyerekek egy része ugyanis leragad a játszótéren, és aztán ott kifáradva már inkább hazamenni szeretne. Nagyobb gyerekeket lehet inkább az állatok felé továbbvinni. Van, akit csak az állatok érdekelnek, és minden állatot ki akar kutatni, mindent elolvasni róluk. Mások átfutnak a terepen, a büfé, a játszótér vonzza őket. De valamit ők is elraktározhatnak.

Az új játszótér csodálhatóan nagyszabású, rengeteg gondolat, ötlet, jó szándék van benne. Megkapó látványelemek, egy egész világ. Egész napos program mindent kihasználni, végigjátszani.

Ha az alsó bejáratnál járjuk végig az állatkertet, és a végén kerülünk a „felső” bejáratához, az Afrika-szavanna játszótérhez, akkor ott remekül visszaidéződnek a látott állatok, tájak, ismeretek, és így élvezhető a sok ötlet, látvány, ami a játszótéren van, és kötődik Afrikához, az állatokhoz.

Mert valóban igen látványos az egész, felnőttek számára rengeteg mindent megidéz, gyerekeknek is jóízű a hangulata. Nagyon intenzív játszásra inspirál. Az állatfigurák kifejezőek, szépek, hangulatot idéznek. Persze ha innen indulunk az állatkertbe, és indulásként a gyerekeink tetemes időt már itt eltöltöttek, megmagyarázzuk a különböző jelenségeket, kipróbálják a mezítlás terepet, a vízfolyásos, „vízierőműves” területet, a különböző hangképzéses interaktív játékokat, és magukba szívják az állatfigurák, az akár Saint Exupery repülőgépe, a sivatag, a szavannák hangulatát, akkor, továbbjutva az állatokhoz remekül felidézhető mindaz a csoda, amit a világunk ismerete jelent. De ha már aznap

nincs erre erő, legközelebb már így lehet indulni, hamarabb elérni az állatokig, hiszen igazán az a nagy csoda, az állatvilág elképesztő nagyszerűsége, és hogy tényleg élő-mozgó tüneményeket lehet látni, róluk tudást szerezeni. A játszótérnek ezt kell segíteni-fokozni a gyerekekben. Hiszen ezért van ott, az állatkertben.

Nagyon érdekes, ahol dobok, csövek, sípok és egyéb hangadó ősi tárgyak vannak megidézve, játszótéri „durva” használathoz alkalmasan. Persze meglehetősen nehéz ezek működésének karbantartása. Érdemes erre fokozott figyelmet szentelni, megértetni a használatot, élvezetes tapasztalatokat lehet szerezeni általuk. Remélem, hogy minden érdekes ötlet, ami megvalósult, fenntartható lesz,

tényleg működni fog hosszú ideig. Az állatkertben található *Kölyök-dzsungel* szintén vonzó játszó és ismeretterjesztő hely, a dzsungel állat- és növényvilágát idézi meg, a terráriumok, trópusi növények miatti magas páratartalom sűrű hangulatában.

Az állatkerten végighaladva, azt elhagyva, rövidesen elérhető a *Magyar népmesék* játszóter. A borús időben itt sem volt senki, így még jobban érvényesült az a nyugalom, csendesség, kedvesség, amit ez a játszóter nyújt. Kisebb gyerekeknek mindenképpen nagyon vonzó hely, aranyos formákkal, tárgyakkal, az ismert meséket felidézhetően. Tovább menvén a *Rézsús* játszóterhez érkezhünk. Ez az előzőektől teljesen elütő jelenség. A terep-

szintkülönbséget kihasználva ez egy igen mozgalmas hely, szinte játszóüzem, futurisztikus formákkal, amit a csőszerű csúszdák képeznek. Még így, az esőben teljesen néptelenül is szinte érzékelhető a nagyfokú nyüzsgés, föl-le mozgás, ahogy a gyerekek használják a terepet. Ez a mozgás helyszíne, szinte gépezetszerűen. Mellette a kicsik játszótere itt is kedves, nyugodt tér.

Nagyszerű dolog ez a három egymáshoz közeli játszóter, fokozatokkal, változatokkal, a szépen kialakított városi parkos környezetben.

Detre Villő

Nem családias művészet

Family Art kiállítás.

Dubniczay-palota, Magtár,
Veszprém, 2018. július 26. –
szeptember 9.

Két nagyon vonzó, patinás térben szépen rendezett kiállítás a Family Art. „Veszprém város Zoéja” – Szilágyi von Neuwirth Zoé (1966) volt a kezdeményezője, kurátora.

Régen láttam tőle képeket, s örömmel fedeztem föl bennük két mestere, apja, Zées és volt férje, Lackó termékenyítő hatását. Zoétól van néhány korai munka az Első Magyar Látványtár gyűjteményében, amelyek erős kezdésről tanúskodnak, korai érettségről. Úgy érzem, a *Family Art* anyagába is belefértek volna. Őszinte, vad, érzékeny munkák.

A földszinti tér fő falát Brush Ramones (1969) az elmúlt négy évből válogatott képei borítják. Ez a képcédulákon olvasható adat zavarba ejti a szemlélőt, mert az az érzése, hogy amit lát – tízegynéhány kép – „egy ülésre” készült. Eszébe juthat még az ef Zámbo-életmű szintén kiérlelt-kimódolt privát motívumkincse és a Zuzu-Vető páros rokon színvilágú sorozata az 1980-as évek elejéről – sárgák, kékek, zöldek, rózsaszínek – azok üdítő játékosága és humora nélkül.

Sajnálom, hogy nem ismertem Szilágyi Lászlót (1966–2007). Kár, hogy a *Family Art* on sem ismerhettem meg mélyebben. Amikor pedig évekket ezelőtt a Múcsarnokban, a *Rosszcsontokon* találkoztam világával, „átmentem a túlsó oldalra”. Nem kellett volna. Hogy mégis van egy képem róla, azt Kovács Endre fotóesszéjének köszönhetem. És hálásan nyugtázom, hogy találkoztam a kiállításon egy remekművével – egy rajz, A4-es lapon: férfiarca állattal.

Elmenetben, aláereszkedve az emeletről – ritka lépcsőélmény – hiányérzet ébredt bennem. Akárhogy is, de a família letagadhatatlan tagja – Zoltán Sándornak évtizedeken át élettársa – Nagy Ildikó. Az ő mestere is Zées volt, mellette vált a „semmitől” szobrásszá, s készítette a kezdetekben bájos és humoros, festett agyagállatait, szatirikus jeleneteit, majd később gyönyörűen színezett vagy mesterien patinázott – sok magángyűjteménybe bekerült – kicsiny, archaikus bronzait. Hiányoztak.

A jól rendezett kiállítás – Áfrány Gábor, Dohnál Szonja és Zoé munkája – Zées (Zoltán Sándor alias Balássy Zoltán 1943–2015) *Nyugodjak békében* című 2006-os munkájával indul; s mert e sorok írója az évtizedek során a három néven működő szerző életművét ismeri legjobban, így futó benyomásoknál többet róla tud mondani.

A kiállításon szépen „tálalt”, most először látott, talányos-fájdalmas, utolsó rajzai önálló fejezetet nyitnak a hirtelen lezárult életműben.

Tudnivaló róla, hogy számára minden anyag: alapanyag. Legyen az éppenséggel a remekműhöz felhasznált hulladék. A „hoz-

záadott érték” az ő titka és ereje, szabadsága, így művészetének egyik kulcsa.

Fontos, hogy otthon volt a történelemben, a mitológiában, a misztikában, hogy ismerte a művészet történetét és történeteit – gondoljunk csak életművének jelentős részét kitevő hommage-ira. Tudnivaló, hogy otthon volt a lélek mélységeiben, s hogy nem alkalmi kiránduló, nem katasztrófaturista volt a pokol bugyraiban. Megjárta és megtanulta az alvilágot. Egyként vándora és tudósítója külső és belső világoknak, törvényeknek, vágyaknak, nyomorúságoknak. Dobozainak és egyéb munkáinak jó része idegenvezetői segédanyagként is használható a civilek alvilági utazgatásaihoz.

Elmondhatom, hogy laposztó és Pechvogel volt ugyanabban a játszmában, és hogy néha bizony hiányzott az az „egy szelet hús”, mint Jack London egyik hősné a szorítóban... De újra és újra talpra állt, újrakezdett.

Hír lehet az, hogy Sisyphus és Narcissus, inkvizítor, főpap és templomszolgá, csodarabbi, titkokat és az igazságot tudó udvari bolond volt; született szerepjátszó, mesterember, s oly érzékeny alkotó, amiként érzékeny a gonddal telepített taposóakna. Nem hír, hogy megszállott munkamániásként igézetekben és idézetekben élt. Páratlan munkabírása és munkatempója okán minden galériásnak vágyott partnere lehetett volna, de túlonütül független lélek lévén ez a lehetőség mégsem vált valósággá.

Tudnivaló, hogy fenomen, hogy nem köznapi erők birtoklója és használója, mágus volt. Azt is tudnunk kell, hogy munkáiban antik és újabb istenek stiklijei, bűnei és erényei, fáraók és papnók, áldozatok és elkövetők, a külső és belső ellenségek kapnak, visznek főszerepet. Így aztán ott lebegett elűzhetetlenül műhelyében Dr. Jekyll és Mr. Hyde szelleme. Vámpírok fuvarosa volt, és lidércek meg fordult farkasok pásztora, s műveiben legfontosabb a nem csupán mindenben átsejlő, inkább mindent maga alá gyűrő és gyakran pornográfiába fúló nyers erotika, aminek játék mestere is ő maga lehetett. Barokkosan gazdag és sötéten színes világa sejtelmekkel és talányokkal teli; félelmetes, és mégis mágnesként vonz minket.

Vörösváry Ákos

A tetoválás művészete

Tattoo/Art kiállítás.

Veszprém, Művészetek Háza,
Dubniczay palota – Magtár,
2018. június 23. – július 15.

Hol jobban divatban volt, hol kevésbé, egyes népcsoportokban elterjedt, másokra se néztek, szolgálhatott szörnyű célokat (deportáltak jelölése), és születhettek általa „örök életű” művészeti alkotások. Ez a

módszer a tetoválás; a szolgáltató túvel juttat festéket a bőrbe, amelyen sok szúrással alakul ki a választott minta. Annyira tartósan, hogy néha sebészeti eljárással sem lehet eltüntetni. Ízlés kérdése, egy adott tetkót ki talál szépnek, de van abban valami, ha az Anna-bálra hát nélküli ruhában érkező hölgy, aki a textil helyén hatalmas tetoválást tesz közszemlére, elismerés helyett csak idegenkedő szemvillanásokat gyűjthet be. Van, ahova illik tetoválást viselni, van, ahova nem. Aztán a vállalkozó szellemű egyének dolga, életük mely pillanatát ítélik olyannak, amelyre egész életükben emlékezni szeretnének. Kis hazánkban pár évtizede indult hódító útjára ez a különleges dekorációs eljárás, és már látni, milyen hatást kelt egy hatvanas honfitársunkon a negyven-ötven évvel azelőtt rávarrt minta. Egyik kérdés az összehatás, a másik maga a mű.

Egy közös bemutató erejéig hét – zömében fővárosi – tetoválóművészt hívott meg a Dubniczay-palotába a kiállítás kurátora, Sós Gergő, aki maga is visel tetoválást. A Magtár emeleti termében a szombathelyi Franken Vivien fekete-fehér képei alkaron, vállon, teljes karon viselt tetoválásokat mutatnak, a csipkeszerű rajzolat a kézfejre is lenyúlik. Egy másik karon róka karácsonyi hangulatban, a hölgy mellkasán hatalmas, válltól vállig terjeszkedő lepke, valaki hátán látkép, feljáróval a mesebeli kastélyhoz. Lipka Lilla témái: angyal gyermekkel, koponya, arckép, tigris, mellettük egy színes változat – két kéz öleli a gyökerestől kitépett rózsát. Fotón láthatók a fekete-fehérben és színesben kivarrt egyedi motívumok: tigris, kutya, gömbölyű madárka, unikornis bordókban, majd mintegy viccként összeszorított öklön piros szemű nyuszi, füle hátra csapva a fekete alkarra. Megnyugtató ez a játékoság, hiszen a poklok legborzalmasabb lényei mellett a grafikákon, tetoválásokról készült fotókon kedves mesebeli alakok is feltűnnek, képzelte égitest, amelyen már ott él az ember, és vízisikló után kap a japán stílusú képen a piros fejű, szépséges daru, igaz, közben egy vázából véres víz folyik a hátára (Király Tamás). A földszinten Pintér Márk is az iszonyatkeltést kedveli, fali képein túl egy posztamensen külön dossziében hozta el a már megvalósult tetoválásait. Ezek is hasonló stílusúak, elképzelhető, hogy a műfaj kedvelőinek ezek már klasszikusnak számítanak. A Veszprémből származó Haraszti-Kovács Melinda és férje, Haraszti Sándor közös képei, rajzai nyugtatnak meg igazán – bár nem tudom, ki varratna magára kiskutyát pöttyös masnival, zöld játéklovacskával vagy tehenet, malacot és kakast *Friends*, illetve *Not Food* felirattal. De nem kell megijedni, félelmetesebb témáik is szép számban vannak.

Örsi Ágnes

Vajkai Aurél világa

Vajkai világa emlékkiállítás.
Vajkai Aurél születésének
115. évfordulójára. Laczkó
Dezső Múzeum, Veszprém,
2018. május 14. – 2018. szeptember 30.

Vajkai Aurél a magyar néprajztudomány kimagasló egyénisége, egyike a legnagyobbaknak, aki orvos-pszichiáterből lett néprajztudóssá, és ez vizsgálati módszerét egész pályafutása alatt meghatározta, középpontjában az egyéniségkutatással. Az egész paraszti társadalmat mindvégig az egyes emberen keresztül közelítette meg. Kiváló megfigyelőként vizsgálataiban a legapróbb részletek, az árnyalatnyi finomságok mellett sem ment el érdektelenül. Lélektani megalapozottságú megállapításai újszerűek voltak a magyar néprajztudományban. Az a kutató volt, aki a népelet, népi művelődés szinte minden területén alapos vizsgálatokat végzett, legyen az az életmód, az épített környezet, vallási élet, természetismeret vagy a tárgyi kultúra. Mindezeket pedig az általa készített nagyszámú fényképpel tette teljessé. Vérbeli, szenvedélyes, fáradhatatlan tudós-kutató és muzeológus volt, amit szemléletesen bizonyít öt önálló kötete, 428 tanulmánya, kisebb közleménye, 69 recenziója, több tízezer cédulája, 30 ezret meghaladó fényképe. Életművének két sarokköve: hűség a néprajzhoz, választott szülőföldjéhez, a magyar kultúrához, valamint a láttatni akarás, láttatni tudás képessége. Lenyűgöző életművet hagyott hátra ez a reneszánsz műveltségű, sokoldalú tudós, aki 1949-ben telepedett le végleg Veszprém megyében, dolgozott, valósággal szolgált az akkor Bakonyi, a mai Laczkó Dezső Múzeumban, és gondolatai haláláig, 1987-ig mindig ide tértek vissza.

Ebbe az életműbe enged betekinteni az L. Karsai Henriett néprajzos-muzeológus által rendezett kamarakiállítás, amely Vajkai világot úgy hozza közel a látogatóhoz, hogy megmutatja dolgozószobáját, amellyel felvillantja azt a színes, összetett képet, ami körülvette, amit magának teremtett és amelyen keresztül a látogató behelyezkedhet ebbe a miliőbe. Ez a középpontja, kiinduló állomása a tárlatnak, ott látható mindaz, ami ezt az élénk, nagy tudású és műveltségű tudóst körülvette, amely egyszerre mutatja fel a gyönyörűséget jelentő paraszti tárgyi világot, valamint a muzeológusi munka eszközeit is.

A kiállítás másik nagy egysége Vajkai Aurél gyűjtéseinek, néprajzi kutatásainak helyszíneit járja végig gondolatban az általa gyűjtött tárgyak megmutatásával. Elmondható, hogy szinte nem volt olyan települése a Balaton-felvidéknek és a Bakonyban, ahol nem fordult meg, ahol nem kutatott, ahonnan tárgyak sokaságát vitte be a múzeumba, hiszen a paraszti

tárgykultúrának minden területét ismerte. Az általa gyűjtött tárgyakból készített válogatás ezt a sokszínűséget érzékelteti. Faragások, bútorok, fazekastermékek, munkaeszközök, textilek, a népi gyógyászat emlékei és a búcsújáráshoz kapcsolódó kegytárgyak, offerek (fogadalmi tárgyak). Hiedelemvizsgálataira az ólomöntés tárgyai utalnak. Külön figyelmet érdemlő egy szentgáli, gyönyörűen ékesített szarvasagancs löportartó, továbbá az államosított műtárgyakból való kicsi kézi tükör Badacsonyból.

Harmadik egységet jelentenek nyomtatásban megjelent munkái, amelyekből válogatás látható, benne önálló kötetek, tanulmányok, kiállítási vezetők, gyűjtési útmutatók.

Negyedik egység a baráti kapcsolatokat idézi meg, válogatással levelezéséből. Itt olvashatók Németh László, Keresztúry Dezső, Illyés Gyula, Medgyessy Ferenc, Antall József, a balatonkenesei Csizmadia Károly sorai.

Ötödik egység személyes és családi emlékeiből mutat be néhány pillanatot, közöttük fényképeket, bizonyítványokat, jellemzést, rajzokat, sőt látogatási naplót, amelyből nem őriz sokat a magyar művelődéstörténet. Ezeket az emlékeket Vajkai Aurél lánya, Gulyásné Vajkai Zsófia bocsátotta a hagyatékból a kiállítás rendelkezésére.

Karsai Henriett remekül oldotta meg Vajkai Aurél életútjának és tudományos pályájának szöveges tablókön történet összefoglalását. Részekre szedte (*Vajkai Aurél indulása, pályája, egyénisége; A muzeológus; A kutató; Gyűjtései, kutatóútjai; Pszichiáterből néprajzkutató; Kutatási témái; Munkái; Szentgál, az életmű koronája*), amellyel sikerült jól megvilágítania ennek a jeles tudósnak az életművét. A kivetítón látható képekkel, az interaktivitással, múzeumi órákon hozzájuk közel Vajkai Aurél munkásságát a mai fiatalokhoz.

2003-ban, Vajkai Aurél születésének századik évfordulóján nagyszabású kiállítással, emlékkötettel és konferenciával tisztelgett a Laczkó Dezső Múzeum egykori tudós kutatója életműve előtt. Ez a mostani kiállítás a 15 esztendővel ezelőtti folytatásának tekinthető, méltó főhajtás Vajkai Aurél emléke és munkássága előtt. Őszintén gratulálok hozzá, örvendve, hogy a fiatal néprajzos nemzedék ápolja nagy elődei emlékét!

S. Lackovits Emőke

Brusznynai-vándorkiállítás

Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2018. szeptember

Idén 60 éve annak, hogy kivégezték az 1956-os forradalom és szabadságharc veszprémi mártírját, Brusznynai Árpá-

dot. Rá emlékezik az a hét tablóból álló kiállítás, amely a Brusznynai Alapítvány, valamint a Pannon Egyetem keretében működő Brusznynai-kutatócsoport jóvoltából jött létre.

„Drága jó Mindenünk, Édesapácskánk. Megjött az egyetlen olyan karácsonyi ajándék, amelynek valóban szívből örülünk, megjött a leveled” – Brusznynai Árpád felesége, Honti Ilona írta e sorokat válaszlevelében börtönben sínylődő férjének 1957. december 20-án, a mártír tanár kivégzése előtt néhány héttel. Ez a levelezés is olvasható a tárlat anyagában, mely Brusznynai Árpád életének főbb állomásait villantja fel korabeli dokumentumok és fotók segítségével, melyek által a néhai mártír tanár karaktere, jelleme is jól kirajzolódik.

A molinókon eddig még nem láttott fényképek tűnnek fel – a többi között Brusznynai gyermek- és diákkoráról, esküvőjéről, váci és veszprémi éveiről vagy kivégzését követően sírja exhumálásáról, valamint újratemetéséről.

A tárlat anyaga a nem is olyan távoli múlt átgondolására és értékelésére hívja a szemlélődőt. A vándorkiállítás megálmodói szerint fontos, hogy ne csak azok ismerjék Brusznynai Árpád életét, akik énekelnek a róla elnevezett kórusban, a cél, hogy minél több középiskolához jusson el a Veszprém Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács néhai vezetőjének neve, híre és értékrendje. A nagy gonddal válogatott anyag nemcsak emléket és példát állít, hanem Brusznynai által az örök emberi értékek tisztelésére is tanít. A vándorkiállítás egyébként járt már Brusznynai szülőfalujában, Derekegyházán, a váci piarista gimnáziumban, szeptember hónapban pedig Veszprémben, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár földszinti kisgalériájában volt látható. Ezt követően a tablósorozatot Szentesre viszik, majd a veszprémi és a tervek szerint a későbbiekben a megyebeli középiskolákban is bemutatják.

Kálóczi Beáta

A hófehér árnyalatainak bűvöletében

Természetes szépségek.

Kércz Tibor fotókiállítása.

Veszprém, Pannon Egyetem, a B épület aulája, 2018. szeptember 18. – október 1.

Alma Materében, a Pannon Egyetem aulájában állította ki természetfotóit Kércz Tibor, melyek között láthatók azok a képei is, melyekért rangos nemzetközi kiállításokon, több ezer pályázó elől első díjakat szerzett.

Kércz Tibor eddigi fotós pályafutása élesen különbözik a karriertörténetektől.

Vegyésmérnöként végzett Veszprémben. Fesztett, verseket írt, kultúr munkásként is dolgozott a megyénél. Majd szakmájában helyezkedett el, s egy nagyvállalatnál sikeres éveket tudhat maga mögött, nem utolsósorban angol és horvát nyelvtudásának is köszönhetően. Öt évvel ezelőtt vásárolt egy tükörreflexes digitális kamerát, s megkezdte sikeres pályafutását a természet világában. A célpontokat hosszasan válogatás során határozza meg, fejben szinte előre megálmodja a képet. Az európai helyszíneken kívül Új-Zéland, Japán, Kanada, az Északi- és a Déli-sarkvidék a főbb helyszínei fotóinak. Felvételeinek száma több tízezer. Számos hazai és nemzetközi fotópályázati díj birtokosa. Nemrég Olaszországban, a 14. OASIS Nemzetközi Fotópályázat díjkiosztó gáláján vehetett át két díjat is: a Sri Lankán egy buddhista zarándokhely sztúpáján készített, makákó majmot ábrázoló képért az emlős kategóriában az 1. díjat, s ugyanezért a felvételért a pályázat fődíját is elnyerte, mintegy huszonnégyezer fotóból.

Egy korábbi, ugyancsak rangos, humoros természetfotó-pályázaton 85 ország három-négy ezer beküldött fényképéből nyerte el a legderűsebb fotó fődíjat. A kép három kuvikot ábrázol. Az egyik az ágról leesőfélben van; a másik kettő félrenézve, közömbösen ül mellette. Ahogy sokszor mi, emberek sem veszünk tudomást társaink problémáiról.

Nem szokványos képeket látunk a falakon. Tibor minden útra alaposan felkészül. Előtanulmányokat folytat a várt természeti jelenségekről és a fotózandó állatok életmódjáról. A helyszínen lencsevégre kapott tipikus viselkedési formákon, életviteli sajátosságokon túl képeiben mégis több van, mint az átlagos természetfotókban.

És innen már eljutunk a színes fényképezés esztétikájához és szerepéhez a világ jelenségeinek közvetítésében. Fotográfusként 20 éve foglalkozom a színtannal, a színek törvényszerűségeivel. Arisztotelész óta a szakirodalom állandó vitatémája a színek harmóniája és pszichénkre gyakorolt hatása.

Az átlagember csak azt érzékeli, hogy bizonyos színkompozíciók negatív vagy pozitív hatást váltanak ki benne. Kércz Tibor kimerevített színegyüttesiben arra inspirál bennünket, hogy például a kék-fehér vagy fekete-szürke gleccserek látványában ráérezzünk a környezet ridegére, távolságtartására. Vagy érzelmileg hasson ránk a lenyugvó nap által létrehozott kontrasztok hívogató bensőségessége.

Tibort különös módon vonzza a hó, a jég végeláthatatlan fehérsége. Kevesen tudják, én is csak az utóbbi években jöttem rá, hogy a nagy német írófejedelem, Goethe a színtan tudományának egyik legrangosabb képviselője. Szinte minden jelenségre találó és legtöbbször még ma is érvényes megállapítást tett. A fehér szerepét a következőképpen határozta meg: „Az ingerlő energiát, amivel a színek szemünkre hatnak, meg kell különböztetnünk a fehér közömbös világosságától.”

Esztétikai hatásában a fehér nem rendelkezik önálló arculattal, de éppen

ezért minden hatással és színnel szemben nyitott. Kandinszkij szerint a fehér pszichénkre úgy hat, mind egy nagy hallgatás, amely azonban nem halott, hanem tele van lehetőségekkel. Kércz Tibor ezeket a lehetőségeket használja ki a fehér háttérben ábrázolt állataival, madaraival. Az állatok jellegzetes mozdulatainál maradván az énekes hattyúk sárga csőrrel, a számpingvinek fekete foltjaival vagy a hóbagoly szemének kiemelésével különös értelmezést ad a környezet és az élőlény szimbiózisának.

Tibor kompozícióteremtő képességét dicséri az Északi-sarkvidék jegesmedvéinek méltóságteljes menetelése a vízszintes jégtáblák között. A már méltatott, Sri Lankán készült felvétel az átlós komponálási mód egyik mesterpéldánya.

E technikai kitérő után nem szabad azonban elfelejtkeznünk a fotóművész fantasztikus madárfotóiról. Ezek a darvak, a jégmadár, a rétisas, az énekes hattyúk fajra jellemző mozgásharmóniáját adják vissza. Az igényesen kiválasztott hátterek már csak ráadás ebben a végtelenül összetett munkában.

Mi Kércz Tibor sikereinek a titka? A téma kiválasztása után alapos felkészülés, gépek, kamerák gondos kiválasztása és a külkereskedelmi gyakorlatból adódó tehetséges szervezés. És a felülmúlhatatlan szorgalom. Amint hallottuk, Kanadában a hóbagolyról hatezer felvételt készített.

Szerencsés a képek méretének megválasztása és igényes megjelenítése is.

A művészet az utánzás ösztönéből ered, célja az utánzott megismerésének öröme – mondta Arisztotelész. Kércz Tibor „utánzó művészete” magas szinten járul hozzá az ábrázolt természeti jelenségek megismeréséhez és részesíti környezetét az általa nyújtott örömeiben.

Szelényi Károly

Könnyek művészete

Ars Lachrimarum, CD-lemez. Nagy Csaba – lant, Szászvárosi Sándor – viola da gamba. Custos Music, 2018.

„Hullj könnyem, hullj forrásodból!
Örökkön számúzve, hadd gyászoljak,
Hol éji, sötét madár zengi bús hírét
Ott engedj élnem elhagyatva!”

John Dowland: *Hullj könnyem* – részlet
(Villányi G. András fordítása)

A mai kor totális vitalizmusa nem tűrheti a nyugodt és békés korok felfokozott kultúrelétének idegérzékenységét – írja Gábor János Debussy művészetét elemezve 1943-ban. Mit kezdünk akkor a lélek magányát áhítattal szemlélő és ihletadó forrásnak tekintő régebbi korok muzsi-

kájával, szenzibilitásával? Csak kérdések vannak, válaszok alig. Egyfajta zárvány a régizene, de csak bizonyos nézőpontból az. Onnan nézve, ahol a „modern” ember áll. Aki elfelejtette, hogy a zene eredendően nem másról szól, mint a rejtett régiók feltárásáról, a láthatatlan szemléléséről, végső soron Isten megérintéséről. De aligha késhetünk a válasszal. Éppúgy lehetséges „aktuálisnak”, frissnek mutatkozni a régi idők felvett köpönyegében is: a titok nem más, mint a személyesség horizontjának kiszélesítése, elmélyítése, a rögzítetttség állapotától való elrugaszkodás: az improvizáció.

Nagy Csaba (lant) és Szászvárosi Sándor (viola da gamba) *Ars Lachrimarum* című lemezének zenei anyaga mintegy 300 évet ölel föl, olyan kompozíciók közül válogat, amelyek a lantművész útmutatója szerint a szépség melankóliájának csendes és bensőséges állapotát tükrözik: a könnyek művészetét.

Mégsem könnyekkel kezdődik a lemez, hanem John Playford (1623–1686/7) *Faronell's Division on a ground* című darabjával, amelyhez a korabeli Európában jól ismert Folia-dallamsor szolgált alapul. A lant kristálytisza hangjai, a húrok finom, de feszes zengése a táncot idézik: olyan magával ragadó, emblematis, „végtelen” dallamról van szó, amely a történetek szerint valósággal megbabonázta a középkori embereket, amikor táncolták vagy muzsikáltak.

Diego Ortiz spanyol zenesszerző nevéhez köthető a viola de gamba-irodalom legkorábbi emléknyma. A *Trattado de Glosas* című alkotásában bemutatja, hogyan, mi módon lehet improvizálni akár egy *cantus firmus*-ra, akár egy polifonikus műre. A CD-n *Recercadas sobre La Spagna* című műve szerepel, amely lantszóloval kezdődik, majd a gamba szövi tovább a melankólia szöttezésének szálait virtuóz módon.

Figyelmet érdemel Ricardo Rognoni (1550–1620) „szabadságot” árasztó, lebegő távlatokat sejtető, hol merengő, hol izzóan lírai, szenvedélyes darabja, az *Anchor che col Partire*, amely az egyik legfigyelemreméltóbb mű a lemezen.

Ne feledkezzünk meg Nicola Matteis (kb. 1670–1713) itáliai hegedűművészről sem, akinek *Diverse bizzarie sopra la vecchia sarabanda o pur ciaccona* című zenedarabja hangzik fel: a majdnem hatperces, feltűnően oldott hangulatú harmóniacsokrot a szerző „bizarr” variációkkal díszítette. Rögtön utána John Dowland (1563–1626) következik. A Nagy Csaba által előadott *Prelude* kalauzol el bennünket a könnyek dowlandi világáig, s már e rövid kis darab is sejtetni képes az izgalmas életművet. John Dowland saját korának karizmatikus zeneszerzője, aki a legkisebb formákat, motívumokat illetően is erőteljes és karakteres tudott lenni, emócióit és misztikusságra való hajlamát tekintve pedig előképe Henry Purcellnek (1659–1695), az angol zene fiatalon elhunyt zsenijének. A két kitűnő zenész lemezén Dowland dalai jelentik az igazi alászállást a melankólia és szenvedéssel teli szere-

lem legmélyebb bugyraiba. Dowland egyik legszebb dala, a *Flow my Tears* nem más, mint a hulló könnyek csendes katarzisa, ködös tér, amely bennünket is eláraszt sűrű esővel, moháival.

Tobias Hume személye mindig is töprengésre adott okot: gambajátékos és zeneszerző, aki zsoldos katonaként tette életét, és tette ezt meggyőződésből, körbe barangolva Európa különböző hadszíntereit, miközben lírai éneke, muzikalitása egy percig sem hagyta cserben. *Good again* című kontemplatív, a finom lágy-ságot sem nélkülöző, ügyesen építkező alkotása átvilágítódik, Szászvárosi Sándor gambajátékának köszönhetően a színek teljes skálája megmutatkozik, érett színekben pompáznak. Ahogyan a rituálén jelen lévő tanúk alakja tükröződik vissza Jan van Eyck *Arnolfini házaspárjának* (1434) kerekded, fali tükrében: úgy hatja át a zenedarabokat a zenészek reflexiója. Kivételes tehetséggel rendelkeznek a bonyolult kifejezés átláthatóvá tételére, a zenei rétegek maradéktalan feltárására. A felvétel minősége kiváló, a zenészek patikamérlegesen, az alkímisták szenvedélyével és precizitásával osztoznak a szűz földben rejtőző arany magon, pontosan mérik ki az arányokat, elképzelésük, koncepciójuk világos. Nagy Csaba és Szászvárosi Sándor koncertjein már tanúi lehettünk ennek a bensőséges hangulatnak, kivételes aurának. Átaluk a zene: pontos *lélekmet-szet*. Az előadás frissessége, a tökéletes érzelmi azonosulás és technikai felkészültség rendkívüli élményben részesít bennünket.

Guillaume Dufay (kb. 1400–1474) *Adieu ces bons Vins* című dalának lantátírata már az első hangoknál meggyőző bennünket: finom rezgésű búcsú ez élettől, szülőföldtől, földi világtól, virágtól, bortól, szépségtől, és ezt „siratja el” méltósággal minden egyes hang. Nagy Csaba játéka szilárd éllel zeng; nincs visszaút, búcsúzni kell, a Dufay-dal pedig még egyszer és utoljára az emlékek múlhatatlan, édes ízét, smaragdszín gyöngyeit pergeti elénk a lenyugvó nap bíbor sugarából. Az átíratot szerző lantművész bevallása szerint: ez a mű egy rendkívül személyes, félig improvizatív reflexió, modern parafrázis. Noha Dufay *Adieu ces bons Vins* című dalának szövegében megnevez földrajzi helyet, megnevezi a földi jókat, lajstromot készít, mégis érezni, ahogy az Ég sejtelmes homálya lengi be a füstként felfelé kanyargó, gótikusan karcsú dallamot...

Végül, de nem utolsósorban, ahogy a Mester mondja: ha teheted, csak egyetlen dologhoz ragaszkodj igazán, a *mindenen túlihoz*. Ebben is segít az *Ars Lachrimarum*.

Szegedi-Szabó Béla

„Menj, az úton menj tovább...”

Íródeák Művészeti Udvar.

Veszprém, 2018. július 17–21.

Az Íródeák Művészeti Udvar az egyetlen olyan rendezvény az *Utcazene-fesztivál* ideje alatt, ahol kifejezetten környékbeli zenekarok kapnak fellépési lehetőséget. Veszprém megye lelkes amatőrjei hangszert ragadhatnak, és még egy indokot szolgáltathatnak az *Utcazene* közönségének, hogy jövő júliusban is ellátogassanak a városba. Vagy ellenkezőleg.

Végignézttem közel egy teljes napot – mert mi is felléptünk a Sántakutyával – sokat látott helyi zenészek társaságában. Ők az IMU-ból is többet láttak, mint én, szinte minden nap itt volt a törzshelyük, minden évben bíznak az ígértes hangok megszólalásában, és a veszprémi könnyűzenei élet fellendülésében. Jó szándékuk ellenére mégis igen sokat vakarták a fejüket egyes fellépők láttán, velem együtt. Néha próbáltam ellenkezni, belemagyarázni a zenekarokba, hogy ez ezért oké, az meg azért aranyos, de még a saját fülemnek is erőltetetten hangzottak a kifogásaim. Egyetlen szűrő létezik az IMU-ra: a jelentkezési sorrend. Emiatt az idő nagy részében ez a színpad nem a közönségnek szól, hanem annak a 4-6 embernek, akik rajta állnak.

A legáltalánosabb probléma az elhasznált zenei stílus, amiben már a legprofibbakk sem tudnának újat mutatni, és ami vakon hisz a hetvenes évek zenéjének etalon voltában. Ahogyan a hetvenes évek harmincon túli korosztálya hitte ezt a negyvenes évek zenéjéről. Miközben például egy Queens of the Stone Age úgy tud minden lemezével egyre frissebb lenni, hogy ugyanazokból a zenei hagyományokból építkezik, mint a Led Zep-pelin. A második legfontosabb fejlesztendő a kreativitás, többször leírtam már, de sok friss és jó zenét kell hallgatni, leutánozni, aztán saját szájízre alakítani. A hiányzó színpadi követelmények bronzérmeként a megjelenést és kiállást említeném: végletes következtetéseket vonnak le az emberek abból az egy pillantásból, amikor először ránéznek egy zenekarra. Legyen valami koherencia a tagok fellépőruhája között, felejtsek el a hétköznapi viseleteket, mert egy színpadon többet kell mutatni a hétköznapiinál, az emberek izgalmasabbat akarnak látni, mint Sanyi, a munkahelyi portás kockás rövidgatyája. Az igényes fellépők extravagánsabbak vagy elegánsabbak, mindenesetre megjelenésükben is különböznek a nézőktől. A jó kiállítás az egész zenélés egyik legnehezebb része, és elsősorban sok-sok gyakorlat szükségeltetik hozzá. Magabiztosság nélkül nehéz tömegek figyelmét lekötni, mert egy zenésznél is minőséget és tekintélyt sugároz. Mindenki máshogy mennek végbe ezek a folyamatok, úgyhogy nehéz

okosat tanácsolni, de el kell hinnie magáról a fellépőnek, hogy tud újat mutatni a közönségének, föléjük tud emelkedni a tehetségével, és mer is erre büszkének lenni. Ha az ember feljut a színpadra, és ez a három dolog összeáll, nagy probléma már nem lehet. A hangszeres tudás sosem tartozott a meghatározó zenekarok legfontosabb attribútumai közé.

Kényelmes ez így a rendező Íródeák kávézónak, mert kószál arra annyi munkatárs és családtag, amennyinek eladhatják az ilyenkor megszokott mennyiségű sört. A zenészeken kívül, mert annyi lép fel összesen, hogy kiinnák a kávézót a vagyónából, ha még ingyen piát is kapnának. Pedig maga a színpad, a helyszín adottságai, a technika és a technikai személyzet magas színvonalú koncerteket tennének lehetővé.

Az első évben teljesen jogos volt ez a koncepció, nézzenek csak meg minél több helyi zenekart, hogy legyen miből válogatni a következő évre. A 45 perces műsoridő elég a tehetség megvillantásához, aztán jövőre majd úgyis játszhatnak kicsit többet, ha kevesebben lesznek. 60 perc alatt már fel lehet építeni egy nagyjából teljes értékű koncertet, nem véletlenül kezdődnek ekörül a neves fesztiválok műsoridője, és nem véletlenül hatnak szánalmasan a félmillióért 25 percet félplaybackelő popidolok. Ehhez búcsút inthetnének a fellépők harmadának, akik a tényleges közönségnek nem hiányoznának, és ugyanolyan hosszú maradna, de minőségben javulna a műsor. Növekedne a helyszín reputációja, mert legalább egy kicsit jónak kellene lenni ahhoz, hogy valaki felléphessen itt. Rögön beleférne egy-két sör is, hogy fontos embernek érezhesse magát az a zenész az ellátástól, és kevésbé bátortalanul nyilvánulhasson meg a deszkákon. A harmadik évben 20 percről fél órára növelhetnék a koncertek közötti átállást, hogy ne kelljen felrángatni a színpadra fél liter, izgalommal járó vizeletet. A negyedik évben el lehetne hívni napi egy Hollywoodoot, Bluesberryt, LGT Emlékzenekart stb., hogy még több embert csaljanak oda, és még több ember nézze meg az amatőr zenekarokat is.

Senkinek nem jó, hogy a jelentkezési sorrend az egyetlen szűrő. Nem jó a közönségnek, mert többszöri próbálkozás után el fogják felejteni a helyszín létezését is, ha mindig érdektelen zene szól, amikor odamennek. Nem jó a gyenge zenészeknek, mert nincsen visszacsatolás a teljesítményükről; annyira azért nem rossz, hogy bárki felvállalja a konfliktust, ami a kritizálással jár. Pedig ez baj, baj az őszintétlenség is, és baj a túlérzékenység is. Én is voltam gyenge zenész, és főleg attól lettem kevésbé gyenge, hogy kaptam róla negatív visszacsatolást, amit dacból az előnyömről fordíthattam. Ha jövőre nem léphetnek fel, talán megpróbálják kicsit jobban odatenni magukat, hogy két év múlva beleférjenek a keretbe. Aztán persze az Íródeáknak sem jó, mert így érdemben nem nő a forgalom. Magyarország nem az az ország, ahol ilyen eseményeket pusztán kultúrmisszióból tudnak finanszírozni.

Öt év alatt az *Utcazene-fesztivál* szintjére is felfejleszhetnék az udvart, akár

hivatalos kísérőrendezvényé is válhatna. Ide nem az az út vezet, hogy mindenki eljátszozgathat alanyi jogon a nagy fesztivál szomszédságában, mert ennél biztosan több potenciál van a veszprémi zenészekben. Kicsit hadd versenyezzenek egymással, próbálják meg jól kezelni a kritikát, menjen élményszámba, ha beférnek az IMU-ra. Akinek nem megy, annak meg nem azon a színpadon kell erőltetni, ami egyedül szimbolizálja az összes veszprémi könnyűzenész tehetségét a százezres nagyszámú tömeg szemében.

Bodor Áron

Nyolcadik Irka

Veszprémi Irka VIII.
Szerkesztette Botár Attila és Brassai Zoltán. Arany Elefánttyúk Társaság, Veszprém, 2018.

Fontos dolgok sokszor véletlenszerűen születnek. Így történhetett a *Veszprémi Irka* első száma, az 1975 áprilisában megjelent verses füzet esetében is, ahogy Botár Attila költő, a most megjelent VIII. szám egyik szerkesztőjeként felidéz: egy presszóasztalnál, ködös, latyakos télvégén.

Az első számot 1990-ig még öt követte, amelyek közül kettőt az irkát indító valamikori Georgi Dimitrov Megyei Művelődési Központ, hármat pedig a szintén egykori Városi Művelődési és Ifjúsági Ház (a volt Ifjúsági Park és a mai Művészetek Háza helyén működött) adott ki.

Az irkákban veszprémi és a megyében élő alkotók, nagyrészt költők, de rövidebb írásokkal prózaírók is megjelentek munkáikkal.

Ahhoz, hogy kicsit jobban megértsük a mindig április 11-én, a Költészet Napján megjelenő füzetek akkori jelentőségét és hatását, talán érdemes felidézni a 2009 áprilisában megjelent VII. szám bevezetőjének részletét, Szokoly Tamás költőtől: „Azért kell ezt a valóban nagyon vázlatos visszatekintést megtennem, mert azok, akik látták és olvasták az 1975-ben első ízben, azután 1990-ig még öt alkalommal megjelent *Veszprémi Irkák*at, azok számára egyértelmű és világos: volt itt, Veszprémben (később az egész megyére is kiterjedően) egy olyan, elsősorban költői munkákat (tehát verseket) mindenképpen közösen publikálni akaró csoport, amiről és aminek akkori teljesítményéről alapos kritikai véleményt formált egy dolgozatában Vasy Géza költő, irodalomtörténész, egyetemi tanár, (...) a Magyar Írószövetség elnöke.” (*Veszprémi Irka*, VII. szám, kiadta a Hemo, Veszprém, 2009.)

Az első számok meglepő sikert arattak. Elkezdődtek, főleg a fiatalok, iskolák köréből, munkahelyek, intézmények részéről a csoportos és egyéni meghívások, az akkoriban még erősen kívánt író-olvasó találkozók. Az első számban még kilenc alkotó versei szerepeltek, az V.-ben és VI.-ban tizennyolcan, a 2009-es

VII.-ben már 23-an, valamint Várnagy II-dikó a grafikáival.

Ha a korábbi irkákat részben vagy egészben ismerő olvasó kézbe veszi a most, 2018 augusztusában megjelent *Veszprémi Irka* VIII. számát, első reagálása a megelégedettség lehet, hiszen 2009 óta hosszú szünet után jelent meg az irka, amelyért mindenképpen elismerés jár a füzet szerkesztőinek, kiadójának és természetesen a műveiket közreadó szerzőknek.

Országos hírnevű vagy helyileg ismert, nem egyszer többkötetes alkotók, József Attila-díjjal is elismert szerzők műveit olvashatjuk, akik rendszeres publikálói (néhányuk volt, immár múlt időben) irodalmi lapoknak: Fenyvesi Ottó, Balogh Elemér, Szokoly Tamás, Széki Patka László, Búzás Huba, Bozsik Péter, Sarusi Mihály, Domján Gábor, Botár Attila, valamint Kanyár Erika, Kovács József, Tungli M. Klára, Bárdossy Pál. Mellettük az ígéretes Élteszt Erzsébet verseit és a fiatal, középiskolás korú Czaun Dóra és Bodó Gergely zsenjeit olvashatjuk.

A füzetben – felidézve az első számot – néhány vers kéziratos formában jelent meg (Búzás Huba művei), vagy kéziratos kiegészítést kapott a nyomtatott vers (Széki Patka László, Fenyvesi Ottó versei).

Talán terjedelmi vagy szerkesztési okokból kimaradt néhány helyi, megyei alkotó, akiket – most név említése nélkül – szívesen olvastunk volna. Mindenesetre ez szándék és értékválasztás kérdése, és feltételezi a mindenkori szerzők, szerkesztők és a kiadó kapcsolatát.

Elgondolkodtam azon, mi történe, ha egy verset szerető fiatal vagy egy olyan olvasó, aki az irkák előzményeit nem ismeri, kézbe venné, olvasná ezt a nyolcadik számot?

Nyilván a versek „önmagukért beszélnek”: az olvasó habitusától, pillanatnyi érzelmi állapotától, fogékonyságától, tájékozottságától függően megérintheti a szerelem, az elmúlás, a humor, az emlékezés sodró, néha nosztalgikus hatása, vagyis a vers ereje. Ezenkívül megismerheti a bevezető hosszúra és – bizony – dagályosra sikeredett szövegéből az első *Veszprémi Irka* kiötlésének e szöveg alapján szerénytelenséggel nem vádolható szereplőjét és a megjelenés szakaszait.

Mit kellene még közölni az előzményeket nem ismerő olvasó számára? – kérdezhetnénk. Például a füzetben szereplő költőkről illett volna pár sort írni, hiszen a szerzőket, korábbi munkáikat, különösen a fiatalokat – egyáltalán a költészethez való viszonyukat, törekvéseiket – szerencsés lett volna bemutatni: akár egy rövidebbre fogott bevezetőben lehetőség lett volna erre.

Széki Patka László, Szokoly Tamás 8-10 éve nincsenek köztünk: jelölni kellett volna, hogy elmentek, élő voltukban már senki se keresse őket...

Talán nem ártott volna a fiatalok munkáit – a már említett bemutatás mellett – a „nagy öregek” verseitől külön részben szerkeszteni.

Adós maradt a füzet a tartalomjegyzékkel, az ISBN-számmal: elektronikus jegyzékben is megőrizendő a jövőnek a *Veszprémi Irka* VIII. számát. Szigorúbb

szerkesztéssel ehhez sem kellett volna terjedelmnövelés.

Ezekkel a szerkesztésbeli hibákkal együtt a *Veszprémi Irka* VIII. száma – ha hiányérzetünk meg is maradt – még így is valamiféle keresztmetszetet nyújt a költők helyi jelenlétéről. Szokoly Tamás fent említett írását továbbgondolva: vajon a szerzők a „*költői munkákat (tehát verseket) mindenképpen közösen publikálni akaró csoport-e?*”, – erre itt és most talán csak ők tudnának válaszolni.

Mindezekkel együtt lapozgassuk a Botár Attila és Brassai Zoltán szerkesztette *Veszprémi Irka* VIII. számát, amely az Utas és Holdvilág Antikvárium köré szerveződött művészek civil szervezete, az Arany Elefánttyúk Társaság kiadásában jelent meg, és a tervek szerint író-olvasó találkozón mutatják be.

Veres B. Zsuzsanna

A veszprémi hetes tüzérek elfeledett története

A veszprémi hetes tüzérek. A m. kir. 7. honvéd táborigyűsezred és utóadalakulata, a 41. honvéd tüzérezred első világháborús története. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: dr. Földesi Ferenc. Veszprémi Szemle könyvek 11. Veszprém, 2018.

A „Nagy Háború” ezrednaplói vagy hadialbumai olyan kivételes forrásgyűjtemények, melyek összefoglalják egy-egy alakulat fejlődéstörténetét, íróik, a túlélő katonák a dokumentumok összegyűjtésével, visszaemlékezéseik megírásával állítottak emléket bajtársaiknak, és megőrkítették a harctéri eseményeket. Ugyanezt a célt szolgálták a háborús emlékművek is, mementóként szolgálva az utókor számára: az ismeretlen katona szobra éppúgy az emlékezet helye, mint a képek, rajzok, szövegek együtteseként megjelenő ezredalbum műfaja, melyek a helyi kötődések, identitás fontos eszközei lehetnek.

Földesi Ferenc a Hadtörténelmi Levéltár iratai alapján készítette el a veszprémi hetes, „házi” tüzérezred történetét a békeidőkben történt megalakulástól az 1918-as összeomlásig, majd hazatérésig. Az elfeledett ezred kollektív rekonstrukcióját eseménynaplóból, parancsokból, harctéri térképekből állította össze a kötet szerkesztője, a nagyszabású munka értékét pedig csak emelik a mellékletben közölt eredeti dokumentumok. Kevesen tudják,

de a Magyar Honvédségen belül az önálló tüzérség mint új fegyvernem felállításáról (a gyalogság és lovaság mellett) csak 1912 végén született döntés a Monarchia politikai köreiben. Hajmáskérről Veszprémen át vezetett a mozgósított ezred útja a keleti frontig, majd 1916-ban az olasz harctérre.

A képmelléklet teszi igazán átélhetővé a harcok mindennapi pillanatait: személyes dokumentumok és közgyűjtemények fényképei is bekerültek ide. A névvel ellátott portrék bárki számára közelebb hozzák a már csak könyvekből és cikkekből megismerhető világháborút: az *Alltagsgeschichte*, magyarul a „hétköznapok története” éppen ezt a célt tűzi ki a tudományos megismerés számára. A történelem „alulról” is szemlélhető, abból a perspektívából, amit egy magyar baka vagy tiszt látott Breszt-Litovszknál, Lemberg közelében, a kopár Karszton, Észak-Olaszországban, esetleg az Isonzónál. Ezek a helyek ma már a nemzeti topográfia részei, a háború jelképei. A körlet elhelyezésének, a csapatok előrehaladásának vagy a csataternek a vázlatos, kézzel rajzolt térképei ugyanezt mutatják meg: ellentétben a legtöbbször megismert első világháborús térképekkel, itt tényleg látni véljük az embert, aki a lövészárokból, a főhadiszálláson, a harcok szüneteiben feliskiccelte az ábrákat.

A kötet a *Veszprémi Szemle* könyvek sorozatában jelent meg, annak már 11. darabja. Érdemes a korábbi munkákkal is megismerkedni, hiszen különösen fontos, hogy valamennyi kötet utolérhető online is, a folyóirat honlapján, ami tényleg közkinccsé teszi a nemcsak helytörténeti szempontból értékes munkákat.

Somogyvári Lajos

Trivulzió és társai

Wirágh András: *Cholnoky Viktor, a szépíró. Írásgyakorlatok – publikálási stratégia – korai recepció*. Tempevölgy könyvek 24, Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2017.

Kismonográfia, tematikus tanulmánykötet: mindkettő a resignáció, lemondás műfaja. A belátásé, hogy egy adott szerző életrajza és munkássága vagy valamely irodalomtudományos téma teljes egészében feldolgozhatatlan. Akad irodalmár, aki számára ez a műfaji választás alkati sajátosság, mások számára elméleti konzekvencia, megint mások számára magából az anyagból következik (természetesen ezek az okok egymás mellett is jelentkezhetnek). Esetünkben, Wirágh András *Cholnoky Viktor, a szépíró: Írásgyakorlatok – publikálási stratégia – korai recepció* című kis-

monográfiáját illetően talán leginkább az utóbbi szempont határozta meg a döntést. Mindenesetre a szerző bevezetőjében ketős indoklást ad: egyrészt a Cholnoky-korpusz feldolgozatlanságával magyarázza választását (minden bizonnyal lappanganak még szövegek és szövegverziók a századforduló szinte átláthatatlan sajtórengetegében, s jelenleg túl kevés információval bírunk a teljes életműről egy klasszikus monográfia megírásához), másrészt mert a szerzőt elsősorban szépíróként, s nem újságíróként kezeli, ezért kisebb figyelmet és terjedelmet szentel a publicisztikai írásoknak (és az egyfelvonásosoknak is, bár az beleférne éppen a szépirodalmi keretbe). A könyv részletesebben biográfiai összefüggésekkel, mikrotörténeti kontextusokkal és részkérdések felvetésével sem foglalkozik (bár a kötet végén olvashatunk egy rövidebb életrajzi kronológiát), s egy-két jellemző kulcsprobléma körülményén kívül nem megy bele szövegközpontú elemzésekbe sem.

De akkor mit tud ez a könyv, miért érdekes? Mert az, sőt, bizonyos értelemben nagyon is újító. A Cholnoky Viktor munkásságát megismerni vágyóknak mindenképpen, hiszen az író életműve sok tekintetben feltáratlan, de azon olvasók számára is, akik a századfordulós sajtó működésébe szeretnének mélyebben belelenni. Cholnoky újságíróként kereste a kenyerét, s mellette publikálta novelláit, illetve ún. egyfelvonásosait a különböző lapokban – rengeteg lapban, s gyakran ugyanazt a szöveget más címmel, vagy olykor kisebb eltérésekkel, különböző változatokban adták ki: ezek az írások aztán vagy bekerültek kötetbe, vagy kimaradtak belőlük. (Egészen pontosan: mindeddig háromszáz saját novellamegjelenés ismert, több mint nyolcvan folyóiratban, s ezen írások közül kb. száz tekinthető eredetinek; a többi az előzőkkel azonos szöveg, esetleg azok variánsa, ráadásul sokszor írói álnév alatt jelennek meg.) Ennek a szétszórásnak oka volt részint az író publikálási, szövegalkítgatási és „sorozatgyártási” praxisa, de a korszak vidéki sajtójának működése is: Cholnoky – főként már budapesti évei alatt – jobbra fővárosi lapoknak küldi el novelláit, s kisebb hányadban vidéki újságoknak (korai, veszprémi évei alatt ez a tendencia még fordított volt); a későbbi vidéki tömeges megjelenés mögött viszont sokszor egy lapelosztó, Leopold Gyula hálózata állt, aki az *Általános Tudósítóba*, majd a *Munkatársba* beküldött cikkeket és tárcanovelláit előfizetés ellenében ingyen átengedte közlésre vidéki szerkesztőségeknek. A kötetválogatás szempontjai megint mások, és nyilvánvaló, hogy az író – a posztumusz kötetek esetében a szerkesztő – tudatosan rendelt egymás mellé bizonyos írásokat, mozgásba hozva ezzel a szövegek kölcsönhatásának játékát is.

Ennek a publikálási rendszernek a feltárása (általában is) és a Cholnoky-megjelenésekre való hatása feltétlenül érény a könyvnek, illetve az a tény, hogy ennek felismerésével biztosabb kézzel – és persze rengeteg energiabefektetéssel – lehet keresni újabb szövegeket. (Egy eredeti köz-

lés, egy Trivulzió-történet azonos álnév alatt a könyv egyik mellékleteként olvasható – a melléklet ezen kívül is érdekes elemeket tartalmaz, táblázatokat a különböző szövegváltozatok megjelenési évéről és számáról, Cholnoky Viktor írói álnévhasználati szokásainak változásáról, publicisztikai írásainak műfajairól stb.)

Ez a filológusi hevület – amire már mások is rámutattak – azonban más aspektusok felől is érdekes, Wirágh András ugyanis voltaképpen mindennek konzekvenciáira építve írja le és interpretálja az életművet. Felkutatva a szereplői sorozatokat, illetve összehasonlítva azok változatait és szövegfejlődését (ennek leghíresebb példája a Trivulzió-séria, de hasonlóak a Néhusztán-történetek, a Dénes-ciklus vagy Laád Bulcsu doktor esetei), a szerző az egyes motívumok vándorlására, illetve narratológiai változásokra és trükkökre hívja fel figyelmet. Trivulzió kalandjait például többnyire a főhős meséli el – adott esetben inkább költi – a lejegyzőnek, szkriptornak, ekképp mintegy kettejük közös teljesítményévé téve a létrejövő szöveget, s ennek a ketős aktivitásnak a viszonylatában alakul számos fontos prózapoétikai jellemző: a narratív keret, a mesélő narratív identitásának kidolgozottsága (vagy bizonytalansága), továbbá mesélés (beszéd, narráció) és lejegyzés (írás) viszonya, mesélés és hallgatás relációja, s így végső soron az írás és az olvasói tapasztalat alakulása is (hiszen az olvasó a kocsmai hallgató üres helyére lép). Egy másik narratori szituáció Néhusztáné, aki úgy mesél, hogy a lejegyző nem avatkozhat bele ebbe az aktusba, sokkal redukáltabb szerepet juttatva neki – itt Wirágh András szerint „a narrátort játékba hozó kötetkompozíció inkább arra utalhat, hogy az olvasónak – Néhusztán lekötöleztetjeként – végig kell hallgatnia a szövegeket, amelyek akár szélsőséges hatásokat (lásd gyógyítás és bűnhődés) is kiválthatnak”. (E ponton csak egy apró megjegyzéssel élnek: én azért a *Jebruach* esetében apró csúsztatást érzek, pontosabban a cselekmény szintjének és a narrációs szintnek összemérését a szerző részéről, ugyanis a gyógyító funkció – minthogy már narrátor és hallgató kapcsolatában sem jelenik meg – itt nem jelent metalepszist, szövegát-lépést az olvasó felé.)

A legérdekesebb és legreflektáltabb azonban talán Turulkeőy Oktáv esete, akinek fő attribútuma, hogy gróf, s így más tulajdonságaiban megegyezik a különböző szépirodalmi szalonfolyóiratok novelláinak egyéb grófhőseivel, voltaképpen azokat képviseli, még a vele történtek, a cselekményelemek is tipikusak: ő maga a lesz tehát gróf-sztereotípiát a populáris folyóirat-kultúrának egy jellegzetes műfaji csoportjában (miközben az erre reflektáló írás, e tárcanovella is hasonló orgánumban jelenik meg). Vagy ha még tovább megyünk: „A Turulkeőy Oktáv gróf allegorikus értelemben nem más, mint annak a („szórakoztatóipari”) szeriális olvasásnak a története, amely az olvasót már fogyasztóként, szövegének kiszolgáltatott

vásárlójaként idealizálja, és felismerhető életmintákat reprodukálva lehetővé teszi számára élet és irodalom kettősségének felfüggesztését, azaz a kettő közötti eldönthetlenség („fantasztikus”) tapasztalatát. Noha leleplező jellegű, a szöveg egy végtelesen hurkot képez azzal, hogy maga is egy – a többek között a folytatásos szövegekkel elcsábított előfizetők pénzéből élő – hetilapban lát napvilágot, ezzel potenciálisan azt a helyet tölti be, amelyet törlésjel alá akar helyezni.”

Wirágh András könyve ezen túl számot vet a korai Cholnoky-recepció helyzetével, illetve a hatástörténettel is, amivel az író sajátos irodalomtörténeti helyzetét is körbeírja. A kritikusok megjegyzései alapján érzékelhető, hogy egyszerre tekintették a késő romantika örökösének, illesztették be életművét az esztétikai modernség keretei közé, és emelték ki a nemzedéktársak közül a műveiben gyakran jelen lévő fantasztikum okán (miközben természettudományos műveltségét is emlegették, illetve hogy újságíró lévén írásaiban a referencialitás mégis gyakran hangsúlyozott szerepet kap). Másfelől Nagy Endre Lukits Milos-történetei révén olyan kvázi-hipertextuális „folytatást” is kap az életmű, amikor „az örökös” hasonló alakokat léptet fel, hasonló hangoltságú szövegeket hoz létre – de közben magát az író is mint irodalmi figurát is szerepelteti némely írásokban (egyébként Cholnoky mint figura Krúdy-nál is szerepel). Wirágh András többször hangsúlyozza a Trivulzio- és az Esti Kornél-féle írói paktum rokonságát, mármint hogy a főhős megállapodást köt a narrátorral a szöveg létrehozására, amelynek eredménye voltaképpen nem más, mint az olvasásaktus által a befogadó számára ott és akkor megszülető szöveg.

Wirágh András kisonográfiajának feltétlenül érénye tehát, hogy újabb szövegeket vesz fel a Cholnoky-szövegbirodalomba, azokat is bevonja értelmezésébe: ezeket a textusokat megpróbálja együtt kezelni, és – egyfelől filológusi aprólékos-sággal, másfelől (illetve épp az előbbiből következően) távolról, nagyobb összefüggéseikben szemlélve az írásokat – releváns megállapításokkal tud élni az életműre vonatkozóan.

Földes Györgyi

Központban az oktatás

Iskolakultúra: pedagógusok szakmai-tudományos folyóirata, XXVII. évfolyam, 2017. január–december

Az *Iskolakultúra* folyóirat kisebb-nagyobb átalakításokkal 1991 óta jelentet meg tanulmányokat, kritikákat iskoláról, oktatásról, gyerekekről vagyis a neveléstudomány tárgyköréből és a szélesebb körben vett társtudományokról. Célja a tágon vett

oktatásügyet érintő kérdések, felfedezések, gondolatok megosztása az olvasókkal.

Egyaránt szól szakemberekhez, pedagógushallgatókhoz, de akár érdeklődő szülőkhöz is, akik biztos forrásból szeretnének tájékozódni oktatási ügyeinkről, a jelenlegi oktatási helyzetről és az esetleges jövőképről, lehetőségekről. A folyóirat igyekszik a külföldi eredményekről, felfedezésekről is beszámolni.

Legutóbbi, 2017-es száma a mai nyomtatott sajtóra jellemző finánciális problémák miatt összevont számként jelent meg, előtte azonban havonta adta ki a Pannon Egyetem támogatásával a Gondolat Kiadó. Az eddig Géczi János főszerkesztésével megjelenő lap 2018 szeptemberével átkerül a Szegedi Tudományegyetem gondozásába, és ismét havonta jelentkezik, a tőle megszokott minőséggel.

Ma is jellemző szerkezete és kinézete 1996-ban alakult ki, amikor is az OKI-tól átvette a Pedagógus Szakma Megújítása projekt, és kiadója a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kara lett. Jelen formája szerint tematikailag három állandó részre tagolódik: tanulmányok, szemle, kritika. Iskolakultúra-könyvek néven eddig 52 neveléstudományi, irodalomtudományi, filozófiai és más társadalomtudományi könyv kísérte a folyóirat működését. Szerzői a pedagógusszakma és a bölcseszeti- és társadalomtudományok legnagyobb nevei, kutatói, tanárai, továbbá PhD-hallgatók vagy akár mester- vagy alapszakos hallgatók.

A legutóbbi összevont 2017. évi, 248 oldalas, terjedelmes lapszámban, többek között olvashatunk sztereotípiák, előítéletek kialakulását taglaló pszichológiai tanulmányt, a földrajzi tanterv helyzetét elemző tudományos cikket, a problémás internethasználat elmagányosító hatásait vizsgáló írást, a férfidentitás eltűnéséről szóló könyvkritikát, a manga rajzfilmek szereplőinek identitáselemzését bemutató cikket, a drámapedagógia használatának lehetőségeiről szóló írásokat. Ebből a néhány példából is láthatjuk, mennyire szélesre tárja a szerkesztőgárda a pedagógia témakörének kapuit. Az írások beszédmódja pedig a kimerítő tudományos kifejtéstől a könnyebben emészthető és értelmezhető témáig széles skálán mozog, így sokan találhatnak ebben a folyóiratban számukra érdekes vagy hasznos olvasmányokat. Az éppen aktuális vonulatok, mint az információtechnológia szerepe az oktatásban vagy a gyermekek tanulási motivációinak vizsgálata mellett a játék megközelítési módjai mint régi kedvelt vizsgálati anyag témaköreibe is belátást enged a kiadvány.

A helyenkénti egybeírások (valószínűleg nyomtatási vagy szövegszerkesztési hiba) kissé zavarók ugyan, a felgyorsult világ sajnos a nyomtatott kiadványokra is rányomja bélyegét. Egyre gyakrabban lehet találkozni elütésekkel, rossz elválasztásokkal vagy véletlenül egybefolyó szöveggel, amiket korábban nem tapasztaltam nyomtatott formában. Maga a felépítés logikus és átlátható, a tipográfia könnyen olvashatóvá teszi az oldalakat. A letisztult, minimalista

borító pedig a szakmaiságot közvetíti, a felesleges körítések mellőzését.

A számból kiemelkedik a drámapedagógiai szekció, ahol a szakma nevesebb képviselői mutatják be, mennyi mindenre használható a dráma eszköztára a tanításban. Eck Júlia, a Pannon Egyetem drámapedagógia szakának vezető oktatója általános leírást ad a szakma jellemzőiről, szerepéről a mai közoktatásban. Sajnálatos, hogy miközben ő még a dráma- és színházismeret képzés színességéről és szakmaiságáról ír, idén szeptembertől a Pannon Egyetem ezen szakának óraadó tanáraival nem kötöttek szerződést, költségvetési problémákra hivatkozva, ezzel rendkívül megnehezítve, már-már ellehetetlenítve a képzés valódi szakmaiságát. A blokk következő írása Körömi Gábor élményszerű, rengeteg játékleírást tartalmazó cikke, amelyben konkrét gyakorlati tippet is kapunk egy drámatábor programjának összeállításához. Pap Gábor zenészként és drámapedagógusként a dramatikusan zenei gyakorlatokról ír, kimerítően tárgyalja a dramatikusan zene elméleti-történeti vonatkozásait, majd módszerének céljait és alapelveit, végül egy konkrét példán keresztül elemzi a technika felhasználási lehetőségeit, hatékonyságát. Legvégül Schmidt Katalin osztja meg angoltanítása közben, képzőművészeti tárgyakon keresztül alkalmazott technikáit. A drámapedagógiára jellemző gyakorlatiasság okán (bár a szakmai elfogadottság érdekében sokan törekszenek rá) nehéz klasszikus értelemben vett tudományos leírásokat, tanulmányokat megjelentetni a témában. Azok számára azonban, akik nem ismerik a drámában rejlő lehetőségeket, ez a négy cikk átfogó képet ad a szakma alkalmazhatóságáról a közoktatásban.

Egy másik téma, ami ma sokakat foglalkoztat, a motiváció kérdésköre. Sokszínű és információdús világunkban nehéz lekötöni az új nemzedékeket, és iskolapadba kényszerítve őket a fejükbe verni a tudást. Molnár Adrienn és Péter-Szarka Szilvia tanulmányukban a tanulók célorientációit vizsgálják teljesítményük tükrében. Vajon mi játszhat szerepet a diákok tanulási motivációiban? A szerzőpáros röviden ismerteti a célorientációs elméleteket és kutatásokat, majd saját célorientációs kutatásukat írják le, amit 187 középiskolai diákon végeztek el. Kutatásuk eredményei arra engednek következtetni, amire Szabó és társai hasonló témakörben lefolytatott kutatása, hogy a tanulók egyik elsődleges motivációja a tanulásban az, hogy saját elvárásaiknak megfelelően teljesítsenek, és ne valljanak eközben kudarcot. Ezt azzal magyarázzák, hogy a magyar oktatásban nagy hangsúly van a lexikális tudáson, így a gyerekek belenőnek az elvárásokba, a jól teljesítés kényszerébe, és ezen aggódni is képesek. Egy másik fontos eredménye a kutatásnak annak megállapítása, hogy a környezeti tényezők igen magas fokon alakítják az egyének célorientációját. Ebből arra következtetnek, hogy a magyar oktatásban érdemes lenne olyan környezet kialakítására törekedni, ahol a tananyag felkelti a diákok kíváncsiságát, és amely-

ben a megszerzett tudásnak van értéke, nem a kapott jegyeknek. Nem újkeletűek ezek a gondolatok, azonban nehezen találunk meghallgatásra. Az *Iskolakultúra* és a hozzá hasonló folyóiratok remélhetőleg segítik ezen folyamatok felgyorsítását és a gondolatok terjesztését.

Hud Janka

Konferencia az egyházmegye múltjáról

Erőgyűjtés és újrakezdés. A veszprémi egyházmegye története a 17. században. Egyháztörténeti konferencia a Veszprémi Főegyházmegye szervezésében. Veszprém, Szaléziánium, 2018. szeptember 6.

A Veszprémi Érsekség Egyháztörténeti Bizottsága 2013-ban történt újjáalakulásától kezdődően, együttműködve a főegyházmegye intézményeivel, évről évre szervezi az érsekség történetének egy-egy szeletét fókuszba helyező konferenciákat. A rendezvénysorozat célja, hogy az előadások és azok írott változatai mintegy előtanulmányokként szolgáljanak egy reménybeli egyházmegye-monográfiához. Az idei, immár ötödik konferencián az a 17. század került górcső alá, amely egyrészt az oszmán hódoltság, másrészt a protestáns felekezetek megszilárdulásának az időszaka – ugyanakkor a katolikus megújulás kezdete is erre az évszázadra esik. Az előadások többféle nézőpontból mutatták be a katolikus egyház erőgyűjtését és a 16. század végére a területen gyakorlatilag megszűnt katolikus vallás-gyakorlat újrakezdését.

Márfi Gyula érsek köszöntőjét követően az előadók vették át a főszerepet. Az első referátumot Fazekas István (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest) tartotta a korszakban működött veszprémi püspökökről. Az előadó sok szállal kapcsolódott az előző évben a 16. századi püspökelődökről tartott előadásához. A hallgatóság így folyamatában láthatta a veszprémi egyházmegye helyzetének megváltozását a katolikus hierarchián belül. Míg a 16. században Veszprém a püspökök többségének első állomáshelye volt, addig a vizsgált időszak főpásztorai döntően egy vagy két püspökség elnyerését követően érkeztek az egyházmegyébe. Vizsgálva a püspöki karrierek, jól látható, hogy Veszprém mind az egyházi, mind a világi karriermintában jelentős helyet foglalt el (a püspökök közül többen elnyerték később az érseki palliumot is, illetve betöltötték az ország kormányzásában kulcsszerepet játszó kancellári tisztséget). Az évszázad 13 püspökéből heten léptek tovább, többen kerültek Győrbe, illetve a

század végén Széchényi Pál kalocsai érsek lett. Későbbi pályáikat vizsgálva feltűnő, hogy három veszprémi püspökből esztergomi érsek lett (Lippay György, Szelepcsényi György és Széchényi György). A 17. század püspökei közül sokan csak pár évet töltöttek Veszprémben, de koncepciózus működésükkel közülük többen meghatározó szerepet játszottak az egyházmegye megújításában (pl. Jakusics György vagy id. Sennyey István, utóbbi két éves püspökségéhez köthető a székeskáptalan visszaállítása és a püspöki és káptalani birtokok visszaszerzése). A század mérlegeként elmondható, hogy a főpásztoroknak sikerült helyreállítani az egyházmegyei kereteket, amelyet majd a következő évszázadban tölthettek meg az utódok tartalommal.

A második előadást Tusor Péter (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest) tartotta, aki a Vatikáni Levéltárban fennmaradt püspöki processusokat (vizsgálati jegyzőkönyveket) mutatta be. Ezt a forrástípust a benne foglalt információk bősége ellenére talán kevésbé használták fel az egyházmegye-történet kutatói. A jegyzőkönyveket a püspöki kinevezések előtt vették fel, meghallgatva a jelölteket jól ismerő tanúkat. Ennek köszönhetően ezek felhasználásával másutt fenn nem maradt ismeretek birtokába juthatunk az egyes személyek életéről és tevékenységéről. Az előadó ezt egy-két veszprémi vonatkozású példával illusztrálta. Id. Sennyey István esetében például fennmaradt a későbbi főpásztor önéletrajza, amiből olyan, a korszakra vonatkozóan nehezen megfogható információkat is szerezhettünk, hogy hogyan alakult ki Sennyey papi hivatástudata. Ugyancsak ezekből a forrásokból rajzolódik ki előttünk a veszprémi egyházmegye egy eddig ismeretlen „szerepköre”, miszerint a hódoltsági területek felé egyfajta bázisként szolgált, részben innen indultak ki az egykori pécsi és kalocsai egyházmegyék katolikusai megerősítésére, lelkipozíciózására irányuló törekvések a korszakban.

A következő előadó, Dénesi Tamás (Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma) *Licenciátusok a veszprémi egyházmegyében* című előadása az egyházmegye vezetőiről a lelkipásztori szintre fordította a hallgatóság figyelmét. Röviden bemutatta a licentia magyarországi kezdeteit, amely intézmény a hódoltsági katolikus egyházszervezet meggyengülésével, az általános paphiány következtében jelent meg, és jutott egyre nagyobb szerephez. Az egyházi hatósági elismerés nélkül már valószínűleg korábban kialakuló gyakorlatot Pázmány Péter esztergomi érsek erősítette meg hivatalosan is az 1628-as pozsonyi zsinaton, amikor lehetővé tette, hogy a püspökök egy évre szóló licentiát, azaz engedélyt adjanak világi férfiaknak a lelkipásztori teendők ellátására. A licenciátusok postillát (írasmagyarázatot) olvashattak fel a népnek, prédikálhattak, kereszthettek, és általában mindazokat az egyházi funkciókat elláthatták, amelyek nem voltak a papság szentségéhez kötve. Ezek a licenciátusok a szomszédos plébános felügyelete alatt álltak. A veszprémi egyházmegyében már a 17. század első feléből tudunk licenciátusokról. Jakusics György püspök 1639-

ben arról számolt be, hogy a reformáció terjedésével szemben több helyen világi segítséget volt kénytelen alkalmazni a plébániákon, akik laikusok, legtöbbször nősek. A Balaton északi részéről, Tapolca környékéről több adatunk is van a 17. század első felétől egészen a 18. század első feléig világi segítő működésére. A hódoltság területén az andocsi jezsuita misszió kapcsán tudunk többet a licenciátusokról. Az ő tevékenységüket ugyanis a jezsuiták nagyban támogatták, éltek szolgálataikkal, amelyek ellátására felkészítették őket a megfelelő ismeretekkel. Munkájuk igen hatékony volt, Andocs környékén 16 plébánián működtek licenciátusok a 17. század közepén. A bencések is engedélyezték a licenciátusok működését például Tihanyban és somogyi birtokaikon. A 18. században a tihanyi apát licenciátusai számára szabályzatot is készített.

A szünet előtti utolsó előadást Siptár Dániel (Jezsuita Levéltár és Rendtörténeti Könyvtár, Budapest) *A kanizsai jezsuita misszió a Litterae Annuae tükrében* címmel tartotta meg. Az előadó a visszafoglaló háborúkat követően Kanizsán letelepedett jezsuiták 1690–1702/3 közötti tevékenységéről beszélt a rend központjába küldött, az egész rendtartományról készített éves jelentések alapján. A misszió tevékenységéről ezeken a jelentéseken kívül saját forrás nem maradt fenn. Mivel a jelentések a missziók és általában a rend tevékenységének sikerét voltak hivatottak alátámasztani, a bennük szereplő adatok csak forráskritikával használhatók. Jól tükrözik ezt a hívek áldoztatásáról közölt számadatokban tapasztalható kiugró értékek. A kanizsai misszió a vár visszafoglalásához kötődik, ugyanis a jezsuiták, akárcsak a ferencesek, a visszafoglaló katonasággal érkeztek. Kanizsát a zágrábi püspökség vizitálta, és 1693-ig a plébános is ő rendelte Kanizsára. A jezsuiták ekkor vették át a plébánia vezetését. A *Litterae Annuae* segítségével rekonstruálhatók a jezsuita atyák térítési módszerei, amelyekből az előadó az alábbi lehetséges formákat sorolta fel: meggyőzés hitvita segítségével; halálos betegek megtérítése; fogságban lévők megtérítése; észrevétlenül áttérők (pl. írástudatlanok); tömeges áttérés (pl. egy-egy település lakosai); protestánsok kitiltása és a vegyesházasságok tiltása. A missziós atyák zarándoklatokat szerveztek a közeli Búcsúszentlászlóra, és kálváriát is építettek Kanizsán, ennek pontos helye azonban nem ismert. A jezsuita atyák végül 1702-ben, a kanizsai vár megszűnésével hagytak fel a helyi misszióval. Ennek oka a várterület felszámolása és a lakosság mezővárosi áttelepítése mellett a patrónus és a protestáns lakosság hiánya volt, hiszen a lakosság katolikus volta okafogyottá tette a missziót.

A szünet utáni első előadás Pápa város felekezeti változásait mutatta be a 17. században, amelynek előadója Hermann István (Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa) volt. Előadásában röviden ismertette a város 16. századi felekezeti váltását, amely a protestáns történetírásban megcsontosított nézetektől eltérően nem az 1530-as években lezajlott gyors folyamat volt, hanem évtizedekig tartott, és csak az 1560-as

évekre fejeződött be Török Ferenc földesúr hathatós támogatásával. Az ekkortól döntően református lakossággal bíró város helyzetében a katolikus Esterházy család földesuraságával következett be változás (1624). Igazi fordulatot azonban csak másfél évtizeddel később, a pálos szerzetesek Csáky László zálogbirtokos általi letelepítése hozott a városlakók életébe 1638-ban. A katolikus lelkipásztorkodást a szerzetesek által vezetett anyakönyv adatai alapján tudjuk vizsgálni. Az adatokból jól látható, hogy az 1650-es évek elején, tehát egy évtizeddel a korábbi szakirodalomban ismert erőszakos ellenreformációt megelőzően másfél-kétszeresére növekedett a katolikus keresztelesek száma évente. A szerzetesek szívós munkája tette lehetővé, hogy Esterházy Pál földesúr katolizáló törekvéseit rövid idő alatt és látványos eredményekkel vihesse véghez. Egy 1660-as összeírás alapján a harminc éve még szinte kizárólag protestánsnak tekinthető város lakosainak felekezeti hovatartozását 55%–45%-osra becsülhetjük a katolikus felekezet javára.

Pátkai Ádám Sándor (Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém) *Felekezeti templomépítéssel a veszprémi egyházmegye területén a 17. században* címmel megtartott előadásában bemutatta a reformáció megjelenésével a templomokban bekövetkezett térhasználati változásokat, illetve a liturgikus tér megváltozásának építészeti következményeit. A korszakban épült református templomokból eltűnik például a liturgikus funkció nélkül maradó szentély, kialakul a máig ismert téglalap alaprajzú református térszerkezet, amelynek központja a tér közepén található úr asztala és az ehhez kapcsolódó szószék lesz.

A konferencia záróelőadását Molnár Antal (MTA BTK Történettudományi Intézete, Budapest) tartotta a zágrábi püspökség és a Dunántúl kapcsolatáról. Az elhangzott előadás már átvezette a hallgatóságot a 18. századba, amennyiben arra a kérdésre kereste a választ, hogy melyek voltak a zágrábi püspökség dél-dunántúli terjeszkedésének az eredői. Az expanzió részben a zágrábi egyházmegye szervezeti hátterével magyarázható. Területének egy részét, beleértve ebbe a székhelyét, Zágráb városát is, elkerülte az oszmán hódítás, és a protestantizmus sem nyert teret a horvát lakosság körében. Ennek köszönhetően – s jelezve a horvát katolicizmus a magyar-nál összehasonlíthatatlanul jobb helyzetét – még a 17. században is 40 javadalmas papja volt a székesegyháznak. A terjeszkedés másik oka a horvát ajkú lakosok Drávától északra húzódása volt, ami magával hozta a lelkipásztorok, a 17. században elsősorban a délszláv anyanyelvű ferencesek megjelenését a térségben. Ezen az alapon vehették át zágrábi egyházmegyes papok a lelkigondozói feladatokat a század végén, majd a 18. század elején a tágabb értelemben vett Dráva-mentén, a középkorban a veszprémi, illetve pécsi püspökséghez tartozó területeken is. Kijelenthető, hogy a török korban a dél-dunántúli katolicizmus valódi központja Zágrábban volt.

A konferenciát hármas könyvbe-mutató zárta. Az első kiadvány a tavalyi

egyház történeti konferencia anyagából összeállított tanulmánykötet volt (*Folyamatosság és változás: Egyházszerkezet és hitélet a veszprémi püspökség területén a 16–17. században*, ismertette: Varga Szabolcs), a második a zirci Reguly Antal Múzeum és Kézműves Alkotóház és az Országos Széchényi Könyvtár közös kiadványa Dubniczay István 18. században élt kanonokról és a nevéhez köthető veszprémi püspöklistáról (*Dubniczay István hantai prépost, a zirci ciszterci apátság mecénása*, ismertette Hermann István), az utolsó bemutatott kötet pedig az egyházmegye második világháborúban és közvetlenül utána elszenvedett háborús veszteségeit összegyűjtő forráskiadvány (*„Püspök urat is őrizetbe vették”: Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről II.*, ismertette Horváth Gergely Krisztián).

Jakab Réka – Hermann István

„Ma estére a népé lesz az egyházi iskola”

Az iskolák államosítása Veszprém megyében. Tematikus nap a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában, Veszprém, 2018. szeptember 13.

A levéltár újabb eseménye a fenti idézet emeli ki a rendezvény meghívóján. A tematikus nap a levéltár dísztermében zajlott a Magyar Országgyűlés által 1948. június 16-án elfogadott XXXIII. törvénycikk hatályba lépésének 70. évfordulója alkalmából. Boross Istvánnak, a levéltár igazgatójának rövid köszöntője után *Az iskolák államosítása Veszprém megyében* című kiállítás megnyitójára került sor. Ezután a különböző egyházi levéltárak munkatársai által megtartott tematikus előadások következtek, majd az érdeklődők megtekinthették az Ember Judit által rendezett *Pócspetri* című filmet, amelyről a vetítés végeztével Barta Tamás Balogh Judit történetessel beszélgetett.

A kiállítást megnyitó beszédében Ö. Kovács József, a Magyar Nemzeti Levéltár megyei főigazgató-helyettese kiemelte a rendezvény fontosságát abban a tevékenységben, amely a kutatók eddigi és jövőbeni munkáját jelenti a leplezett kommunista időszak történéseinek feldolgozásában. A kiállítás tíz tematikusan összeállított, korabeli képekkel és történeti forrásokkal gazdagon illusztrált tablón mutatja be az 1945 és 1950 közötti fontos történéseket. A tárlat rendezése során fontos szempont volt, hogy bemutassák, egy demokratikusnak kikiáltott kezdeményezés miképpen fordul át a kommunista diktatúra kiemelten kezelt intézkedésébe.

A kiállítás megtekintése kellő módon felkészítette a közönséget a tematikus előadások tartalmas bemutatóihoz. Elsőként Jakab Réka, a levéltár munkatársa Dénesi Tamást, a Pannonhalmi Főapátság Levéltárának igazgatóját kérte fel, hogy tartsa meg *Praedicate et docete: Bencés jelenlét Pápán 1945–1950 között* című előadását. Az iskola történetének bemutatásán túl megismerehettük azokat a bizonyíthatóan politikai támadásoknak tekinthető eseményeket, amelyek a pártállami diktatúra intézkedései közé sorolhatók, és egyértelműen a bencés rend pápai gimnáziumának vezetősége, tanárai és diákjai ellen irányulnak.

Koltai András, a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltárának munkatársa *A veszprémi piarista gimnázium az államosítás előtti években, 1945–48* címmel tartotta meg előadását, amelyben kiemelte a veszprémi székhelyű piarista rendház mintaértékű működését. Ez jelentősen hozzájárult a tárgyalt időszak több lényeges megújulási intézkedésének gördülékeny megvalósulásához, hogy a háború utáni nehéz időszakot követően véglegesen 1946 októberében egy üres épületben újra megkezdhesse a rend a tanítást. A helyreállítási időszakban jelentős segítséget kaptak a diákok szüleiktől is, majd 1948 márciusában a díszterem átadásával ünnepelték a gimnázium újjáépítésének befejezését. Az eddigre megerősödő diktatórikus párthatalom egyházi iskolákat államosító törvényének hatályba lépésével aztán még ebben az évben elvesztette a felújított iskolaépületét, és ezzel megszűnt a rend oktatási tevékenysége is.

A harmadik előadást Horváth Erzsébet lelkipásztor, tanár, a Magyarországi Református Egyház Központi Levéltárának munkatársa tartotta, amely a 2014-ben megjelent, *A református egyház iskoláinak államosítása Magyarországon (1945–1948)* című habilitációs dolgozatára épült. A kutatás célja az volt, hogy bemutassa a Magyar Kommunista Párt hatalomra törésének mozzanatait és feltárja a Református Egyház életében is döntő eseménynek számító, az egyházi iskolák államosítási folyamatának részleteit.

A rendezvényen vetített *Pócspetri* című film egy rendőr halálesetének körülményeit tárja fel, amely egyrészt szorosán kötődik az egyházi iskolákat érintő államosítási folyamathoz, másrészt bemutatja egy falusi közösség félelmeit és egyben ellenállását a tervezett intézkedések ellen. Az egykori bűnügyi nyomozás részletei és később a történész kutatómunkájának eredményei jelentős eltéréseket mutatnak, ami önmagában árulkodik a tematikus nap által tárgyalt időszak méltánytalan történéseiről.

Berta-Szénási Panna

Purcell, utcazenekor

„Let mine eyes run down with tears”. Henry Purcell egyházi zenéje. Az Orlando énekegyüttes koncertje. Karnagy: Vikman Pál. Veszprém, Jezsuita templomrom, 2018. július 20.

Mialatt Veszprém belvárosa az utcazene örömmárorától volt – olykor talán túlságosan is – hangos, egy csendes kis zugban, a veszprémvölgyi apácakolostor romjaira épült, soha be nem fejezett jezsuita templomban – nem túlzás állítani – világraszóló esemény tanúja lehetett az a sok zenekedvelő, aki számára a hely csaknem szükösnek bizonyult.

Henry Purcell (1659–1695), az angol zene 17. századi, alig 36 évet élt etalonja, aki már 14 éves korában királyi muzsikus volt, akit az angol opera megteremtőjeként tartunk számon, s akinek ezen kívül még talán Szt. Cecília-ódáját, egy-két ún. *anthemjét* (a kantáta egy speciális angol válfaja) és néhány hangszeres művét ismerjük, egy sor, manapság alig hozzáférhető, ám korszakalkotó jelentőségű szakrális művet is alkotott latin és angol nyelven. Ezek mindegyikére az a rendkívül gazdag drámai megformálás jellemző, melyet a *Dido és Aeneas* című operában annyira csodálunk.

Vikman Pál a rá jellemző szívóssággal, lehetetlent nem ismerve felkutatta e

műveket, kielemezte, újragondolta őket mind harmóniai, szólamvezetési, mind hangszerelési szempontból, „beoltotta” vele együttesét, megtanította neki, s egy olyan fűtött, igazi katartikus élményt nyújtó előadásban tárta a közönség elé, melynek fennköltége nemcsak a publikumot, de magukat az előadókat is mélyen a hatása alá gyűrte, akár akarták, akár nem. A generálbasszust Nagy Ferenc játszotta nagybögön, illetve Major László orgonán. Igen szerényen, mindig a háttérben maradván, de jól segítve az énekesek intonációs bázisát és megvalósítva a harmóniai alap teljességét, amire a *basso continuo* kitaláltatott, vagyis a legtöbbet adták, amit tehettek: vállalták az alázatos zenei szolgálatot. Hasonló alázat jellemezte a 3. *zsolttárban*, a *Jeremiás* 14. fejezetében és a *Hozsannában* közreműködő két lantost, Nagy Csabát és Reményi Árpádot is.

A bevezető darab a 102. *zsolttár* felkiáltása: „Uram, hallgasd meg az én imádságomat, és kiáltásom jusson eléd!”, rövid, nyolcszólamú kompozíció, melyben a szólamok egymás utáni belépése, a kromatikus menetek hangfestése, melynek irányváltásai bizonytalanságban tartják a hallgatót, hogy valójában dúr vagy moll akkordot hall-e, a végtelen teret varázsolja elénk, melyben piciny porszem vagyunk csupán, ám annál kétségbeesettebben könyörgünk a Teremtőhöz.

A *Gyászének II. Mária királynő temetésére* háromtétéles ciklus *Jób könyve* alapján. Végző fohásza egy könyörgés: „... irgalmas Megváltónk (...) ne hagyd, hogy utolsó óránkon a halál fájdalmába hullva

elvezítsünk téged”. Az „aláhullás” ábrázolására Purcell egy lefelé hajló nagy, diszsonáns hangközt hoz elő, mely szólamról szólamra haladva, valósággal felidézzi a kóporsó sírba tétele fölötti fájdalom érzetét.

A latin nyelvű 3. *zsolttár* operát felidéző monodikus szerkesztése Purcellnél ráébreszt arra, hogy itt nem pusztán a szöveg hű, érzelmi töltéssel bíró leképezéséről van szó, hanem a szöveg tartalmán túl azt a misztikus hátteret érzékelteti, amit verbálisan már nem lehet kifejezni. Ha tetszik, ez a zene olyan, mint ha a zene Istennél lenne (mint az Ige), s a zeneszerző feladata mindössze ennek a misztikának az elérhetővé tétele. A basszuszólót Cserményi Zsombor fiatal korát meghazudtoló átéléssel és hangminőséggel énekelte.

Jeremiás 14. fejezetének sorai szintén kérő imádság, míg a *Hozsanna* valódi Isten-dicséret. Utóbbi szóló-monodia basszus hangra, ahol Cserményi nemcsak nagy érettségről tett tanúságot, hanem énektechnikája is mesterien közvetítette a „mennyei vőlegény” örömét.

A hangversenyt a 63. *zsolttár* himnikus hangja zárta, feloldva az eddig felhalmozott drámai feszültséget, beragyogta a hallgató lelkét az örök Ige hitével, reményével, szeretetével.

Ezúttal a kórus intonációja is fölényes anyagtudásról, nagy benső indítatásról árulkodott, páratlanul kiegyensúlyozott hangzással, arányos valoritással párosulva, ami elsősorban Vikman Pál aprólékos építőmunkájának köszönhető.

Rostetter Szilveszter

Hosszú tűs fenyőörítkaságaink

Veszprém vidékén különösen jelentős a hosszú tűs vagy nyalábos tűjú fenyők alcsaládja (*Pinoideae*), hiszen a 20. században szinte monokultúrás volt a feketefenyő (*Pinus nigra*) város környéki, sőt a város belterületére is benyúló erdészeti telepítése. Ez a telepítés nemcsak a tájat, hanem annak élővilágát is (növény- és állatvilágát egyaránt) teljesen átalakította. Ennek korrekciója csak a század végén indult meg. Magában a városban az 1970-es években kezdődött a tájidegen fenyőkben mutatkozó egyhangúság visszaszorítása, ekkor kezdődtek kísérletek például más hosszú tűs fajok alkalmazására.

A városi terek fásulása

A városi terek fásulása...
Séd, 2018. 1–2. sz., 25. old.

unk fenyői

unk fenyői...
Séd, 2018. 3. sz., 5. old.

Valamennyi hosszú tűs fajra jellemző a fiatalkori sűrű korona. Idősebb korban az ágak egyre inkább letisztulnak/felkopaszodnak, a bozontos/bojtos levélzet az ágak végére tömörül, a korona jellegzetessé, szellőssé válik. Ugyancsak közös jellegzetesség a nagy fényigény, s hogy termést csak a már idősebb fák (20 éves kor körül) hoznak.

Hosszú tűs fenyőörítkaságainkat mutatom be az alábbiakban.

Ezüsttörzsű vagy tarkakérgű fenyő (*Pinus bungeana*). Közép-Kína északkeleti részének bennszülött faja. Őshazájában viszonylag kis területen, 1000–2000 méter körüli magasságban, hegyes vidéken, de inkább a hegylábak, lejtők alján, agyagos talajon él. Több száz éves kort is megélhet, s kb. 20 méter magasságig nő. Európában rendkívül ritka; csak néhány arborétumban, illetve növénygyűjteményben fordul elő. Magyarországon egy idősebb példánya (megközelítőleg százéves lehet) él az erdőtelki arborétumban. A mi, Brusznyai Árpád utcai példányunk (szemben a Hangvillával) erről származik. 1974-ben,

10-12 cm-es, másodéves magonc korában került hozzám, illetve apám kertjébe. Itt nevelődött – több, más fenyő és örökzöld védelmében – a kert felszámolásáig. 2004-ben, amikor jelenlegi helyére került, megközelítőleg egy méter magasságú volt. Fejlődése azóta is kiegyensúlyozott; ma-

gassága jelenleg mintegy három méter, s már felvette a fájára jellemző kissé széles-kúpos alakot. Kérge igen jellegzetes: szürkészöld, piszkosfehér, néhol rózsaszínes foltokkal, s – a fenyők közt egyedülálló módon – kisebb-nagyobb foltokban, héjszerűen hámlik.

E veszprémi példány részben szépsége, részben különlegessége miatt feltétlen kiemelt odafigyelést, gondos kezelést és jogilag is megalapozott védelmet érdemel.

Himalájai selyemfenyő (*Pinus wallichiana* syn.: *Pinus excelsa*, *Pinus griffithii*). Hazánkban ez az egyik legdekoratívabb, legkedveltebb, de nem igazán elterjedt hosszú tűs fenyő. A Himalájából származik, ahol élőhelye Kelet-Afganisztántól

Észak-Mianmarig tart. Itt 2000–4000 m közötti magasságban él, ahol az éves csapadék mennyisége eléri, illetve meghaladja az 5000 mm-t. A mintegy 120-150 évet megélő, 40-50 m magasságúvá növő faj legfőbb díszje a 15–25 cm hosszúságú, selymes kinézetű és puha tapintású, 5-ös csoportokban álló, ezüstös-hamvas tűle-

vélzete. Tobozai 20-30 cm hosszúak, 2-3 cm szélesek, banánszerűen hajlottak, erősen gyantafolyásosak. E fenyő náluk 40-50 évet él, s jó, ha eléri a 15 m-es magasságot. Földtől ágasan a legdekoratívabb; szépségének kibontakozásához szabad térállást igényel. Igen sok kertészeti fajtája ismert, melyek között törpenövésűek is előfordulnak, így e szép fenyőt a kiskertekből sem kell nélkülöznünk. Nyaranta a rendszeres vízpótlást meghálálja, de alkalmankénti öntözése száraz – főleg szeles – teleken sem hagyható ki, mert ilyen viszonyok közepette a teljes lombvesztés is előfordulhat.

Veszprémben mindössze 5-10 szépen fejlett képviselője él; közülük a legszebb az a két példány, mely a postaközpont északi oldalánál, illetve az evangélikus templom előtti részsín látható.

Simafenyő vagy kanadai selyemfenyő, Weymouth-fenyő (*Pinus strobus*). E kritikusán mészkerülő, mélyrétegű talajt és páradús levegőt igénylő faj Észak-Amerika keleti részén, főként a Nagy-tavak környékén honos. Hazájában robusztus növekedésű; eléri a 35-40 méteres magas-

ságot. Ezüstös-zöld, finom, selymes tapintású, 5-8 cm hosszú, vékony tűlevelei ötös csoportokban fejlődnek. 8–12 cm hosszú, 3–4 cm széles, kissé meggörbült, hengeres tobozai két év alatt fejlődnek ki. A veszprémi körülmények igényeit nem elégítik ki, így szebb példányaival csak a jobb talajú Hóvirág-lakótelepen, illetve a Színház-kertben találkozhatunk.

Itt érdemes megjegyezni: már a 19. század végén, a 20. század elején megfigyelték, hogy néhány fenyőfaj, például az USA északkeleti részén élő vörös fenyő (*Pinus resinosa*) (nem azonos az Európában és Ázsiában is honos, lombhullató vörösfenyővel [*Larix* sp.]) és a simafenyő (*Pinus strobus*) különböző egyedek gyökerei összenőnek, így több fa is szerves egységet alkot; tápanyag- és vízfelvételeket, -felhasználásukat összekapcsolják. (Schultze-Molte, Jürgen: Nyitvatermők (Gymnospermae), in *Uránia Növényvilág, Magasabb rendű növények I*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1980, 154.)

Amerikai sárgafenyő (*Pinus jeffreyi*). Eredeti elterjedési területe Észak-Amerika nyugati sávja, a Sziklás-hegység Brit-Kolumbiától Közép-Kaliforniaig terjedő meredek sziklaoldalai, valamint

Észak-Mexikó. Hazájában több száz évig él. Kúpos koronája eléri 45–50 méteres magasságot. Európában az eddigi legnagyobb magassága 30 méter körüli. Hármascsoportban álló tűlevelei sötét hamvaszöldek, merevek, szúrósak, 12–15 cm hosszúak, mintegy 1,5 mm vastagok. Kúpos tobozai világos színűek, sárgásbarnák, nagyok, kb. 20-25 cm-esek, tobozpikkelyei szálkásan tüskések. Egy 18-20 éves példány fejlődik a Cserhát 5/A. épület nyugati lépcsőháza előtt (egy közeli rokonát, egy kb. 40-45 éves sziklás-hegységi sárgafenyőt (*Pinus ponderosa*) néhány éve, a nagyposta előtt, a tér „rehabilitációja” során vágták ki.) A fajt ma Veszprémben ez az egyetlen példány képviseli.

Tengerparti fenyő (*Pinus maritima*, syn.: *Pinus pinaster*). A faj eredeti élőhelye a Földközi-tenger környéke, ezért – főleg fiatalabb korában – kissé fagyérzékeny. Gyorsan nő, általában 20 m magasságot ér el, idősebb korában koronája szétterül. Hazájában tápanyagban szegény talajokon él, a sok meszet azonban nem szereti.

Törzse kissé görbült, oldalági vízszinteshez közeli állású, ugyancsak gör-

bültek, így a korona kissé rendezetlennek, deformáltnak tűnik. Fiatal hajtásai foltsan zöldek, nyár végére bebarnulnak. Finomnak tűnő tűlevelei kettesével állnak, fénylő világoszöldek, az európai fenyők közül a leghosszabbak, mintegy 15–25 cm hosszúak, 1,5–2 mm vastagok, merevek, szúrósak. Éretten tetszetős tobozai mintegy 15–25 cm-esek, 1,5–2 mm vastagok, merevek, szúrósak. Éretten tetszetős tobozai fénylőn csillogóak, vörösesbarnák, szúrós pikkelyűek, és több évig a fán maradnak.

Egy mintegy 4 méter magas, 1988-ban ültetett – akkor kb. 10 éves – viszonylag tetszetős, fajának jellegzetességeit jól mutató példány él Veszprémben a Brusznai Árpád utcában, az OTP-székház melletti, emelt gépkocsi-parkolóhoz felvezető lépcső nyugati előterében (a Veszprémben egyetlen arizoniai ciprus [*Cupressus arizonica*] szomszédságában). E példány egyedi védelmet igényel és érdemel, annál inkább is, mert a faj két, szépen fejlett példányát a Bakony-ház és a színház közötti udvarban korábban kivágták, míg egy másik egyed (az OTP-székház előtt) pedig a 2018. tavaszi-nyári földkábelfektetések során vált a fűrészfűrészes áldozatává, annak ellenére, hogy nem is esett a kábel nyomvonalába.

Meglepő lehet a feketefenyő (*Pinus nigra*) említése a ritkaságok között. Nem faji különlegességével, ritkaságával tűnik ki Veszprém fái közül, hanem 100-120 évesre becsülhető életkorával az a példány, amely az evangélikus templom délnyugati sarkának közelében él. Állapota – emlékezve még a környék házainak és fáinak szörnyű, 2. világháborús pusztulására, károsodására – meglepően jó. Bár törzse 9-10 m magasságig ágmentes, de lénycében egészséges, komolyabb sérülései nincsenek. A fa környezetének kertészeti rendezése óta új erőre kapott, lombzata besűrűsödött, hajtásnövekedése kiegyenlített, magassága jelenleg 20 m körüli. Maga a faj igénytelen, a száraz, meszes, gyenge minőségű talajt, a szennyezett városi levegőt is jól bírja, egyedül a beárnyékolást nem viseli el. Viszonylag rövid, 5–10 cm-es tűlevelei kettesével fejlődnek, merevek, szúrósak, sötétzöld színűek. 6-8 cm-es tobozai szürkésbarnák, szúrós pikkelyűek, a virágkötészetben („rózsatoboz” néven) igen keresettek.

Sok kertészeti fajtája ismert; közülük Veszprémben az Anatóliából származó oszlopos (*Pinus nigra* 'Pyramidalis') fajta néhány (az elmúlt években a környezetükben történt burkolat-, illetve közműépítések során kissé sérült) klónja látható az OTP-székház délkeleti és a Vár áruház délnyugati sarkánál, valamint a Jutasi úton, a cserhádi támfal előtt.

Ezek különböző típusúak: az OTP-nél lévő egészen zárt, keskeny oszlop, míg a többi szélesebb, piramisszerű koronával alakúak. Kifejlett korukban szép fák, azonban nagy hátrányuk, hogy ágaik viszonylag gyengék, a télen rajtuk megülő, latyakos hó nyomását nem bírják el, szét-hajlanak, néha letörnek.

Strenner József

Ha érvényesnek hisszük a régi közhelyet a könyvekre vonatkozóan, tudniillik hogy megvan a maguk sorsa, akkor ennek a közhelynek állnia kell a szobrokra is. A szobroknak talán még érzékelhetőbben megvan az a bizonyos sorsuk, fátum és szerencse ötvözete, mint a könyveknek. Egyik-másik köztéri szobornak, ha jól követjük őket, bizonyosan.

A beszédes hiány

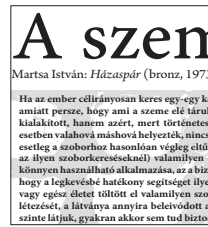
Erdey Dezső: *Gyertyát vivő lány* (bronz, 1987/1927, Veszprém, Cserhát-lakótelep)

Séd, 2016. tél, 40. old.

Séd, 2017. ősz, 4. old.

Séd, 2018. 1-2. sz., 30. old.

Séd, 2018. 3. sz., 18. old.

Erdey Dezső *Gyertyát vivő lány* című szobra igazán érdekes történettel rendelkezik, és ezt már alapadatai elárulják. Az 1902-ben született és 1957-ben viszonylag fiatalon, alkotóereje teljében elhunyt Erdey szobrászi pályája mintaszerűen, neves kortárs kollégáival, például Mikus Sándorral vagy Szandai Sándorral összehasonlítva mintha jóval nagyobb lendülettel indult volna. Tízennyolc éves korában elkezdte tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán, Radnai Béla és Szentgyörgyi István tanítványaként szerzett diplomát, húszas éveinek elejétől volt rendszeresen kiállító művész. Frissen végzett szobrászként kiemelt népszerűségű helyszínen, a Városligetben állíthatta fel első monumentális szobrát; az 1928-as *Vízholdó fiú* kifejezetten izgalmas és nagyon expreszív megfogalmazású plasztika lett. A korsója súlya miatt féloldalra elhajló akt fiúalak olyasmi, ami aztán túlélte az elkövetkező évtizedeket. Gyönyörű bronzanyaga, selymesnek ható, finom felülete miatt (ez a nagyon nyugatias, a beltéri szobrokra és nagy kisplasztikákra jellemző textúra Erdey mesterét, Szentgyörgyi is messzemenően megidézi) a legutóbbi időkig megcsodálható, figyelemre méltó szobornak számított (e pillanatban a Városliget átalakítása és a környék egy részének építési területé nyilvánítása miatt nem látható a helyén), és a „monumentális” jelző inkább csak művészettörténeti terminus technicusként értendő, elsősorban magára a megbízásra vonatkozik: a *Vízholdó fiú* piciny, feles életnagyságú, törekénynek ható szobor.

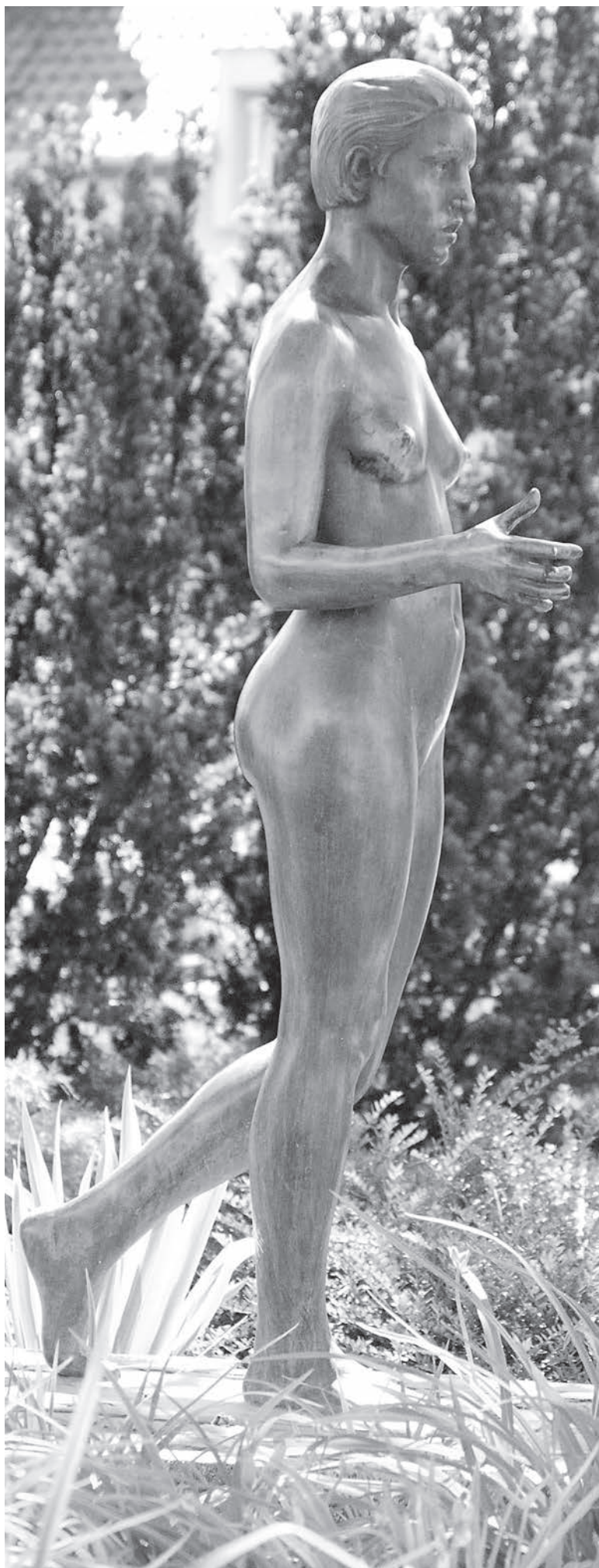
A korban a fiatal, pályakezdő szobrászok számára szokásos funerális munkák mellett Erdey Dezső jó néhány első világháborús emlékjel felállításában működött közre, de az ő munkája, talán főműve a veszprémi papi szeminárium kertjében elhelyezett *Szent Imre-szobor*, továbbá a székesfehérvári *Varkocs kapitány* vagy a budapesti Martinelli téren

álló *Szűz Mária-oszlop* is. A második világháború éve alatt kezdett tanítani az Iparművészeti Iskolán, 1948 után a Szépművészeti Múzeum szoborrestaurátora lett, az 1950-es évektől klasszicizáló portrémellszobrok és az új szelek sugallta nagyobb köztéri plasztikák fűződnek a nevéhez. 1956-ban állították fel ifjúkori vízholdó fiújának pendant-ját, az eredetileg Inotán elhelyezett, ma Várpalota belvárosában látható *Vízholdó lányt*, a megbízatást tekintve feltétlenül szocreál felhangokkal, a munka elvégzését tekintve in-

kább kortalan klasszikussággal. László Péterrel közösen ő készítette el a Népstadion dromoszájának, ennek a hamisítatlan szocreál projektnek az egyik legsikerültebb, legtárgyszerűbb és épp emi-

att mégsem szintiszta szocreálnak tetsző sportszobrát, a dromosz többi szoborcsoportjához hasonlóan hárommalakos *Stafétafutókat* is. A társszerzőség alighanem Erdey Dezső idő előtti halálának következménye, bár néhány önállóan jegyzett munkája, ahogy ez szobrászok esetében, a munka elhúzódó jellegének megfelelően időnként előfordul, még a halála utáni években is került a közterekre. Erdey, noha nagyon közel volt hozzá, végül sose adta be a derekát a kötelező korszellemnek.

Az előző bekezdésben bizonyos mértékig ott van a magyarázata annak, hogy Erdey Dezső fiatalkori, 1927-ben már készen álló, akkoriban a korszak hírneves angol Trianon-revizionistá-

ja, Lord Rothermere díjával jutalmazott, de azután valahogy a szobrász műhelyében ragadt kompozíciója, a *Gyertyát vivő lány* hatvan évvel később ilyen árnyékos előélet után miért éppen Veszprémben állt fel. A korabeli köztéri szoborállítási gyakorlatból egyébként ismerünk hasonló példát. Erdey veszprémi megbecsültsége minden bizonnyal az egyházi tulajdonlás védelme miatt a nehezebb éveket a helyén túlélő Szent Imre-szoborban gyökereszik, ebben a vallási tárgyú, a Szent Imre-kultusz zavarosabb éveiben keletkezett műhöz képest kifejezetten modern felfogású ábrázolásban. Alighanem ugyanaz történt, mint Szandai Sándor rákosmentei *Táncoló párjával*. Annak az eredetileg Balatonfüredre szánt szobornak a felállítását tervezett helyén az 1960-as évek elején elsikálták. 1975-ben az elkészült, nagy mintában a művész műhelyében ácsorgó szobrot, vékony fiatal lányt és fiút tánc közben ábrázoló, a kor átlagánál absztraktabb plasztikát viszont úgy állították fel a XVII. kerületi Vásárcsarnok előtt, hogy ugyanakkor egy másik Szandai-szobor, a *Játszó gyerekek*, ez a maga módján ugyancsak modern, kisfiút és kislányt geometrikus szimbolizmus-sal, játék közben ábrázoló kompozíció is kiszabadult a szobrász műhelyéből, és szintén a kerület egyik forgalmas, exponált pontjára, az újonnan felhúzott rendelőintézet elé került. Egy jószemű, jobb ízlésű tanácsi tisztviselő kiszúrhatta a szobrokat Szandai műhelyében, az időközben franciaországi pályafutása miatt nagy hírnévre szert tévő szobrász újkeletű presztízse segítette, vagy az esztétikai érzékelés alakult át tizenöt év alatt, nem tudni – Rákosmente mindenestre egy csapásra két legyet ütött.

Erdey Dezső „két legye” között azonban eltelt hatvan év, mi több, a szobrász halála óta is harminc, mikor a *Gyertyát vivő lányt* végül felállították az újraépített belváros egyik gyalogosutcáján, egy könyvesbolt portálja elé, szinte külön a számára kiképzett parkocská támfalára elhelyezve. Különös művészettörténeti pikantériája lett így a szobornak – ne feledjük, eredetileg abban a korszakban, ugyanazokban az években készült, amikor a városligeti *Vízhordó fiú*; mindkettőben jellegadóan ott van az emberi testtel folyó szobrászati kísérletezés és figyelem. Ám a veszprémi meztelen nő mozdulata a körbejáró néző szemében, miközben az ábrázolás anatómiai tekintetben már-már túlzóan szabatos és hagyományos, valamiféle idegenségérzéssel, a testtartás kényszeredtségének benyomásával társul. Ehhez nyilvánvalóan hozzájárul, hogy a szobor címében ott rejlő gyertyát unos-untalan eltulajdonítják a figura kezéből, és bár néha történik kísérlet ennek pótlására, én magam a szobrot csakis úgy láttam az elmúlt

években, hogy a címadó tárgy hiányzott a nő jobb kezének fogásából. Az üresen előrenyújtott jobb kar, a kitért jobb tenyér még sincs teljesen ellentétben a test gesztusával, sőt új és újabb jelentésadások következhetnek ebből a kézmozdulatból, az arckifejezésből, a test apró, de érzékelhető mocanásaiból, a végtagok határozott dinamikájából. Az egyszerű, egy másik művészeti korszakból hírt hozó díszítőszobor a jelek szerint éppen ezzel az állandósuló hiányával másfajta konnotációkat hoz létre, szakralitás és profanitás különös összjátékával egyetlen pillanatban képes megragadni magát az időt. Nem szép vagy különösképpen vonzó szobor, első pillantásra ezt talán könnyen rá lehet mondani, de nagyon beszédes, kora egyik jelentős szobrászának a szó szoros értelmében a műhelyéből.

Csuhai István

Kéj nem vetem diák, ami-
kor libam először tettem Veszprém
városába. De mégis, mintha diák-
emlékek várnának ott: diákkori
visgám = kéthüvelyes, sörönges, meg-
hinnyeleltetés. Mert mi más a sör-
sármán egy-egy bemutató, mint
hazuloh türelmetlenség, mindig,
bizonytalan felelet, majd - ha mégis
sikerül - egy-egy kiérvelésig bantott?

Későbbem azt a megfigyelés el-
mővöt a veszprémi Petőfi Gimnázis
tagjainak, akik velem együtt visgár-
ták is a nőkhöz, akik mögöttem
a pad sorokban is éreztem, a kaka-
dém tagjait és ~~so~~ söröngést, hogy
minden jól menjen. Adja a sors,
hogy menjen is!

Illyés Gyula

Illyés Gyula bejegyzése a programfüzetbe.

Illyés Gyula: Bölcsék a fán / Borítóterv: Gergely István - Veszprém: Veszprém megyei Nyomda Vállalat, 1974.
Színházi programfüzet. Lelőhely: Eötvös Károly Megyei Könyvtár kisnyomtatványtára.